קונטרס

ילקוט יוסף

דיני פאה נכרית

כולל: דיני יציאה לרה"ר בפאה נכרית, שיעור השער שאפשר להוציא מחוץ לכיסוי הראש, חשש ע"ז בפאות זמנינו, פאה נכרית לגרושה ואלמנה ולבעלת תשובה, מכירת פאה נכרית, ברכת שהחיינו על פאה נכרית חדשה.

במקורותיהם מהש"ס הראשונים והאחרונים, עד אחרוני זמנינו

על פי פסקי מרן פוסק הדור רשכבה"ג רבינו עובדיה יוסף זיע"א

מכתבי מרן פוסק הדור

הגאון רבינו יצחק יוסף שליט"א

הראשון לציון והרב הראשי לישראל

ובעל ה"ילקוט יוסף"

עיה"ק ירושלים ת"ו

אייר תשפ"א

©

כל הזכויות שמורות למרן המחבר שליט"א

אין להעתיק לצורכי מסחר ללא רשות מהמחבר

יו"ל בסיוע מערכת קובץ "משנת יוסף"

מייל: a0583210400@gmail.com

לקבלתו הקונטרס (חינם) במייל ניתן לפנות למייל הנ"ל.

◆

להשגת הקונטרס ובכל ענייני הקונטרס ניתן לפנות לפל'

053-3147176

©

עימוד, עיצוב ושערים

054-8415852

תוכן העניינים

הקדמה ה

סימן א

בדין יציאה לרחובה של עיר בפאה נכרית יא

איסור חבישת פאה נכרית באשה נשואה אם הוא מן התורה יא

יסוד דין "דת יהודית" ו"פרועת ראש" - הסוגיא בכתובות עב. יד

גדר כיסוי ראש לאשה נשואה - משום צניעות טו

יסוד דין שער באשה ערוה - הסוגיא בברכות כד. יז

לצאת לרחובה של עיר בשבת בפאה נכרית - הסוגיא בשבת נז. יח

הסוגיא בערכין ז. ששער פאה נכרית של אשה חשיב כגופה ממש כ

שדברי השלטי גיבורים בענין פאה נכרית - הם רק בחצר ומבוי כ

השלטי גיבורים לא התיר פאה נכרית ברחובה של עיר כד

דברי הנביא ישעיה על פאה נכרית הקלוע עם שערותיהן כט

דברי גדולי הדורות האוסרים לצאת בפאה נכרית לרחובה של עיר ל

פאה נכרית של זמנינו חמור יותר מהפאות שהיו בזמנם לה

דעת רבני דורינו - בענין "הפאה נכרית" לו

בדעת הרב אור לציון - והשגה על דבריו האם דת יהודית משתנה לט

דברי גדולי הדורות בחשיבות כיסוי ראש במטפחת משום צניעות מג

תקנה בירושלים שלא ללכת בפאה נכרית מח

תשובה ע"ד הגר"ש משאש זצ"ל במה שכתב שהאשה צריכה להתקשט בפאה נכרית "בפני העולם" נב

דברי מרן אאמו"ר זלה"ה בחומר איסור חבישת פאה נכרית נז

ללכת אחר רוב הפוסקים, וכך דרך ההוראה מהראשונים נט
מהיכן התפשט המנהג לאשה נשואה לצאת בפאה נכרית גם לרחובה של עיר סד

סימן ב

להעדיף מטפחת על פאה אף שמגלים קצת מהשערות סו
שיעור השער שמותר מהדין לגלות מלפנים על הפדחת או הצדעיים פ

סימן ג

בדין תקרובת עבודה זרה בפאות בזמנינו פג
השתלשלות סוגיית העבודה זרה בפאות בדורינו פג
כמה מטענות המתירים ותשובה לדבריהם פח
בדין תקרובת עבודה זרה האסורה צא
העולה מהאמור צד
פאה נכרית לבעלת תשובה בתחלת דרכה צו

סימן ד

מכתב חיזוק לאשה שהסירה את הפאה נכרית צח
אשה שקיבלה על עצמה לכסות ראשה בכיסוי ראש, האם יכולה למכור את הפאה לסלון פאות ק

סימן ה

בענין פאה נכרית לאשה גרושה קא

סימן ו

ברכת שהחיינו על פאה נכרית חדשה קג

הקדמה

הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו, בעמדנו בפתח הקונטרס **"ילקוט יוסף דיני פאה נכרית"** - להפיצו ולחלקו ביעקב לזיכוי הרבים, ולהעלותו על שלחנם של מלכים, מאן מלכי רבנן, פרי עטו של מרן הראשון לציון פוסק הדור רבינו **יצחק יוסף** שליט"א, בעל ה"**ילקוט יוסף**" ועוד, ובנו וממשיך דרכו של מרן רשכבה"ג רבינו עובדיה יוסף זיע"א, אשר ספריו ופסקיו נפוצו בכלל ישראל, בארץ ובגולה, בצורה שאין דומה לה, ורוב ככל ישראל הולכים לאורו. כי מן שמיא קא זכו ליה, ומלך מלכי המלכים חפץ ביקרו ובתורתו, בהיות כי תורת אמת בפיהו.

וזה זמן וזמנים טובא שאברכים ובחורי החמד מבקשים מאתנו לרכז את דבריו של מרן הראש"ל פוסק הדור שליט"א בענין פאה נכרית, כדי להבהיר ולברר לבני התורה סוגיא זו על בוריה. כי בעוה"ר יצר הרע גדול כוחו בענין זה מאד, ללמוד מנשים המקילות בענין זה לצאת לרחובה של עיר בפאה נכרית, ופעמים אף בפאות פרוצות לכולי עלמא, וידוע שנגרמו מזה תקלות רבות, קשות וחמורות, הנוגעים באיסורי דאוריתא, וכבוד ה' הסתר דבר. וכמה אברכים ת"ח חשובים הודו והתמרמרו בפנינו, שאילו היו לומדים את נושא זה לעומק ההלכה לפני הנישואין, נשותיהם היו חובשות כיסוי ראש כדת וכהלכה.

על כן שינסנו מותנינו ואזרנו עוז על אף כל הקשיים למלאכה קדושה זאת, וליקטנו מה שכתב מרן הראשון לציון שליט"א בספריו בזה (בילקוט יוסף שבת כרך א' חלק שלישי מהדורת תשע"ג עמוד צז והלא', ובילקוט יוסף דיני ספירת העומר עמ' תקנט והלאה), **והוספנו** עוד תשובות שהשיב מרן הראשון שליט"א לשואליו, וכן שיבצנו תוספות בתוך דבריו בספריו משאר כתביו אשר עמו בכתובים, ובתוספת נופך ממרן שליט"א לפני הדפסה זו, וכעת השמלה פרוסה לעיני המעיין.

צא וראה כמה חששות ואיסורי דאורייתא עוברת האשה החובשת פאה נוכרית, וכמו שכתבו הפוסקים (ראה יבי"א ח"ה חלק אה"ע סימן ה), ומהם: **א. שלא נחשב כיסוי ראש.** שרוב הפוסקים סוברים שאינו נקרא כיסוי ראש האמור בתורה. ואף השלטי

גיבורים שהמתירים נתלים בו (כראש המתירים), אין מוכרח בדבריו כלל, דבפשטות אזיל לשיטתו שאין לצאת לחצר בלא כיסוי, ומתיר רק פאה רק בחצר. ולפי"ז אף מהרמ"א והמג"א אין ראיה דמה שנפרש בו נפרש בהם. ואף הפמ"ג שכמדומה הוא הראשון שכתב להדיא להתיר לצאת לרה"ר, חזר בו בספר המערכות שלו. ולפי"ז נמצא שראשון המתירים הוא אחרי הפמ"ג, וכנגדו וכנגד כל המתירים עומדים כל הקדמונים שאסרו. ובפרט שביניהם הרמ"א והמג"א שמשקלם ההלכתי רב. וגם המשנ"ב לא התיר בשופי אלא בלשון יש להם ע"מ לסמוך. ומרן שר התורה הגרח"ק שליט"א כתב שספרדיות אינם יכולות ללכת עם פאה משום מנהג אבותיהם. **ב. מראית העין. ג. אם השער ארוך יותר מגובה הכתף** (לכל היותר) אסור גם ברווקה, וכמש"כ המג"א, וכבר כתב זאת הגר"ש ואזנר זצ"ל בהקדמת שבט הלוי כתמיהה רבתי, דהיאך יתכן שאין סמינר ולו הגרוע ביותר שנותן לבחורות הנכנסות בשעריו ללכת בשער פזור, ואיך אחרי החתונה שצריכות להצניע שערותיהן יותר, מהפכות היוצרות והולכות בשער פזור. **ד. פריצות.** (וזה לאו דוקא קשור לאורך השיער, אלא גם בשיער קצר שייך פריצות). **ה. לפני עיור,** שמכשילות הרואים בהרהור. **ו. לא ילבש,** שלרש"י שהוא משום פריצות, גם כאן עובר בזה. **ז. עבודה זרה,** שרבים מן הפוסקים ס"ל שאסור, מעיקר הדין או עכ"פ מחמת שיש עליו שם עבודה זרה (להגר"ש ואזנר, וע"ז לא יועיל שיש הוכחות שאינו ע"ז) וכד'. **ח. בחוקותיהם לא תלכו. ט. משום חשש סירוק בשבת.** שיש כעין המסרק המתפיס את הפאה בשער הטבעי ובשבת יש בו חשש סירוק האסור. (וזאת מלבד סירוק ממש בפאה שיש רבים האוסרים סירוק חזק בפאה בשבת, כמש"כ בספר אורחות שבת פי"א הי"ט). ועיין במה שכתב בזה הגאון רבי אלקנה ישראל שליט"א בקונ' פאת הצפון באורך, ובמה שפלפל בדעת רבותינו הראשונים ואחרונים בטוטו"ד.

והנה כידוע ציבור בני התורה מהדרין להתנזר ולהימנע אפי' בדבר שיש בו ספק איסור דרבנן, ואיך לא יחמירו בדבר שמלבד כמה איסורים דרבנן יש בו גם חשש כמה איסורי דאורייתא, ועל גביהם איסור עבודה זרה שהוא מג' עבירות חמורות וביהרג ואל יעבור, ובפרט שאינו איסור חד פעמי אלא עוברת על איסורים אלו כל רגע ורגע, ואינו איסור פרטי אלא מכשילה את הרבים ועוון הציבור תלוי בה, ואכן כמעט כל גדולי ישראל מכל המגזרים סוברים שכיסוי ראש עדיף על פאה נכרית, ובראשם מרן רשכבה"ג מהר"ר עובדיה יוסף, הגרב"צ אבא שאול, הגרי"ש אלישיב, הגר"ש ואזנר, הגר"ש אוירבך, הגר"נ קרליץ, זכר צדיקים לברכה. ויבדל"א הגר"ח קנייבסקי, הגר"מ שטרנבוך, מורנו הראש"ל הגר"י יוסף, הגר"ש רוזנברג, שליט"א. (וכל אחד מטעמו הוא).

ומה שנתלים במעט פוסקים שהקילו בזה [ומהם הקילו בזה רק בחצר ולא ברחובה של עיר], הנה כידוע שאנו הולכים אחר כללי הפסיקה, ולא מסתמכים על מיעוט פוסקים, וגם יש לנו להתחשב עם פוסקים שפשטו הוראותיהם והתקבלו בעם ישראל כגדולי הדורות. ואף שפעמים שמסברא לא תמיד הדברים מובנים, אפילו הכי יש לנו לילך אחר רוב ככל הפוסקים. וכמ"ש מרן בהקדמתו לבית יוסף, שאין אנו יכולים להכניס ראשנו בין ההרים הגבוהים, להכריע מי צודק מבין רבותינו הקדמונים, כי מה נדע אנחנו ולא ידעו הם. כי קצר מצע שכלנו להבין דבריהם, וק"ו להכריע בינותם. ע"ש. ועל כן מחובתינו ללכת אחר כללי הפסיקה המסורים לנו מדור לדור, במסורת פסיקת ההלכה.

ומחובתנו לחזק את הדרך ההלכתית המבוססת, כפי שהנחיל לנו מרן רבנו הגדול זיע"א, בתורה שבכתב ובתורה שבעל פה, ובפרט לאחר סילוקו לשמי השמים של מרן מאור עינינו זיע"א, כי בהיותו בחיים חיותו היו אנשים פוחדים ממנו, כי הוא המנהיג שהלך בגאון לפני המחנה, על פיו יחנו ועל פיו יסעו, ורק כאשר אזל גברא רבה דמסתפינא מיניה, קמו כמה וסללו להם דרך חדשה בפסיקת ההלכה, ורב הבלבול בציבור, ואף בציבור בני התורה, ורבים מתפעלים ממי שיש לו לשון לימודים, ואינם מעיינים בדבריו לעומקם. ועל כן קמנו כחומה בצורה, לחזק את הדרך הנכונה בה ילכו, ואת המעשה אשר יעשו.

והנה אף על פי שתורה מונחת בקרן זוית וכל הרוצה לבא וליטול הרשות בידו, מכל מקום אין זו הדרך להתעלם מהדעה החולקת, בפרט שהיא מבוססת על עשרות פוסקים כדרכו של רבנו זיע"א, דהא רוב ככל הציבור הולכים על פי פסיקותיו של מרן רבינו זיע"א, ובאי ידיעה, מחמת שאין רואים שהביא את דברי רבינו זיע"א, חושבים שכן נכון לעשות הלכה למעשה. והשיטה הנכונה היא לחפש בספרים, וכך היתה גם שיטתו של הבא"ח, וכמ"ש בהקדמתו לרב פעלים ח"א שם מרחיב לבאר שהדרך הנכונה לחפש בספרים ככל שיוכל. וכל המעיין בספריו רב ברכות ורב פעלים יראה כמה טרח לציין דברי החולקים ולפלפל בדבריהם. וכמה הכף החיים והביאור הלכה טרחו לעיין בפוסקים הראשונים וגם האחרונים.

צא וראה לגאוני ספרד, כמו בית דוד, ברכי יוסף, חקרי לב, פתח הדביר, מהר"ח פלאג'י, שדי חמד, ועוד, שכולם הביאו דברי הראשונים והאחרונים אפילו בני דורם, ובכל אחרון מצאו עוד סברא או ראיה, או שמפני דבריו יש לחוש לספק ברכות להקל, וכדו'. ובאמת שאפילו לא ימצא המעיין באחרוני הזמן שום סברא חדשה שראוי להעלותה על

שלחן מלכים, ואדרבה יראה שהמחבר הלזה הנדחה והצולעה יקבץ, ואין סברותיו ודמיונותיו נכונות. סמא בידיה לאזור כגבר חלציו להפיץ ולהדיח ולסתור ראיותיו ויכריע שלא כדבריו, כי תורה אמת כתיב בה (עבודה זרה ד:), ואין משוא פנים בדבר. וכמו שאמרו באבות דרבי נתן (פרק כ"א) "כתר תורה במקומו מונח כל הרוצה ליטול יבא ויטול". והכל לש"ש. ובזה יוציא מלב הטועים דלא לגררו אבתריה של המחבר ההוא, וגם לא יבא מאן דהוא לומר עליו אילו הוה שמיע ליה דברי המחבר ההוא הוה הדר ביה.

וכך הייתה דרכם של רבותינו חכמי הספרדים בכל הדורות, החל ממרן הבית יוסף, החיד"א הגרי"ח, ויביע אומר, שמביאים את כל הפוסקים שדיברו מאותו ענין, ואת דברי החולקים, ולהכריע או על פי רוב פוסקים חשובים, או על פי ספק דאורייתא או ספק דרבנן, או על פי ספק ספיקא, וכן על זה הדרך על פי כללי הפסיקה. ועשו כן מגודל האחריות הכבדה שרבצה על כתפיהם להורות לעם את ההלכה הברורה, ואם אין אתה מביא כל הדעות, נמצאת מעמיד הפסק על קנה רצוץ שאפשר להפילו בהינף יד בטענות החולקים.

וזכר לדבר יש להביא מה שאמרו בעדויות (פ"א מ"ו): אמר רבי יהודה אם כן למה מזכירין דברי היחיד לבטלן, שאם יאמר אדם כך אני מקובל יאמרו לו כדברי איש פלוני שמעת. ועיין במפרשים שם. ולפענ"ד זוהי הדרך שיבור לו האדם לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, וכדתניא (בפ"ו דאבות), במ"ח מעלות שהתורה נקנית בהם, בפלפול התלמידים ובדיבוק החברים. ועיין בשו"ת בית דוד (חלק חושן משפט ס"ס צ"א) ששמע ממהר"י קובו ז"ל שקבלה בידינו שבמקום שמהרח"ש חולק על מהר"א די בוטון יש לדון כמהרח"ש, חדא דהוי בתראה טפי, ושנית שקבלה בידינו שמהרח"ש היה עושה פסקיו בפלפול החברים והתלמידים כדי שיצא הדין מלובן ומבורר. ע"ש. ועיין עוד במה שכתבנו בס"ד בהקדמה לספרינו "לבוש יוסף" (נשים נזיקין), ודון מינה לנידון דידן.

וידוע מה שאמרו בעירובין (יג:) מפני מה זכו בית הלל לקבוע הלכה כמותן מפני שנוחין ועלובין היו ושונין דבריהם ודברי בית שמאי. ולא עוד אלא שמקדימים דברי בית שמאי לדבריהם. וכתב מרן בכללי הגמרא (אות נא.) שלפי שנוחין ועלובין היו, ושונין דבריהם ודברי בית שמאי, זכו לכוין לאמיתה של תורה שצריך זכות ותפלה כדי לזכות לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא (ב"ק צ"ב.). ועיין בספר יבין שמועה (כלל רל"ח), ועיין עוד באורך למש"כ בזה מרן הראשון לציון שליט"א בתחילת ספרו הגדול עין יצחק (כללי

ההוראה ח"ג עמ' יט).

וחשוב להביא כאן דברי הגר"ש שקופ בהקדמתו לשערי יושר שכתב: ולא כל אדם רוצה לתלות החיסרון בעצמו מחמת עומק המושג וחסרון המשיג, ועיין בגמרא ב"ק (כ.) בסוגיא דזה נהנה וזה לא חסר, דרב חסדא בעי מרמי בר חמא וכתב, שהענין הוא שבדבר שצריך עיון ויגיעה תלוי עיקר הדבר **"אם המתלמד מאמין במעלת המלמד"** או אם לא יבין בראשונה, יתלה החסרון בעצמו, ויוסיף אומץ ליגע ואז יבין באחרונה, אבל אם דברי המלמדו קלים בעיניו, ולא שוה לו להתאמץ לעמול בהם, אז לא יקבל הדברים במשקל ראשון, יניחם או יבטלם בלבו ודיו. ולכן כאשר ידע רמי בר חמא את עומק הענין שרצה ללמדו, לא רצה ללמדו עד שיתאמת לו שרב חסדא משתוקק להתלמד ממנו כתלמיד מרב. עכ"ל.

וכאן המקום לציין כי קודם רדת קונטרס זה לדפוס הגשנו את הדברים קמיה מרן הראשון לציון פוסק הדור שליט"א ושמח מאד על היוזמה הברוכה ורעיון נכבד זה, שיביא בס"ד תועלת מרובה, שיעודד את הקרובים ויקרב את הרחוקים ויציל רבים ממכשול ועוון, והיה הכל למראה עיניו הפקוחות, ועבר על הכל מריש ועד גמירא, והאיר את הארותיו למען יצא הכל מתוקן ומסודר לתועלת הלומדים והמעיינים, להגדיל תורה ולאדירה.

ובצאתי מן הקודש ברצוני להודות מעומקא דליבא וביקרא דאוריתא למורינו ורבינו ומאיר נתיבותינו בספריו ושיעוריו המחכימים והבהירים, אשר כל ישראל נשען עליהם, לדעת את הדרך אשר ילכו בה ואת המעשה אשר יעשון, עמוד האש ההולך לפני המחנה, הלוחם מלחמתה של תורה בעוז ובגבורה, מרן הראשון לציון פוסק הדור כמוהר"ר **יצחק יוסף** שליט"א אשר ממנו עצה וממנו תושיה, ודלתו פתוחה לפנינו תמיד בכל עת וזמן, לדלות מהלכותיו, הנהגותיו והשקפותיו בקודש של אבינו רועינו מרן רבינו גדול הדורות זיע"א, יהא רעוא מן שמיא שיזכה להאריך ימים על ממלכתו, ויזכה בכוחו הגדול להמשיך להגדיל תורה ולאדירה ולזכות את הרבים בתורה שכתב ובעל פה, עדי זקנה ושיבה מתוך בריאות נחת ושלווה, אושר עושר וכבוד, וירחיב ה' גבולו בתלמידים הגונים וישרים, ונזכה להאיר וללמוד באור תורתו והנהגתו עד ביאת גואל צדק בקרוב, אמן.

ואסיים במאי דמרגלא בפומיה דמרן הראשון לציון שליט"א לשואליו "כי כיסוי ראש לאשה מרבה צניעות וקדושה בבית ומשפיע רבות על חינוך הבנים, בפרט כאשר הם גדלים ורואים את האמא מקפידה בצניעות, על אף כל הקשיים", ויה"ר שזכות הרבים יעמוד לנו ולזרעינו, שלא תצא תקלה ושגיאה מתחת ידינו, ונזכה לבנים ובנות ההולכים בדרך ה', בקדושה ובטהרה בשלימות, כרצונו יתברך, ויהיו הדברים האלו לתועלת עמלי ושוחרי התורה, ומיליהו יהיו מתבדרן בבי מדרשא, ונזכה שלא תמוש התורה מפינו ומפי זרע זרעינו עד עולם, ויהיה שבתינו בבית ה' כל ימי חיינו, אמן.

ביקרא דאוריתא

יוסף זכאי

חבר מכון "משנת יוסף"

עיה"ק ירושלים ת"ו

סימן א

בדין יציאה לרחובה של עיר בפאה נכרית

איסור חבישת פאה נכרית באשה נשואה אם הוא מן התורה

הנה בספר עין יצחק ח״א (עמ׳ קסח) נתבאר, שלדעת רבים מהפוסקים דדרשינן טעמא דקרא לחומרא, יוצא איפוא דאיסור פאה נכרית הוא מן התורה, דאזלינן בתר טעמא דהוי פריצותא ואיכא הרהור. וכבר כתב בשו״ת חסל״א קמא (חלק יורה דעה סימן פה) דלחומרא לכו״ע דרשינן טעמא דקרא. ובספרו חסד לאברהם (ח״ד אבן העזר סימן פז) כתב דאיסור חבישת פאה נכרית לאשה נשואה הוא מדאורייתא. וכיון דעיקר האיסור משום פריצות שהיא מתנאית לבני אדם, מה לי שיער עצמן או שיער נכרית שעשויות באופן שנראים כשיער עצמן, תורה אחת להן ואסור מן התורה הואיל וקישוט זה אסרה תורה.

גם בישועות יעקב (סימן עה סק״ג) אחר שהאריך להקשות על דברי השלטי גיבורים, ושלא דיברו בפאה נכרית אלא במקום שמותרת ללכת בשערה, או תחת השבכה. כתב, שלענין דינא, כיון דהך דיוצאה וראשה פרוע מטעם פריצות קאתינן עלה, כיון שאינו ניכר השיער של פאה נכרית אם הוא משיער גופה או משיער נכרית. ואמנם המגבעות של שער יש בדבר להקל ולהחמיר, שאם השערות ארוכות ויוצאות חוץ למגבעות יש להחמיר, אבל המגבעות לבד אין בזה חשש איסור, ולענין לקרות קריאת שמע כנגדה גם כן בפאה נכרית יש להתיר, אך לענין יוצאה וראשה פרוע, הוא בכלל עוברת על דת יהודית, וקאמר הש״ס דאורייתא הוא, ולא מוקי לה ביוצאת בפאה נכרית, היינו משום דמם נפשך, או דאף דת יהודית לא קעביד [היינו היכא דניכר עליה שאין אלה שערותיה], או דיש איסור תורה, [היכן שאינו ניכר עליה שאין אלה שערותיה]. ואכ״מ. ע״כ.

גם בספר שער הזקנים (לרבי וואלף המבורג, ח״א דף מג) כתב על הפאה נכרית, ושער באשה ערוה, וכתיב ולא יראה בך ערות דבר וגו׳.

ומחבר אחד העיר בזה, שגם לדעת האוסרים פאה נכרית אינו אלא משום דהיא בכלל דת יהודית, או משום מראית העין, אבל אינו אסור מן התורה. וא״כ היאך כתבנו שלדעת רוה״פ איסור פאה נכרית מן התורה. ע״כ.

אולם במחכ״ת לא דייק בזה, כי לא כתבנו שדעת רוה״פ שאיסור פאה נכרית הוא ״מן התורה״, אלא שלדעת ״רבים״ מהפוסקים דסבירא להו ddרשינן טעמא דקרא לחומרא, יוצא שגם איסור פאה נכרית הוא מן התורה משום צניעות. דאחר שהתורה הצריכה לכסות ראש האשה משום צניעות, מסתבר שלא נתכוונה התורה לכיסוי ראש של פאה של זמנינו העשויה משערות ממש. וע״ש שהזכרנו רבים מהפוסקים שכתבו ddרשינן טעמא דקרא לחומרא. [ומה שאסרה התורה שער באשה רק אחר הנישואין, הטעם פשוט, דאיסור אשת איש חמיר טפי, וליכא טעמא דירצו בנישואיה]. אבל אין הכי נמי דעת רוב האחרונים שאיסור פאה נכרית הוא משום פריצות, או משום דת יהודית. ויש לדמות ענין הפאה למ״ש המגן אברהם (ר״ס עה), שאם לבושה דק ומתחזי בשר מתוכה אסור, כמ״ש בס״ה (ה״ג).

ואיסור פריצות הוא מן התורה, ואיכא לאו דבחוקותיהם לא תלכו, וראה בשו״ת יביע אומר ח״ו (חיו״ד סימן יד). וכן האריך בזה בספר דברי שלום (עמוד מז) שדעת כמה פוסקים לאסור פאה נכרית מדאורייתא מצד עצם הפאה, משום שכל האיסור הוא מחמת פריצות, וא״כ מה לי תלוש מה לי מחובר כל שיש כאן רושם של גילוי שער הוא בכלל האיסור, ודעת הרבה פוס׳ שלחומרא דרשינן טעמא דקרא, כמו שכתב בשו״ת חסד לאברהם תאומים הנ״ל. ובשו״ת חתם סופר (יורה דעה רנד). וכן מבואר בתוס׳ הרא״ש (ב״מ דף צ. ד״ה היתה).

וכיו״ב כתב בשו״ת חקל יצחק (סימן פא) שיש לומר דאיכא בפאה איסור תורה משום פריצות כמו בראש פרוע לגמרי, כיון שדומה ממש לשער. וראה במה שכתב בקונטרס בן פורת יוסף (סימן ו׳). ועיין עוד בישועות יעקב הנ״ל, שכיון שמטעם פריצות קאתינן עלה וכו׳ יש בזה איסור תורה ע״ש.

וכ״כ בספר שערי טוהר (נדה שער כג ס״ק כח) שבזמן הזה שמתקנין השער להיות ממש דומה כמעשה

הפריצות בודאי אסור מהתורה. ע״כ.

וגם הגדולים שהתירו היה זה בפאות של זמנם שלא היו לשם פריצות במראה טבעי. ובס׳ דברי שלום (עמוד עט) הביא עוד מעשה שהיו הולכות בגילוי ראש, וכששאלו אותה למה לא תחבוש פאה, אמרה וכי אשים על ראשי סמרטוט כזה. ובאמת שהפאות שהיו לפני שבעים שמונים שנה היו כמו שער עיזים. ויש שהוכיחו שתחילת נגע הפאה נכרית בא מחמת גזירה של הגויים, וציינו למה שכתב בספר שנות חיים להגר״ש קלוגר (סימן שטז) והנה לדינא נראה לי בזמן הזה אף המגן אברהם מודה דאסור, ובפרט במדינות רוסיה דהגזירה הוי שם שילכו הנשים בשערות שלהם וכו׳, ובפרט במדינות דהגזירה שם כן והרבה הולכות כן מכח הגזירה. או שהיו לובשות פאה מחמת בושה ללכת בכיסוי ראש.

ובעיקר מה שתפס בפשיטות שרוה״פ כתבו להתיר פאה נכרית, הנה כתב כן לפי הבנתו בדברי הפוסקים, שכתבו להסתמך על השלטי גיבורים והרמ״א לענין קריאת שמע כנגד פאה. אולם לא דיברו להדיא לענין לצאת ל״רחובה של עיר״ בפאה נכרית. ואף שיש כמה פוסקים שכתבו להתיר גם לענין לצאת בפאה לרשות הרבים, מ״מ רוה״פ המפורסמים כתבו לאסור, וגם המתירים ספק גדול אם התכוונו לפאה נכרית שבזמנינו הנעשית באומנות.

זאת ועוד נראה שכל הפוסקים הראשונים, שלא הזכירו דין מחודש זה של שלטי הגבורים, לא סבירא להו הכי, [וראה להלן שיטות הראשונים], וכמו שכתב בכנסת הגדולה (כללי הפוסקים אות ז׳) שדין מחודש שלא כתבוהו הפוסקים בפירוש, ודאי דלא ס״ל הכי. ועיין בראי״ם בח״א (סימן מ״ו), ומהר״י ווייל בתשובה (סימן קס״ד), והרדב״ז חלק א׳ (סימן רס״ד), והמהרשד״ם (חושן משפט סימן ס״א, ובחלק אבן העזר סימן קכ״ד), ומהראנ״ח חלק א׳ (סימן א׳), והמהרש״ך חלק ב׳ (סימן ר״ו). ועיין עוד ביד אהרן (כללי הפוסקים סימן פ״ד), וביד מלאכי (כללי שאר הפוסקים סימן ב׳). והוא הדין לנידון דידן, שאחר שהשלטי הגבורים הוא יחיד מהקדמונים שכתב כן לגבי פאה נכרית, ממה ששאר הראשונים לא כתבו כן להדיא, משמע דלא סבירא להו הכי. ומה שלא דיברו הראשונים בביטול סברא זו, הוא מפני שלא היה בזמנם מצוי כך כך שיקלו בזה.

יסוד דין "דת יהודית" ו"פרועת ראש" - הסוגיא בכתובות עב.

ובעיקר דין חבישת פאה נכרית לאשה נשואה, הנה יש הנתלים בדברי השלטי גיבורים, וסבורים שהתיר דבר זה גם לצאת לרשות הרבים, אך מלבד שמצינו בירושלמי להדיא שמפורש לאיסור לגבי רשות הרבים, הנה רבים מהאחרונים הבינו בדעת השלטי גיבורים גופיה שלא התיר אלא בחצר ומבוי, אבל לא עלה על דעתו להתיר ברשות הרבים. [ראה להלן]. ועוד, דגם המשנה ברורה שהסתמך על הפרי מגדים שהתיר פאה נכרית ברשות הרבים, הנה מצינו להפרי מגדים גופיה דהדר הוא לכל חסידיו וחזר בו לאיסור. [ראה להלן]. ועוד, דאף להפוסקים שהתירו לצאת בפאה נכרית לרשות הרבים, לא התירו אלא בפאה נכרית של זמנם, אבל בפאות נכריות של זמנינו הנעשות במומחיות רבה ודמי ממש לשערותיה, ואינו נראה ככיסוי כלל. ועוד, דהיאך נוכל להעלים עינינו מדעת רוב ככל הפוסקים שאסרו לצאת בפאה לרשות הרבים. והרי כללי הפסיקה בידינו בכל דוכתא, לילך אחר רוב ככל הפוסקים המפורסמים, ואחר שהללו אסרו פאה נכרית, היאך נוכל להסתמך על מיעוט פוסקים אף אם בשאר ההלכות רבים הנסמכים על דבריהם.

ואבאר יסוד הדין בס"ד:

הנה במשנה בכתובות (עב.) שנינו, ואלו יוצאות שלא בכתובה העוברת על דת משה ויהודית. ואיזו היא דת משה, מאכילתו שאינו מעושר ומשמשתו נדה וכו' [דהיינו שהיא מכשילה את בעלה באיסורים הנוגעים לדאורייתא, ומבואר בראשונים שם (רא"ש ומאירי ועוד) שזהו דוקא בדברים הנוגעים אליו]. ואיזוהי דת יהודית, יוצאה וראשה פרוע, וטווה בשוק, ומדברת עם כל אדם וכו'. ע"כ. ובגמרא שם, ואיזוהי דת יהודית יוצאה וראשה פרוע, ראשה פרוע דאורייתא היא, דכתיב ופרע את ראש האשה, ותנא דבי רבי ישמעאל אזהרה לבנות ישראל שלא יצאו בפרוע ראש, ותירצו בגמרא, דאורייתא קלתה שפיר דמי, דת יהודית אפילו קלתה נמי אסור. ע"כ. ומבואר דאסור מדאורייתא לאשה נשואה לצאת בראש פרוע לגמרי, אלא צריכה לשים "קלתה" בראשה, ומדת יהודית אין זה מספיק ובעינן כיסוי יותר טוב מקלתה. [ולא נתפרש איזה כיסוי בעינן]. והמשנה מיירי כשיוצאת בקלתה בלבד ועוברת על "דת יהודית" וזה נקרא במשנה

״יוצאה וראשה פרוע״.

וקלתה שאמרו בגמ׳ מבואר ברש״י דהיינו סל שיש לו בית קיבול מלמטה, ומניחה אותו על ראשה, וברש״י מהדו״ק (מובא בשיטה שם) מוסיף שהחסרון שיש בקלתה (שעל כן אינו מספיק מדת יהודית) ״דאי אפשר שלא יראו שערותיה בין הנסרים.״ וכן כתב המהרא״י בתרומת הדשן (סי׳ י׳), שזהו סל חלול בכמה מקומות, לפי שאינם קלועים יפה. ומד׳ הרמב״ם מבואר שזהו מטפחת. (עיין בפיה״מ שם ובפכ״ד מאישות הי״ב וי״ג), ובב״ח (אה״ע ר״ס קט״ו) מבאר שיש בה נקבים וזהו אותו חסרון של הסל המוזכר בדברי רש״י, וכן הוא בדרכ״מ (אות ד׳) שהמטפחת אינה מכסה כל השערות, ע״ש.

ועוד אמרו בגמ׳ שם (עמ׳ ב׳) אמר רבי אסי א״ר יוחנן, קלתה אין בה משום פרוע ראש. הוי בה ר׳ זירא, היכא, אילימא בשוק, דת יהודית היא, ואלא בחצר, אם כן לא הנחת בת לאברהם אבינו שיושבת תחת בעלה. אמר אביי ואיתימא רב כהנא, מחצר לחצר ודרך מבוי. ע״כ. ומבואר שבקלתה אסור לצאת לשוק מדת יהודית, ובחצר מותר אפילו בשערות מגולות. ובמבוי אסורה לצאת בשערותיה, אבל מותרת בקלתה.

גדר כיסוי ראש לאשה נשואה - משום צניעות

והנה גדר איסור של דת יהודית מפורש בכל הראשונים שזהו ענין של ״צניעות״ שלא תהיה פרוצה, ולא נקטו שזהו גזה״כ אלא מילתא בטעמא. כמבואר ברש״י. ועיין ברש״י כתובות (ע״ב. ד״ה אזהרה) שהאיסור דפרועת ראש נלמד מטעמא דקרא מדעבדינן לסוטה הכי לנוולה, מדה כנגד מדה כמו שעשתה איסור להתנאות לבועל בשערותיה, וגם בטעמו השני של רש״י סיבת האיסור היא משום פריצות. וכל החילוק בין הטעמים הוא מקור הלימוד. [וברש״י מהדו״ק שם כתב שקלתה לא מהני ״משום צניעות, דאי אפשר שלא יראו שערותיה בין הנסרים״] וכן מבואר ברמב״ם (הלכות אישות פרק כ״ד): איזו היא דת יהודית, הוא מנהג הצניעות שנהגו בנות ישראל, ואלו הן הדברים שאם עשתה אחד מהן עברה על דת יהודית, יוצאה לשוק או למבוי מפולש וראשה פרוע ואין עליה רדיד ככל הנשים. ע״כ.

וגם גדר איסור של פרוע ראש

מדאורייתא, מפורש בראשונים שהוא משום ״פריצות״. וכמ״ש בפסקי הרי״ד (שבת נז.): שאין דרכה של אשה לגלות שערה משום פריצות. ע״כ. וכן הוא בריטב״א (כתובות עב.) ״מכלל דפריעת הראש פריצות הוא לאשה״. וכן כתב הרא״ש (שם פ״ז ט׳) דפריעת הראש אסור משום חציפותא וחשד זנות. וכ״ה במאירי (כתובות שם) ואחר כך פירש פרטים שבדת יהודית, וכולם ענינים של צניעות, ומתורת שהם דברים של פריצות, ויוצאים מהם דרכים ושבילים לזנות, ופירש בהם יוצאת לשוק וראשה פרוע וכו׳. ע״כ. וכ״כ בספר מעלות המדות (פ״ט) ופרע את ראש האשה, ואמרו חז״ל מכאן לבנות ישראל שלא תצאנה בפריעת הראש, שכן שערות האשה דבר פריצות וערוה, ומרגילים את האדם לידי הרהור ותאוה. וכן כתב בתרומת הדשן (סימן י׳) שזהו משום ״פריצות דגברי״, וכן כתב הלבוש (באה״ע סימן כ״א ס״ב), ולא תלכנה בנות ישראל פרועות ראש בשוק, אחת פנויה ואחת אשת איש, שזה הוא פריצות לאשה, וגם יש בזה סוד על פי הקבלה. ע״כ. והגרי״פ פערלא בביאורו לרס״ג (עשה צו) כתב, דלאו מהך קרא גופיה יליף איסורא, אלא דכיון דשמעינן מקרא דדרך בנות ישראל בכך, ש״מ דדבר פריצות הוא, ומביא לידי גילוי עריות, ואם כן ממילא יש בו איסור דאורייתא, דהוה ליה בכלל לאו דלפני עור. ע״כ.

גם הגר״ש קלוגר בשנות חיים (סימן שטז) כתב, דהרי עיקר האיסור שלא תצא אשה בשערה מכח שיבוא לידי הרהור דברים בה ולידי פריצות. ע״כ. וכן כתב בעל שואל ומשיב בספרו דבר שאול (פרשת נשא) דבאמת השיער הוא ערוה, וכבר נזכר בשיר השירים ענין שיער בתוך שאר עניני נוי האשה, ועל כן לא הותר רק לבתולות הפנויות, אבל לאשת איש נאסר זאת למען ישמרו מתבערת היצר, ולא יתגרו עליהם יצר הרע. ע״כ.

ומה שהביאו בשם הרב מאורי אור שעל כרחך שיער נאסר מטעם כמוס, שליטת הקליפה, ואינו תמהון דוקא במחובר וכו׳, וכמה דברים שלא נגלו טעמן. ע״כ. ולהנ״ל הרי שהטעם גלוי הוא משום פריצות וחוסר צניעות. וגם הלבוש שהזכיר טעם הקבלה, כתב זאת רק לחיזוק וצירוף, ולא שזה עיקר הטעם.

ויש ג׳ דרגות בדין ״פרועת ראש״: לצאת לשוק [שמן התורה צריכה לתת שם קלתה, ומדת יהודית צריכה כיסוי גמור]. דרך מבוי

(שצריכה שם קלתה מדת יהודית), וחצר (שמותרת בפרוע ראש). וגדר האיסור של פרוע ראש הוא פריצות, היפך דרך הצניעות של בנות ישראל.

יסוד דין שער באשה ערוה - הסוגיא בברכות כד.

והנה בגמ' בברכות (כד.) אמרו, א"ר יצחק טפח באשה ערוה. למאי, אילימא לאסתכולי בה והא א"ר ששת למה מנה הכתוב תכשיטין שבחוץ עם תכשיטין שבפנים [בשלל מדין], לומר לך כל המסתכל באצבע קטנה של אשה כאילו מסתכל במקום התורף, אלא באשתו ולקריאת שמע. ע"כ. ומבואר, שדין טפח באשה הוא הן לענין לאסתכולי בה, והוא משום צניעות, [וזה אסור אפילו באצבע קטנה שהוא גלוי תמיד ואין בו שיעור טפח]. והן לענין לקרוא קריאת שמע כנגדה. ועיין בביאור הלכה ריש סימן עד. ומבואר מדברי הראשונים שם, שדין טפח באשה ערוה הוא דוקא במקום שדרך האשה לכסותו. שאז אסרו חז"ל לקרוא כנגדו מכיון שמקום מכוסה שנתגלה מביא לידי "הרהור". ואף דהרהור בלאו הכי אסור, קא משמע לן דאפילו בראיה בעלמא ובאשתו אפילו הכי אסור לקרוא קריאת שמע כנגדה, משום ולא יראה בך ערות דבר. וכן נפסק בטוש"ע (או"ח סימן ע"ה) שטפח מגולה באשה "במקום שדרכה לכסות הוי ערוה". ועוד אמרו בגמ' שם, אמר רב ששת שער באשה ערוה שנאמר (שיר השירים ד') שערך כעדר העזים. ויש שפירשו בסוגיא, דטפח באשה או שער באשה, איירי רק לענין קריאת שמע. ולא דיברו לענין לצאת לרשות הרבים. (יעויין במרדכי שם אות פ' בשם רב האי גאון, ובעל הלכות גדולות, ור"ח, ור"א ממיץ, ורבינו יונה). ודעת הרמב"ם (פ"ג מקריאת שמע הט"ז ובכסף משנה שם, ובפרק כ"א מאיסורי ביאה הלכה ב) שרק דין טפח (ושוק בכלל) נאמר לענין קריאת שמע, מה שאין כן שער וקול מיירי רק שאסור להסתכל ולשמוע (וכתחילת הסוגיא לענין אצבע קטנה) אבל אין בהם שום איסור לקריאת שמע.

וז"ל מרן בשלחן ערוך (או"ח סימן ע"ה סעיף ב'): "שער של אשה שדרכה לכסותו אסור לקרות כנגדו, אבל בתולות שדרכן לילך פרועות הראש מותר". והרמ"א הוסיף שהוא הדין לשערות של נשים שרגילין לצאת מחוץ לצמתן שאינם ערוה.

ומבואר שדין ערוה לא שייך לדין

פרוע ראש כלל. כי דין פרוע ראש הוא חיוב כיסוי על האשה בחוץ, ומדאורייתא, ומקורו מהפסוק ״ופרע״ וכו׳, וטעמו הוא משום פריצות כמבואר לעיל. ואילו דין ערוה דשער הוא דין אחר, על האיש, ומדרבנן, ונלמד מפסוק אחר ״שערך״ וכו׳, וטעמו הוא משום חוסר כבוד שמים לומר דברים שבקדושה מול דבר מיאוס, הגורם להרהור ואיסורו הוא אפילו בבית.

ומה שאשה נשואה חייבת לכסות את שערה בשוק, הוא גם מדין ״פרוע ראש״ וגם מדין שער באשה ערוה [שאפילו בבית אסור לקרות קריאת שמע מולו]. והוא תוצאה מזה שהשער מכוסה ברשות הרבים. וכן מבואר בכל הראשונים שדין ערוה נאמר על שער ״שדרך לכסותו״. והיינו, דאחר שיש חיוב לאשה נשואה לכסות ראשה ברשות הרבים מחמת דין פ״ר, חל על השער שם של ״מקום מכוסה״, וממילא הוי ערוה לקריאת שמע אפילו בבית. ודין ערוה של שער אשה נשואה הוא תוצאה מדין פרועת ראש.

לצאת לרחובה של עיר בשבת בפאה נכרית - הסוגיא בשבת נז.

ובמשנה שבת (נז.) שנינו, במה אשה יוצאה ובמה אינה יוצאה, לא תצא אשה לא בחוטי צמר, ולא בחוטי פשתן, ולא ברצועות שבראשה וכו׳, ולא בכבול לרשות הרבים, ולא בעיר של זהב, ולא בקטלא, ולא בנזמים. ע״כ. והיינו, שאם תצא בתכשיטין לרשות הרבים בשבת, יש לחוש שמא תשלוף ותראה לחברתה. ותבוא לידי איסור טלטול ברשות הרבים.

ועוד במשנה שם (סד:) יוצאה אשה בחוטי שער בין משלה בין משל חבירתה, בין משל בהמה, ובטוטפת ובסרביטין בזמן שהן תפורין בכבול, ובפאה נכרית לחצר. ע״כ. ופירש רש״י, אכבול ופאה נכרית קאי, דאסרו לעיל למיפק בה לרשות הרבים, ואיצטריך לאשמעינן דלחצר מותר וכבול דסיפא דמתניתין לא איפלגו בה אמוראי דלכו״ע הוא כיפה של צמר. והציור של חוטי צמר מבואר בראשונים שאלו חוטים שקולעת או כורכת בהן את שערותיה. (וע״ש בתוס׳ ד״ה במה אשה ובשאר הראשונים שהמשנה מיירי דוקא בתכשיטין קטנים שלפעמים הולכת בלעדיהן, מה שאין כן דברים שהם עיקר מלבוש, אין חשש שתשכח ותוליכם בידה ומותר לצאת בהם). והציור של פאה נכרית רש״י

(ס״ד:) כתב, ״קליעת שער תלושה וצוברתה על שערה עם קליעתה, שתראה בעלת שער״, וע״ש ברש״י דהרישא מירי אפילו לרשות הרבים, שמותר לצאת בחוטי שער שקולעת בהן שערה [ואין בהם חשש ״טבילת מצוה״ מכיון ששער אינו חוצץ], וכן מותר לצאת בתכשיטין התפורים לשבכה דאין חשש דמשלפא, דלא תגלה שערותיה ברשות הרבים. ואילו דין כבול ופאה נכרית הוא היתר מיוחד לצאת רק לחצר ולא לרשות הרבים, אבל שאר תכשיטין אסרו אפילו בחצר שמא מתוך הרגלה תצא בהן לרשות הרבים.

ובערכין (ז׳:) כתב רש״י, שהיתה לה פאה משער אשה אחרת קשורה לשערה, ״דרגילות היו נשים כששערן מועט לקשור שער נשים נכריות לשערן, והוא פאה נכרית״. וכן מבואר בכל הראשונים שם, שפאה נכרית נועדה למי ששערה מועט או קצר או לבן, ומכסה את המום שבשערותיה על ידי פאה נכרית שמוסיפה לשערותיה. וכ״ה בתשובת רב נטרונאי גאון כתב שפאה נכרית נועדה למי ששערה ״מדולדל״. ובבעל מוסף הערוך (ערך פאה) כתב: ״אשה שאין לה רוב שער, לוקחת שער מנשים אחרות, ומשימה על ראשה שנראה כמו שהוא שער״, וכן כתבו הרשב״א והריטב״א, שפאה נכרית נועדה לאשה שקרחת מפאת ראשה, וכ״ה ברבינו ירוחם (סימן אדם נ״ב חי״א): ״פי׳ פאה נכרית קליעה של שער תלוש שמערבת עם שערותיה, שתתראה בעלת שער״, ובטור (או״ח סימן ש״ג) ״קליעת שער שקולעת בתוך שערה״, וכן הוא ברמב״ם (פי״ט משבת ה״ז) ״ולא בפאה של שיער שמנחת על ראשה כדי שתראה בעלת שער הרבה״. גם הר״ן כתב שיש לה שער מועט, אי נמי דיש לה שער לבן ושל חבירתה שחור, וכן כתבו המאירי ורבינו יהונתן מלוניל, ע״ש. וכן הוא בשו״ע.

ונראה דברשות הרבים הפאה נכרית היתה מכוסה בשבכה יחד עם שערה. (ולכן אסור לצאת בה בשבת שמא תשלוף מתחת השבכה בלא לגלות שערותיה). ובחצר התירו לצאת בה בשבת שלא תתגנה על בעלה (כשיראה את מומה), או דמיירי שהפאה נכרית מגולה בחצר (והיה מקום לחשוש שתשכח ותלבש שבכה ותצא לרשות הרבים כהרגלה בחול), או שגם בחצר הפאה מכוסה ומועילה להגביה השבכה ולא ניכר ששערה מועט, וכן פירש הבאר שבע, וכן משמע מהגר״א בשנות אליהו ״ובפאה נכרית פי׳ שאין לה שער,

נוטלת שער ומכנסת תחת הצעיף כדי שתתראה בעלת שער״. ע״כ. ובתוס׳ ר״י הזקן למסכת שבת (בדף ס״ד: בד״ה בכבול ובפאה נכרית לחצר) פירש, שגם פאה וגם כבול היו תחת השבכה. דבחצר ובבית היתה מתקשטת בפאה, וברחוב היתה מכסה בשבכה.

הסוגיא בערכין ז. ששער פאה נכרית של אשה חשיב כגופה ממש

ובמשנה בערכין (ז.), האשה שנהרגה נהנין בשערה, בהמה שנהרגה אסורה בהנאה, ע״כ. וע״ש בגמ׳ שרב העמיד המשנה בשתי אוקימתות, בפאה נכרית, ושאמרה תנו, ולא די להעמיד רק בפאה נכרית (המחוברת בה). ונראה דלמד זאת מסברא שפאה נכרית המחוברת בה נחשבת כשערותיה, ומקבלת דין כגופה, ואם שער המת נאסר בהנאה הוא הדין ממילא בפאה נכרית, ולכן צריך להוסיף עוד אוקימתא, שגם אמרה ״תנו״. (מה שאין כן בשערה עצמו לא מהני ״תנו״ וכמו בידה). ור׳ יוסי בר״ח מסתפק מה דין פאה נכרית דצדקניות בעיר הנדחת, ובהוה אמינא למדה הגמרא שמסתפק בפאה נכרית שבראשה. וכתב רש״י, ״קא מיבעיא ליה אי כגופה היא וניצול עמה, אי כממונה וקיימא לן (בסנהדרין קי״ב.) צדיקים שבתוכה יוצאין ממנה ערומים וכל ממונם נשרף וכו׳ אלמא מספקא ליה אי כגופה אי לאו כגופה, ותיפשוט ליה מהכא [מרב, דפשיטא ליה] דגופה הוא, דטעמא דאמרה תנו וכו׳״. ומסקנת הגמ׳ שהספק של ריבר״ח הוא בפאה נכרית התלויה ביתד אי ניצול בעיר הנדחת [והספק דריבר״ח הוא בגדרי עיר הנדחת, ונתבארו צדדי הספק בסנהדרין (שם), ע״ש ואכמ״ל], ופאה נכרית שעל ראשה לכולי עלמא נחשבת כ״גופה״. ומבואר מהסוגיא, דפאה נכרית בטלה ומחוברת לגוף, ומקבלת דין כגופה ממש מדאורייתא והויא כשערותיה.

מתברר שדברי השלטי גיבורים בענין פאה נכרית - איירי רק בחצר ומבוי

וז״ל השלטי הגבורים שסביב הרי״ף, במסכת שבת (דף ס״ד: דף כ״ט. מדפי הרי״ף): ״יראה מזה להביא ראיה וסמך לנשים היוצאות בכסוי שערות שלהן כשהן נשואות, אבל במקום קליעת שערן נושאות שערות חברותיהן שקורין קרינאל״ו בלע״ז, מההיא דשנינו

פרק במה אשה, שהאשה יוצאה בפאה נכרית בשבת, ופירשו המפרשים, כי פאה נכרית היא מגבעת ידבקו בו שער נאה והרבה, ותשים אותו האשה על ראשה כדי שתתקשט בשער, והתם באשה נשואה מיירי מתניתין, מדקאמר בגמ׳ דהטעם משום שלא תתגנה על בעלה, הרי דבנשואה מיירי, והרי פאה נכרית הוי ממש כעין אלו הקרניא״ל ומשמע להדיא שמותרות בנות ישראל להתקשט בהן, דשער באשה ערוה דקאמר לא הוי אלא בשער הדבוק לבשרה ממש, ונראה גם בשרה עם השיער, אבל שיער המכסה שערה אין כאן משום שער באשה ערוה, וגם לא משום פרועת ראש. ונראה דל״ש שערות דידה ל״ש שערות של חברתה, כל עוד דעבידי לכסוי השער והן תלושות, אף על פי דקישוט הוא לה כדי שתראה בעלת שער, אין בכך כלום ושפיר דמי. ואף על גב דאמרי׳ (בסוף פ״ק דערכין) דפאה נכרית המחוברת לשער ממש דהוי כגופה ממש, מ״מ לא נאסר בשביל כך לצאת בה ולהתקשט בה, דהא על כרחך אותן הצדקניות דקאמר התם, היו מתקשטות בפאות ההם. ובנשואות מיירי התם, דקאמר תנו שערי לבתי. ואין לומר שהיו משימות צעיף או מידי על הפאות נכרית, דא״כ מאי אהני ההוא קישוט, הרי כל עצמו של אותו קשוט לא הוי אלא בשביל שתראה בעלת שער, אלא פשיטא דמיירי שהולכות בשערות מגולות. ולכשתעיין סוף פרק קמא דערכין, ופ׳ מי שמתו דף כ״ד. בדברי רש״י שם, ובדברי הרא״ש, תמצא דאין איסור בשער אשה משום ערוה אלא במחובר לבשרה, וגם שהבשר נראה עם השיער כדאוקמינא. עכ״ל.

ויש לדון אם דברי שלטי הגיבורים איירי בחצר, ולטעמיה אזיל דאסר לאשה נשואה לצאת לחצר בגילוי ראש, [ראה להלן], או דילמא דאיירי גם ברשות הרבים. ואי נימא דקאי בחצר, הרבה קושיות שהקשו עליו האחרונים יתיישבו שפיר. אך אי נימא דקאי ארשות הרבים דברי המקשים יעמדו בכמה וכמה תמיהות.

וכן כתב גם בדרכי משה (או״ח סימן ש״ג אות ו׳) וז״ל: מצאתי כתוב בהגהות אלפסי החדשים, מותר לאשה נשואה לגלות פאה נכרית שלה, ל״ש אם היא עשויה משערותיה, או משער חברתה. ואין שער באשה ערוה אלא דוקא שערותיה המדובקים בבשרה, אבל לא בתלושים עשויות לכסות שערותיה האחרות, אף על גב דעבדא לקישוט שתהא נראית בעלת שער. ע״כ. וכן הוא ברמ״א בהג׳ה

(או״ח סימן עה ס״ב): וכל שכן שער נכרית, אפילו דרכה לכסות. [הגהות אלפסי החדשים]. ע״כ.

והנה בדברי שה״ג מבואר שהוא דן בשתי הלכות הנוגעות לפאה נכרית, לגבי דין ״פרוע ראש״ [דהיינו האם מותר לאשה ״לצאת״ בפאה נכרית מגולה]. ולענין לקרוא קריאת שמע כנגד שער פאה נכרית. ובתחלה הביא ראיה מהגמ׳ שבת שמותר לצאת ולהתקשט בפאה נכרית [וזה מדין פרוע ראש], ומסיים שאין בפאה נכרית דין שער באשה ערוה ״וגם״ לא פרועת ראש. ואח״כ הביא מהגמ׳ ערכין שפאה נכרית הוי ״כגופה ממש״, ולפ״ז צריך להיות לכאו׳ בפאה נכרית איסור פרועת ראש, וגם איסור שער באשה ערוה, וזהו היפך דבריו הקודמים. וע״ז כ׳ הש״ג, דלא מיירי בפאה נכרית מכוסה, דהגם שפאה נכרית הויא כגופה, ״מ״מ לא נאסר בשביל כך לצאת וכו׳ דהא על כרחך אותן הצדקניות וכו׳ היו מתקשטות בפאות ההם וכו׳, אלא פשיטא דמיירי שהולכות בשערות מגולות״, (וממילא אין קושיא משם לגבי דין פ״ר), ולגבי דין שב״ע הוא מביא בסו״ד ראיות שלא שייך איסור זה בפאה נכרית.

והנה בגמ׳ נזיר (כ״ח.) מובא דין האשה שנדרה נזירות שבעלה יכול להפר לה (מכיון שמתנוולת כשאינה שותה יין), ואחר שנזרק עליה דם קרבנות הטהרה, שוב אין יכול להפר לדעת ת״ק. (מכיון שאחר זריקה היא מותרת ביין). ור״מ חולק וס״ל שכל זמן שלא גילחה, יכול עדיין הבעל להפר, דיכול לטעון ״אי אפשי באשה מגלחת״. ובגמ׳ שם אמרו, ות״ק אמר לך אפשר בפאה נכרית. ור״מ סבר בפאה נכרית. איידי דזוהמא לא ניחא ליה״. ע״כ.

והיינו דת״ק סבירא ליה דטענת ר״מ (א״א באשה מגלחת) אינה טענה מכיון שיכולה ללבוש פאה נכרית במקום שערותיה, (״ומחזיא כאינה מגלחת״. המפרש שם) ותו אינה מנוולת, ור״מ סבירא ליה שהבעל יכול לטעון דלא ניחא ליה בפאה נכרית מכיון שיש בה זוהמא (דהיינו מזוהם בעיני הבעל שתתן אשתו על ראשה שער אשה נכרית. פי׳ הרא״ש ותוס׳). ונפסק כחכמים. [יש להוסיף דטענת ״זוהמא״ היא טענה קלושה, דמבואר בגמרא שם וברמב״ם שאפילו לא לשתות יין ״שעתא פורתא״ או לא לכחול וכדו׳ יום אחד נחשב כבר ניוול והבעל יכול להפר. (עיין ברמב״ם פרק י״ב מהלכות נדרים ה״א וה״ה)].

וכתב בשלטי הגבורים בהגהות עין משפט (להגאון רבי יהושע בועז בעהמ״ח ספר שלטי הגבורים, נזיר כח:)

ונ״ל מכאן היתר לשער פאה נכרית שנשים נשואות נותנות בראשן. עכ״ל.

והנה האחרונים העירו הרבה על דברי שה״ג, וראשון החולקים עליו היה מהר״י מינץ, המובא בבאר שבע (סימן י״ח) והגאון היעב״ץ (בשאילת יעב״ץ ח״א סימן ט׳ וח״ב סימן ז׳ ח׳) ובעצי ארזים (אה״ע סימן כ״א אות ב׳) ובעוד אחרונים. ודבריו וראיותיו לכאורה מופרכים, ומכל הגמרות שעליהם הוא מסתמך, מבואר מהראשונים שם היפך דבריו. ומ״ש בנזיר הנ״ל, לכאורה צ״ע דהיכן יש ראיה להתיר פאה נכרית מגולה ברשות הרבים מהגמ׳ שם, דהא בגמרא שם מבואר שפאה נכרית באה במקום שער שגילחה (ושערותיה ודאי שמכוסות ברה״ר). ומאן יימר לן דשרי לצאת כך לרשות הרבים. [וטענת ״מזוהמת״ שייכת רק בבית ובחצר ששם בעלה רגיל לראותה בשערותיה, ואם תשים פאה נכרית במקומם לא ניחא ליה בזוהמא שיש בה].

והנה בשלטי גיבורים לא מוזכר אפילו ברמז שהוא מירי ברשות הרבים. אלא שהאחרונים למדו בדבריו דקאי ארשות הרבים. והנה הש״ג בונה כל דבריו על סברא שהפאה נכרית נועדה לקישוט ״שתתקשט בשער״, וממילא לא יתכן שמכסים אותה (דכל תכליתה הוא להיות מגולה). אך לכאורה הוא היפך כל הראשונים, דהנה כל הראשונים מפרשים שפאה נכרית נועדה לאשה שיש לה מום מסויים בשערה (שערה קצר או מועט או מדולדל או לבן, או שיש לה קרחת) ולא כתבו בפשיטות כש״ג שתכלית הפאה נכרית הוא ״לקישוט״. והיינו שהפאה נכרית היא במקום עצם השער (ונועדה למקום שהולכת בראש מגולה וצריכה להסתיר את מומה, או תחת המטפחת), ואילו לש״ג הפאה נכרית היא במקום הקישוט דשער, (ונועדה למקום שהולכת בראש מכוסה). וא״כ צ״ע מדוע נטה הש״ג מפירוש כל הראשונים.

ועוד קשה, דאם מותר לגלות הפאה נכרית ברשות הרבים ונוהגים כן, לפ״ז מה שהנשים עושות פאה נכרית, הוא לשם כיסוי ראש (במקום שערותיהן שצריכות לכסות שם), וכמו שעושות כיום הנשים, וא״כ אין צריך לומר הטעם שהוא משום שיש לה ״מום״ וכו׳. אך אי נימא דאין יוצאים בפאה נכרית מגולה לרשות הרבים, אתי שפיר, דאשה רגילה א״צ פאה נכרית. (דברשות הרבים מכסה במטפחת, ובבית אי״צ פאה דגם בשערותיה מותרת שם), והפאה נכרית נועדה לרשות הרבים שתוכל להניח מטפחת על שער זה, שלא תראה כאשה בלי שער. כי אשה שאין לה שער אם תניח מטפחת על ראשה

תתגנה בזה, והיא צריכה לפאה כדי שהמטפחת שעל הפאה תיראה יפה, כאילו היא על בעלת שער. והוא היפך סברת הש״ג. ודו״ק.

ועוד, דלפי ההבנה הפשוטה בש״ג שהפאה נכרית מגולה ברשות הרבים, צ״ב מה ההוה אמינא שיהיה דין ערוה לקריאת שמע בפאה נכרית, והלא ה״ז ״מקום מגולה״?

והנה על אף כל הקושיות והתמיהות שאחרונים מלפני כארבע מאות שנה הקשו בדברי שלטי הגבורים, מצינו להרמ״א שפסק כמותו. וכתב בדרכי משה (סימן עה אות ב): ״ולי נראה דאף בלא זהירות יש לחוש משום איסורא, מאחר דרבים אוסרים. וע״ל סימן ש״ג דשערות תלושות שלובשים נשים שתהיה נראה בעלת שער, אינן ערוה. ע״ש. [ואי נימא דהשלטי גיבורים איירי בחצר, ראה להלן, אתי שפיר מה שהרמ״א הסכים עמו למרות שכל האחרונים השיגו על דבריו].

ובאמת שבשו״ת באר שבע (סימן יח) דחה בשתי ידים את הוראת השלטי גבורים שכתב להתיר. והחמיר מאד בזה. וכתב, שהדבר פשוט יותר מביעתא בכותחא, דמה ששנו ההיתר להתקשט ולצאת בפאה נכרית בכולי גמרא, מיירי דוקא בפאה נכרית מכוסה תחת השבכה, ועל ראשה רדיד וכו׳, כי לא היו רגילות בפאה נכרית אלא דוקא הנשים שהיה שערן מועט, וכדי שלא ירגישו בעליהן במיעוט שערן, שהוא ניוול לנשים, היו רגילות לקשור בשערן פאה נכרית, כדי שתראה בעלת שער הרבה וכו׳. וכפירש רש״י בהדיא (סוף פ״ק דערכין). וכן במוסף הערוך ורבינו עובדיה מברטנורא וכו׳. ומה שנראה מדברי שלטי הגבורים שהבין דמה שכתב בשביל שתראה בעלת שער, רצונו לומר שהשערות של פאה נכרית יהיו נראות לחוש עין הרואה, להטעות אותו להחזיק הפאה נכרית לשער עצמה, רח״ל מהאי דעתא, כי איך יעלה על הדעת שיהיה מותר להראות עצמה כעוברת על דת משה, דהא לצאת בשער עצמה מגולה אסור מן התורה, כדאיתא בכתובות (עב.). ועש״ב.

השלטי גיבורים לא התיר פאה נכרית ברחובה של עיר

והנה מדברי הגמ׳ בכתובות הנ״ל (ע״ב:) מבואר, דאשה נשואה צריכה לכסות ראשה בשוק בקלתה מדת משה, ומדת יהודית צריכה כיסוי גמור. ובמבוי, צריכה לכסות בקלתה מדת יהודית. ובחצר אין

צריך כלום. ע״ש. אמנם מהירושלמי בכתובות שם (פ״ז ה״ו) מבואר דפליג על הבבלי, וז״ל (על מה שאמרה המשנה ש״יוצאה וראשה פרוע״ היא עוברת על דת יהודית): ״וראשה פרוע, לחצר אמרו, ק״ו למבוי״. דהיינו יש איסור מדת יהודית ״לצאת״ לחצר בפרוע ראש, וע״ז מיירי המשנה שם. (ולפי הירושלמי פשטות הלשון ״יוצאה וראשה פרוע״ היינו שראשה מגולה, ודלא כבבלי שמעמיד המשנה ביוצאה לשוק בקלתה). ועוד אמרו בירושלמי: ״רבי חייא בשם רבי יוחנן, היוצאה בקפליטין שלה אין בה משום ראשה פרוע, הדא דתימא לחצר, אבל למבוי יש בה משום יוצאה וראשה פרוע״. וכתבו מפרשי הירושלמי שם ש״קפליטין״ היינו כעין ״קלתה״ המוזכר בבבלי, וכ״כ המאירי בכתובות שם.

חזינן דלהירושלמי האיסור לצאת פרועת ראש הוא גם בחצר, אך לתלמוד דידן בחצר שרי. ודברי הירושלמי הובאו בב״ח (אה״ע סימן קט״ו), וע״ש שכתב אופן לקרב דברי הבבלי לירושלמי, ושגם לבבלי יש ״איסור״ לצאת לחצר בגילוי ראש, ודן בדברי הרמב״ם והטור אי ס״ל דיש איסור בזה, וסיים, ״והכי נהוג בכל גבול ישראל, דאפילו בפני אנשי ביתה אינה שרויה בלא מטפחת וכיפה בראשה, ודלא כפירוש רש״י ותוס׳ והר״ן. ועיין בשלטי הגבורים כתובות (דף ל״ב: מדפי הרי״ף, אות ב׳) שהביא את הסמ״ג שהזכיר את הירושלמי הנזכר בבית שמואל שם ״היוצאת בקפליטה שלה אין בה משום פריעת ראש בחצר.״ דמשמע הא פרועה לגמרי יש בה משום פריעת ראש. ואח״כ הביא הש״ג לשון ריא״ז שכתב: ״ואפילו היתה קלתה על ראשה הואיל ולא היתה מכוסה בצעיף הרי זה מדרכי הפרוצות ותצא בלא כתובה, ובלא תוספות, [היינו ברה״ר]. היתה יוצאה מחצר לחצר דרך מבוי בקלתה על ראשה, אין בזה משום פריצות. ואם היה המבוי מפולש מב׳ הצדדין, הרי הוא כרשות הרבים, והיוצאה בו כיוצאה לרשות הרבים. ואם לא היתה קלתה על ראשה הרי זו אסורה מן התורה, שנאמר ופרע את ראש האשה, אזהרה לבנות ישראל שלא יצאו בפריעת ראש, ואפילו בחצר אסור ״לצאת״ בלא קלתה על ראשה, וכך היא שיטת תלמוד אר״י״. ע״כ.

הרי ששיטת הריא״ז והש״ג שאסור מעיקר הדין לצאת לחצר בראש מגולה. וכ״כ הבית שמואל (אה״ע סימן כ״א ס״ק ה׳ וסימן קט״ו ס״ק ט׳) בשם הסמ״ג וש״ג, שאפילו בחצר

יש איסור בראש פרוע לגמרי. עש״ב.

ומעתה, אחר שנתבאר דשיטת השלטי גבורים הוא כהירושלמי, הנה דבריו לגבי פאה נכרית איירי בחצר. ואמנם האחרונים שהאריכו להקשות על הש״ג הבינו בדבריו דס״ל כהבבלי שמותר לצאת לחצר בראש פרוע, וע״כ דהש״ג איירי להתיר פאה נכרית ברשות הרבים. [וע׳ בדברי המהר״י מינץ המובאים בבאר שבע (סימן י״ח), ובשאילת יעב״ץ ח״א סימן ט׳]. אף שבש״ג עצמו אין רמז דמיירי ברשות הרבים. אך לפי מה שנתבאר ששיטת שלטי הגבורים עצמו היא שגם בחצר יש איסור פרוע ראש, ממילא גם מ״ש הש״ג בשבת, איירי בחצר. וכמו שהכריח כל זה בטוב טעם בספר דת ומשה וישראל (עמוד ק׳) ובקונטרס פאה נכרית כהלכתה, ולכן הביא הש״ג מהמשנה בשבת שנהגו לצאת לחצר בפאה נכרית ״שלא תתגנה על בעלה״, ולמד מסברא (שתתבאר בהמשך) דמיירי בפאה נכרית מגולה, ונמצא שבנות ישראל לא נהגו איסור בפאה נכרית בחצר, וראיה שאין בה איסור פ״ר שם. אבל לא קאי כלל על רשות הרבים. והאחרונים שהעירו על הש״ג לא כולם ראו דבריו לגבי יציאה לחצר בפרוע ראש, וכל הקושיות שהקשו סרו ונתיישבו אי נימא דקאי על חצר.

והיינו, דאשה בעלת מום שיש לה מיעוט שער, או קרחת, אי אפשר לה ליתן כך המטפחת על ראשה, ועל כן צריכה ליתן על ראשה פאה נכרית, ועל הפאה ליתן מטפחת, ובחצר היתה הולכת עם פאה לבד, וכשיוצאת לרשות הרבים גם לדעת הש״ג היה יוצאת עם מטפחת על הפאה. ומש״ה בש״ג לא הזכיר יציאה לרשות הרבים כלל. וזהו שמזכיר השלטי גבורים ענין הקישוט, ״ומשמע להדיא שמותרות בנות ישראל להתקשט בהן, אף על פי דקישוט הוא לה, מ״מ לא נאסר בשביל כך לצאת בה ולהתקשט, והיו מתקשטות בפאות ההם, דא״כ מאי אהני ההוא קישוט הרי כל עצמו של אותו קישוט וכו׳. ע״כ. דכל ענין הקישוט מצינו בדברי חז״ל שדאגו שלא תתגנה על בעלה, כתקנת עזרא (ב״ק פ״ב: שבת סד:) כדתניא וכו׳. וזהו בביתה ובחצרה דוקא, וכמו שכתב בחידושי הרמב״ן (שכת סד ד״ה אמר רב) וז״ל: ״ואיכא לא תתגנה על בעלה, דחזי לה בחצר וכו׳.

ואף שהרב באר שבע הבין בדעת השלטי גבורים דקאי ארשות הרבים, ונמשכו אחריו האחרונים, הנה אינו מבואר בדברי הש״ג דקאי

על רשות הרבים, ומצינו לכמה אחרונים שאכן הבינו בדעת הש״ג שלא התיר אלא בחצר, ומהם בעל החות יאיר במקור חיים, רבי יצחק אבולעפייא בפני יצחק, רבי מנחם מרדכי פרנקל תאומים בספרו גדולת מרדכי, שו״ת חקל יצחק להגאון מספינקא, [המהרי״ל דיסקין], ועוד.

וז״ל הרב מקור חיים (סימן עה): וכל שכן פא״נ, ואפילו דידה כל דתלישי אם עבידא להתכסות שער דידה, אבל מ״ש אפילו דרכה לכסות, לא מפורש שם, גם בספר מוסף הערוך מייתי ירושלמי דמותר וכו׳. ע״ש. הרי שמשווה דברי הערוך עם הש״ג, ומוסף הערוך קאי אחצר ואוסר במבוי ורשות הרבים, ושי׳ הירושלמי להתיר רק בחצר.

וז״ל הרב פני יצחק ח״ו (סימן ו׳): נתתי לבי למען דעת איך ינהגו כל הני נשי דידן ללבוש פאה נכרית ולצאת לחצר שלהם, ומחצר לחצר דרך רשות הרבים, דלכאורה נראה שהוא היפך הדין, דהגם שהרב שה״ג כתב להביא ראיה וסמך לנשים היוצאות בכיסוי שערות שלהן כשהן נשואות בקליעת שערן עם שערות חברותיהן וכו׳, מ״מ רבים לוחמים עליו, וכל הבאים אחריו חלקו ע״ד, והמהרי״ק והרב באר שבע הקיפוהו בחבילי קושיות עד שעשאוהו כטועה ח״ו, וכן האליה רבה וכו׳ דחו דבריו לגמרי, וא״כ איך נהגו נשי דידן כוותיה אחר שחלקו עליו. ע״ש שאחר שהאריך בדבר כתב: והיה נראה לומר דגם הרב שלטי הגבורים גופיה לא התיר להן אלא מחצר לחצר שאין רבים בוקעין בו, ובדרך רשות הרבים או בשוק היו מכסות בצעיף, ומ״ש בשה״ג דפשיטא שהולכות בשערות מגולות, ע״כ לא שהולכות כך ברשות הרבים, אלא דוקא בחצר שלהן, ובדרך הם מכסות בצעיף. וסיים: אך מה אעשה שכל החולקין עליו לא הבינו כן בדבריו. ע״כ.

גם בספר גדולת מרדכי (לרבי מנחם מרדכי פרנקל שנת תרסב) הביא דברי העין משפט להש״ג, ודברי האחרונים שהשיגו ע״ד, וכתב, ונראה דגם הש״ג והרמ״א לא התירו יותר ממה שהתיר בשאילת יעב״ץ, [שרק בחצר מותר פאה נכרית ובשוק אסור] ומעתה הקולות יחדלון, וסרו כל התמיהות שתמהו על הגאון הנז׳. ע״כ.

וז״ל המהרי״ל דיסקין (קונטרס אחרון אות ריג): עיין שלטי גבורים דבשער תלוש שרי, ונראה לי דדוקא בגוונא דניכר לכל שלא נעשה משער של עצמה, אבל בלא״ה ודאי אסור, כדקי״ל לאסור בדם דגים משום מראית העין. ובפרט לענין

איסור ערוה, שהוא חשש הרהור, גם בלאו הכי יש לומר דשם [דברי השלטי גיבורים] רק לחצר אמרו, ובאינה מעורבת, אבל לרשות הרבים עדיין מ״ל. ע״כ. ובפשטות כוונתו לדברי הש״ג, דלא התיר אלא בחצר, אבל ברשות הרבים מנא לן. ויתכן שכוונתו להמבואר בש״ס שבת, דלא התירו אלא בחצר וכו׳, אבל ברשות הרבים מנא ליה [לשלטי הגבורים] להתיר. וממילא אינו בהבנת דברי הש״ג, אלא דברי עצמו הם. וצ״ע.

וגם הגאון היעב״ץ האריך מאד בספריו מור וקציעה ובשאילת יעב״ץ, ובחידושיו לנזיר, וכתב: ״בעין משפט הנדפס על הגליון כתב, נ״ל מכאן היתר לשערות שהנשים נשואות נותנות בראשיהם״. והעיר היעב״ץ, לא נהירא לי היתר זה, ולא ידענא מאי דעתיה, דאי בבית ובחצר, ודאי שרי, דלא גרע מקלתה. ולדעת התוס׳ אפילו בשערה שרי, דאם לא כן לא הנחת בת לאברהם אבינו שיושבת תחת בעלה, וכל שכן פאה נכרית, ואי ברשות הרבים ותחת קישוריה, נמי פשיטא, אלא ודאי לרשות הרבים ובגילוי למעלה מקישוריה איירי. ע״ש. הרי שנסתפק בדעת הש״ג. וזה ע״פ הבנתו דבחצר שרי. אבל לפי הפוסקים הנ״ל הרי דלטעמיה אזיל דגם בחצר אסור לצאת פרועת ראש מדין דת יהודית, וקא משמע לן דבפאה נכרית בחצר שרי. וע״ע בשאילת יעב״ץ ח״א (סימן ט׳) דפאה נכרית לא עדיפא מקלתה, דבשוק אסורה מדת יהודית כדאיתא בהמדיר. ע״כ.

גם בס׳ חקל יצחק הנ״ל כתב, שדעת השלטי גבורים דגם בחצר יש איסור פרועת ראש, ועל כן נוראות נפלאתי על רבינו הפרי מגדים (מש״ז סימן שג סק״ט) שהעתיק מהדרכי משה, דמותר לצאת בפאה נכרית מגולה לרשות הרבים. וסיים, שכ״כ השלטי גבורים. ובמחכ״ת זה אינו, שבדרכי משה בטורים שלפנינו וגם בד״מ שנדפס בשנת תק״כ, ליתא לתיבת ״לרשות הרבים״ ומיירי רק בחצר, וממילא נמי אין ראיה ממ״ש הרמ״א בסימן עה ס״א, דכ״ש שער נכרית, דהיינו נמי בבית או בחצר שאין רבים בוקעין בו. וכ״כ במור וקציעה דהג״ה מיירי רק לבעלה ולקריאת שמע, אבל גבי אחריני אסור לקרות קריאת שמע כנגד שער דפאה נכרית כיון דאסירה משום פריצותא והוי ערוה. וראיה דלא מייתי להאי דינא ההג׳ה באבן העזר.

ומה שנתלים בדברי הפרי מגדים שסמך עליו להלכה המשנ״ב,

הן אמת שכן מבואר בדבריו בסימן ע״ה, אבל בספרו אם לבינה חזר בו ממ״ש בפרי מגדים הנז׳, ואוסר מדינא באיסור גמור לצאת בפאה נכרית אפילו במדינות שהמנהג שם שיוצאין בפאה נכרית מגולה, וגם מוסיף בדבריו דברי תוכחה ומשל ומליצה נגד אלו ההולכות בפאה נכרית. וראה באורך בספר דת משה וישראל (עמוד קז).

והנה בלא״ה **יש שהבינו בדעת הרמ״א שלא היקל אלא לענין לקרות קריאת שמע** כנגד פאה נכרית, שאין זה אלא מדרבנן, וכן כתב בחסל״א הנ״ל. תדע ממה שלא הביא הרמ״א בהגהותיו דין זה באבן העזר (סימן כא) ששם עיקר דין פרוע ראש האשה, אלא ע״כ שלא רצה לסמוך להקל בזה לפרוץ גדרן של ישראל, שעכ״פ לא עדיף מדת יהודית שיוצאת בלי כתובה אפילו ביוצאת בקלתה. ובירושלמי (פרק ז׳ דכתובות הלכה ו) אמרו: היוצאת בקפלטין שלה, יש בה משום יוצאת וראשה פרוע. ופירש במוסף הערוך, דהיינו פאה נכרית. וכן הבין היעב״ץ במור וקציעה, בד׳ הרמ״א.

אך אין הכי נמי יש שהבינו בדעת הרמ״א דשרי לצאת לרשות הרבים בפאה נכרית. וכן הבין הפרי מגדים (אשל אברהם אות ה׳) בדעת המגן אברהם (שם ס״ק ה׳). וביאר במשנה ברורה שם: ״דההיתר הוא מפני שהשער נחתך ואינו דבוק לבשרה. וסבירא ליה דעל זה לא אמרו חז״ל שער באשה ערוה. וגם מותר לגלותה ואין בה משום פריעת הראש. ויש חולקים ואומרים דאף בפאה נכרית שייך שער באשה ערוה ואיסור פריעת ראש. וכתב הפרי מגדים, דבמדינות שיוצאין הנשים בפיאה נכרית מגולה, יש להם לסמוך על השלחן ערוך. ומשמע מיניה שם דאפילו שער של עצמה שנחתך ואחר כך חיברה לראשה, גם כן יש להקל. ובספר מגן גבורים החמיר בזה. ע״ש. וכתב עוד שם, דאם אין מנהג המקום שילכו הנשים בפאה נכרית בודאי הדין עם המחמירין בזה, משום מראית העין״. ע״כ. ועיין בכנסת הגדולה (אבן העזר סימן כא), ובשלחן ערוך הגאון רבי זלמן (סימן עה), ובבאר היטב (אבן העזר סימן קטו). ע״ש.

דברי הנביא ישעיה על פאה נכרית הקלוע עם שערותיהן

והנה בישעיה (פ״ג פסוק טז) איתא: ויאמר ה׳ יען כי גבהו בנות ציון, ותלכנה נטויות גרון ומשקרות עינים, הלוך וטפוף תלכנה

וברגליהן תעכסנה. ופירש רש״י, הלוך וטפוף תלכנה, ויונתן תירגם, ובפתהן מקפן, היו קושרות פאות נכריות, קליעת שערות תלושין היו כורכות עם שערותיהן, שיראו גסות וטפופות.

ובפסוק כ״ד נאמר: והיה תחת בושם מק יהיה, ותחת חגורה נקפה, ותחת מעשה מקשה קרחה, ותחת פתיגיל מחגורת שק, כי תחת יופי. ע״כ. ופירש רש״י, מקום שהיו עושות בו המעשה האמור למעלה, הלוך וטפוף תלכנה, והוא בגובה הראש, שם תהיה מקשה קרחת, מכה המקרחת את הראש. ע״כ. והדברים מבהילים. [ובגמ׳ שבת (סב:) ותחת מעשה מקשה, קרחה, מקום שהיו מתקשטות נעשה קרחים קרחים. ופי׳ רש״י, מתקשטות, היינו שיער שסורקות ומפרכסות].

ובספר תשובה מאהבה כתב, דגם השלטי גבורים והמגן אברהם לא התירו בפאה נכרית משערות המכסות כל ראשון, ונראין כפרועי ראש, דזה איסור גמור, אך הם מיירי בפאות שעושין תחת שתי השבכות סביב ראשן על הצדעים והפדחת, וגם זה רק מדינא, אבל כבר הוכיח הנביא על זה, יען כי גבהו בנות ציון וגו׳, וגם זה אין זה מדרכי הצנועות. ולא בשביל נשים ההולכות בפאה נכרית נגאלו אבותינו ממצרים. כי הן המה בעוכרינו להאריך גלותינו. ובשבילן אנו כקוץ בעיני הגויים. ע״כ. והביאו בשדי חמד הנ״ל, וכתב כי עון זה מביא מגפה ר״ל וכו׳.

דברי גדולי הדורות האוסרים לצאת בפאה נכרית לרחובה של עיר

והגר״א הנ״ל בשנות אליהו (פ״ו דשבת מ״ה) כתב, יוצאה אשה בפאה נכרית, פי׳ אשה שאין לה שער נוטלת שער: ומכנסת תחת הצעיף כדי שתתראה כבעלת שער. עכ״ל. וכ׳ הרה״ג המו״ל בהערה (אות יח), שזהו לאפוקי ממ״ש בשלטי הגבורים ללמוד מכאן היתר לנשים נשואות, לצאת בפאה נכרית לרשות הרבים, ולזה כ׳ רבינו שהן מכוסות בצעיף, ואף על פי שבשה״ג דחה זאת, אבל אין דבריו מוכרחים. ע״כ. וזהו כד׳ הבאר שבע הנ״ל.

והנה האיסור בחבישת פאה נכרית ברשות הרבים, יש שכתבו שהוא משום דת יהודית, וכמ״ש בשאלת יעב״ץ ח״א (סימן ט). ועי׳ אוצה״פ (סימן כא ס״ב אות ה), שכמה

אחרונים אסרו מן הדין. ויש שאסרו זאת משום מראה״ע, ויש שאסרו משום צניעות, וכמ״ש מהר״ש קלוגר הנ״ל בשו״ת שנות חיים (תשובה שטז דף צ ע״ד): ונ״ל שבזמן הזה אף המגן אברהם מודה לדינא שאסור לנשים לצאת לרשות הרבים בפאה נכרית, כי המגן אברהם דיבר לפי זמנו, ובפרט בזמן חכמי הש״ס, שרוב הנשים היו כשרות וצנועות ולא היה דרכן לצאת בגילוי שער שלהן כלל, לפיכך כשאחת הולכת בפאה נכרית מידע ידעי שאין אלו שערותיה ולא יבואו לידי הרהור, אבל בזמן הזה שבעוה״ר רבות בנות פרוצות הולכות בגילוי ראש ברשות הרבים, הרי גם ההולכת בפאה נכרית גורמת להרהורי עבירה, כי מאין ידע הרואה שפאה נכרית בראשה, והוא יסבור כי שערותיה הן, ויבואו לידי הרהורי עבירה הקשים מעבירה, ששער באשה ערוה. וד׳ הפרי מגדים שכתב להביא ראיה מכתובות (עב:), יש לדחות, דבפאה נכרית כיון דמאיסא ליה משום זוהמא בלא״ה אין לה כתובה, וא״צ לטעם איסור שעוברת על דת יהודית מדרבנן, אלא גם בלא זה אם אינה שומעת לו אין לה כתובה. ועכ״פ לדינא העיקר כדעת האוסרים בזמן הזה, וחלילה לצאת לרשות הרבים בפאה נכרית. ע״כ.

והגאון בעל עצי ארזים (אבן העזר סימן כא סק״ב) כתב להוכיח דדוקא בבית בפני בעלה שרי פאה נכרית, וגם אין ראיה ממתני׳ בשבת, יוצאה אשה בחוטי שער וכו׳ די״ל דמיירי שפנויות שדרכן לילך בגילוי הראש, [ויש להעיר דהא בגמ׳ התירו לה שלא תתגנה על בעלה. וגם בש״ג כתב כן, הרי בנשואה מיירי]. ולכן נראה פשוט דאסור לאשה נשואה, להתקשט בפאה נכרית, והמורים היתר חדשים מקרוב באו עתידים ליתן את הדין.

וכן נראה דעת הרב כנסת הגדולה (אבן העזר סימן כ״א אות ה׳) דאחר שהביא דברי השלטי הגבורים, כתב, אבל בבאר שבע הביא בשם מהר״י מקצנלבויגן, שמחה על קודקוד סברא זו, והאריך הרבה והעלה לאיסור.

גם הרב מים רבים (אבן העזר סימן ל׳) כתב לאסור בזה.

גם היעב״ץ במור וקציעה (סימן עה), ובספרו שאלת יעב״ץ ח״א (הנ״ל, סימן ט׳, ובח״ב סימן ז׳ וסימן ח) האריך לדחות סברת המתיר, ודיבר עליו קשות. ואף הרמ״א שהביא דברי השלטי גבורים, לא כתב כן אלא לענין לקרות קריאת שמע כנגד פאה, אבל לענין לצאת עם פאה לרשות הרבים, שיש בזה איסור

תורה, מודה הרמ״א שאסור, שהרי לא הביא דין זה באבן העזר סימן כא. והביא דבריו במחזיק ברכה (סימן ש״ג). וכ״פ החתם סופר. ולשון היעב״ץ בספר מגדל עוז ליעב״ץ (בית מדות עליית דרך ארץ) ״צריך ליזהר מאד שלא תכשל במנהגים רעים לה׳, ומלבושי נכרים ע״פ מוד״ע מדוייק, ביחוד להסיר תפארת פאה נכרית והעכסים (שטייף רעק). ובגד בוגדים בגדי נשים קצרי יד ורחבי צואר, העשויים כפי תקון המוד״ע, קרן חזות קשה, שהם שני סרסורי עבירה, שושביני השטן, ההולך בין שני אלה כחתן כמלך, עתיד לכידו׳ר תהפוכות העתידים לעורר לויתן, כשתתמלא סאתן, ותעדנה נזמן וחליתן, תגיע עונת וסתן, וה׳ פתהן יערה לרחוץ צואתן, לכן הרחיבה שאול נפשה, ופערה פיה ובלעה מהן כתות יולדות ילדות טרם בוא עתן, מאז נתחדש המנהג הרע הלז בארץ הלזו, רבתה מהומתן, הפלא ה׳ מכתן וכו׳. אוי מאולתן, מי ינוד להן בצרתן, מי יפנה לצעקתן, מי יסור לשאול שלומן וטובתן, האזינה בנות בוטחות בהשג מילוי תאותן, וסרוחות על ערסותן, ואינן זוכרות אחריתן״.

ועיין עוד בבית יעקב (בסימן קב״ב) דלפמ״ש בפי׳ הש״ס דנזיר ליכא למשמע מידי היתר לפאה נכרית. ע״ש.

גם מדברי הרב בית דוד מפורש דס״ל לאסור בפשיטות הפאה נכרית.

גם הרב פחד יצחק (באות פאה נכרית) הביא השגות מהרי״ק נגד המתיר, והוכיח בראיות ברורות שאין להתיר הפאה נכרית לנשואות.

גם מהר״י אלגאזי בספר קהלת יעקב (בקונטרס מענה לשון סימן רמ) העתיק בסתם דברי הבאר שבע.

והגאון ההפלאה יצא בחרם על הנשים היוצאות לרשות הרבים בפאה. והסכימו עמו חברי בית דינו. וכ״ד בנו רבי צבי הירש בספרו לחמי תודה, שראוי להודיע לעם גודל המכשלה של המנהג הרע שנשתרבב זה כמה שנים, לצאת לרשות הרבים בפאה, והביא שמר אביו ההפלאה ובית דינו אסרו זאת בכל תוקף ובחרם.

וכ״כ מהר״י ווייל בעל תורת שבת (סימן שג סק״י).

והגר״ח מצאנז כתב בשו״ת דברי חיים (סימן ל׳) שמנקלי העם ופחותי הערך שנהגו לצאת בפאה לרשות הרבים פשתה המספחת להקל ראש על ידי האפיקורסים, וחלילה לנהוג להקל בזה.

וכן פסק מהר״ץ חיות בתשובה (סימן נג) שבכל תפוצות ישראל לא נשמע מעולם שיקלו בזה, זולת המתחדשים בפולין אשר פרצו גדרות ישראל. וראוי להוכיחם ולהחזירם למנהגם הקודם. ע״כ.

וכן כתב בפאת השלחן (סימן ג׳ ס״ק לט).

וכ״כ הגאון בעל ברכת רצה בתשובה שהובאה בישועות יעקב (סימן כא).

וכן דעת הגאון צמח צדק (פ״ג דברכות אות ח).

וז״ל השדי חמד (אסיפת דינים מער׳ ד׳ אות ג׳): והשגתי עתה ספר צמח צדק על המשניות להגאון מליובביץ׳, וראיתי אשר דיבר בקדשו בפ״ג דברכות, והוכיח בראיות ברורות שאין להתיר פאה נכרית לנשואות, וכתב בברכת רצה, דבפאה נכרית כיון שאינו ניכר אם הולכת פרועת ראש, פריצותא מיהא הוי, שהרי מטעם זה אתה אומר דיוצאת בלא כתובה, אף דמצד איסור עצמו לא איבדה כתובתה, וזה ברור לדינא. ע״כ.

וכן העלה מהר״י אסאד בשו״ת יהודה יעלה, שיש בזה איסור משום ובחוקותיהם לא תלכו, ושכן העלה גם כן בתשובה מאהבה (סימן מח).

ועיין בשו״ת סבא קדישא ח״ב (סימן א׳) שהאריך נגד היוצאות לרשות הרבים בפאה, דהגם שבשלטי הגבורים כתב להתיר, הרי הבאים אחריו דחו דבריו, וכמו שכתב בבאר שבע הנ״ל, ודיבר קשות על מי שכתב היתר בדבר זה. ואחריהם הסכימו רבים מגדולי הפוסקים. והאנשים אשר הם צריכים לסייע ע״ד כבוד השי״ת המה כשלו ונפלו ואין איש שם על לב, ואפילו מי שתופס ספר יתלה עצמו באיזה סברא דחויה מהפוסקים להורות היתר לעצמו ולאחרים, ומקלו יגיד לו גם בוש לא יבושו. ע״ש.

וכן פסק הגאון ממונקאטש בעל מנחת אלעזר בספר נימוקי אורח חיים (סימן עה). והעיר ע״ד המגן אברהם, שהאמת הוא שד׳ הבאר שבע נכונים להלכה ואינם דחויים כלל, וכמו שביאר בתשובה בכת״י, ובע״כ שד׳ המגן אברהם הללו הם מאיזה תלמיד טועה. וכן העלו כמה מגדולי האחרונים לאסור פאה נכרית, וכן הזהיר החתם סופר בצוואתו. ע״כ.

ויש מי שטען שמרן החיד״א דעתו להתיר פאה נכרית לאשה נשואה, אולם זה אינו, ועיין לו בשו״ת חיים שאל חלק ב׳ (סימן ה אות א׳) שכתב, ודע שכתבו האחרונים

שהפרוק״א [פאה נכרית] נחשבת ככיסוי, ומיהו נהגו שלא לברך בלי כובע על ראשו. ע״כ. ופשוט שכוונתו לענין ברכה, דשרינן לברך בפאה נכרית, והיינו גם לאיש הלובש פאה נכרית, ואין לחוש למראית העין במה שלא גזרו חז״ל. ובפרט דרבים מהפוסקים סבירא להו דעיקר ענין כיסוי ראש הוא ממדת חסידות, ועיין בשו״ת יביע אומר חלק ט׳ (אורח חיים סימן א׳), ובשו״ת יחוה דעת חלק ד׳ (סימן א׳).

וז״ל מרן החיד״א בברכי יוסף (סימן שג סק״ב): ומה שהקשה הרב הנז׳ על השלטי גבורים, כבר הושג ביתר שאת בבאר שבע, ובכנה״ג. ומה שהביא לעיל בסמוך [האליה רבה] משם השלטי גיבורים דמתיר לנשואה לגלות פאה נכרית שלה, נעלם ממנו דמהר״י קצנלבויגן הביא דברי הרב באר שבע, הפליא לתמוה על זה. ועיין עוד במחזיק ברכה שם. ועיין בשדי חמד (אסיפת דינים מערכת ד׳ אות ג׳) שמנה את מרן החיד״א בין האוסרים, וגם מהרש״א אלפנדארי בשו״ת סבא קדישא (חלק א׳ סימן א׳) מנה את החיד״א בכלל האוסרים. וכן הוא בפני יצחק אבולעפייא (ח״ו אבן העזר סימן ו׳).

ומהר״א תאומים בחסד לאברהם (הנ״ל) כתב, שמנהג זה שנהגו בו אמותינו הקדושות איסור, באו פריצים וחיללוהו, ופרצו גדרן של ישראל לצאת בפאה נכרית, ומכשלה זו תחת ידי חכמי הדור שאין מוכיחים אותם, כי מובטחני בבנות ישראל הכשרות שישמעו לקול מורים, וככל אשר יגזרו אומר ע״פ דין תוה״ק, והעיקר כדברי הבאר שבע שאסר בזה בכל תוקף. ולפענ״ד יש בחבישת פאה נכרית איסור דאורייתא, לפי מה שפירש רש״י בכתובות, אזהרה לבנות ישראל שלא תצא בפריעת הראש, מדעבדינן לה הכי כדי לנוולה מדה כנגד מדה, כמו שעשתה להתנאות על בועלה, מכלל דאסור. ומכיון דהאיסור הוא משום פריצות שהיא מתנאית לבני אדם, מה לי שער עצמן, או שער נכרית שעשויה באופן שנראית כשער עצמן, תורה אחת להם ואסור מן התורה. ואין לחלק בין שערות עצמן לפאה נכרית שנראין כשערות ממש, הואיל וקישוט זה אסרה התורה. עכ״ל.

ומכאן העירו על מה שכתב בשו״ת ישכיל עבדי, דקים להו לרבנן שאין יצה״ר שולט אלא בדבר הדבוק בגוף הערוה עצמה, דאין שליטה ליצה״ר אלא בדבר שיש לו נפש חיונית, ולא בדבר שאין לו נפש חיונית. ע״כ. והם

דברים המוכחשים במציאות, ומוכחשים מפי רוב ככל הפוסקים. וע׳ בשו״ת יביע אומר [ח״ה אבן העזר סימן ה] שכתב ע״ד הישכיל עבדי, שאין אלו אלא דברי נביאות שהואיל והפאה מחוברת יפה לשערתיה, אסור לצאת בה לרשות הרבים כי לא ינקו מהרהור עבירה המסתכלים בה בעוברה בראש כל חוצות. ע״כ. [ובקובץ אליבא דהלכתא בהוצאת אהבת שלום נתלו בדברי הישכי״ע הנז׳, ולא שתו לבם שאלה דברים דחויים במחכ״ת. וגם נתלו בדברי שו״ת אור יצחק שכתב, ״ואף שמשמעות כמה ספרים נראה שטעם כיסוי הראש הוא כדי שלא להראות יופיה, הנה הוא טעות גמור, ומזה יצא להם שאם היא לובשת פאה נכרית יפה, הוא יותר גרוע. וההיפך הוא האמת״. ע״כ. ושרא ליה מריה, ודבריו הם סילוף דברי הפוסקים, וידע שהרבה מאמרים בקובץ הנ״ל, יסודם לפרוך ולקעקע בבחינת איפכא מסתברא מכל מה שנתבאר ביביע אומר. ולא היה דבר אחד שנפסק ביביע אומר שהם הסכימו עמו, ולדעתם מרן זיע״א מעולם לא צדק [חלילה] בדבריו, ותמיד תמיד טעה, ואילו הרב בן איש חי והנמשך אחריו הרב אול״צ מעולם לא טעו בשום פרט, ובשום הלכה, ותמיד תמיד צדקו! וה׳ הטוב יכפר בעד].

וכן פסקו: בשו״ת יד הלוי, ובספר שער הזקנים, ובספר נחלת אבות, ובשו״ת תשורת שי, ועוד ועוד.

ומלבד כל הנ״ל יש אחרונים שאוסרים על כל פנים מטעם מראית העין, והם הגאון בעל תפארת ישראל (פ״ו דשבת מ״ה). וכן כתבו בספר הרי בשמים (ח״א סימן לו), ובשו״ת מהרי״ל דיסקין (קו״א סימן יג), ובשו״ת עדות ביהוסף מטלז (סימן כט). ע״ש.

פאה נכרית של זמנינו חמור יותר מהפאות שהיו בזמנם

ומכ״ש בדורות הללו שעושים את הפאות הנכריות במומחיות רבה עד שלא ניכר כלל אם האשה הולכת בשערותיה הטבעיות בגילוי ראש, או בפאה נכרית. ורבים מאלו שהתירו פאה נכרית לא היתה כוונתם לפאות המצויות כיום, שגם השחקניות הפרוצות מתקשטות והולכות בפאה. ובפרט בפאות הארוכות, ובודאי שיש בזה פריצות להדמות לחצופות הללו, אשר פרצו כל גדרי המוסר מעליהן, וחלילה ללמוד ממעשיהן המקולקלין. ומכל שכן שיש לאסור בזה לבנות

הספרדים ועדות המזרח, לאחר שכל רבני הספרדים המפורסמים פסקו לאסור בזה, והעידו שבמקומותינו לא נשמע מעולם מנהג כזה לצאת בפאה לרשות הרבים. ואם המצא תמצא אחת שהיא פורצת גדר, האשה ההיא תשא את עונה, והרי היא בטלה במיעוטא, וכל בית ישראל נקיים. וכמ״ש כל זה מהר״א פלאג׳י בספרו בירך את אברהם. וכן כתבו מהר״י אבולעפייא בפני יצחק. והגאון רבי יוסף בורלא אב״ד ירושלים. והשדי חמד הנ״ל.

ומבואר בדברי הרב שבילי דוד שלכל הדעות במקומות שלא פשט המנהג להיתר, הוי בכלל דת יהודית, שיוצאת בלא כתובה. ומכיון שבארץ ישראל העידו הגדולים שהיה מנהג הספרדים לאסור בפאה נכרית, בודאי שאסור לפרוץ גדר המנהג אשר רבים ועצומים בתורה כותבים שכן הוא שורת הדין.

דעת רבני דורינו - בענין "הפאה נכרית"

והנה גם פוסקי דורינו הורו לאסור לחבוש פאה נכרית ברשות הרבים [עכ״פ בפאות של זמנינו], ומלבד דעת מרן אאמו״ר כן הוא דעת הגר״ש וואזנר, הגרי״ש אלישיב [ראה להלן], הגרב״צ אבא שאול, הגרי״י קנייבסקי, הגרי״ש אלישיב, הגר״ש שבדרון, ועוד.

וראה בהקדמת שו״ת שבט הלוי ח״א (עמ׳ ט) שכתב, שבאשת איש לית דין ולית דיין שאיסור גמור הוא לילך בסתירת שער, ולא מפני גילוי שערות הראש בלבד אלא עצם ההליכה בשערות מסותרות הוא פריצותא שאין כמוהו, ולקוח מן הירודים שבאנושות, גם כשהולכות בפאה נכרית, שעצם צורת השערות הוא באופן שמהרס דרכי הצניעות, ומה נואלו אלו שמבקשים להם קולות על זה תחת מסווה של כיסוי ראש מדומה. ע״כ.

ובספרו שו״ת שבט הלוי (חלק ה׳ סימן קצט) אחר שכתב שכבר ידוע דרוב רובם של הפוסקים אין דעתם נוחה בזה, ויש מהם שאסרו זה מדין דת יהודית ממש. העיר כמה הערות. א. שמ״מ אסור שתהא הפאה סתורת שער, כי עצם הסתירה הוא דבר פגום ופריצות גדולה. ב. שלכתחילה אסור לצאת גם בפאה נכרית אם לא שיש עוד כסוי על ראשה, ועל כל פנים לשוק וכה״ג. ג. וגם שתהיה

הפאה עשויה באופן שלא תראה ממש כהולכת בשערה אלא יהא ניכר שהוא גוף זר עליה.

וכן שם (חלק ו סימן קצט): וכבר כתבתי לעורר בשבט הלוי ח״א בהקדמת הספר, שגם אלו ההולכות בפאה נכרית מכ״מ אסורים שתהיה הפאה נכרית סתורת שער כי עצם הסתירה הוא דבר פגום ופריצות גדולה. **ושם** (ח״ה סימן רז) כתב, שדעת רוב הפוס׳ לאסור, אלא שבמקומות שא״א להעמיד הדת על תילה בזה, סמכו עצמם על המקילין בזה, וי״א שגם המקילין לא כוונו לזה, ומ״מ גם זה בתנאים ידועים, ולא כאלה שמקילין לעצמן הכל בלי משען ומשענה להם.

ובספר דברי שלום (עמוד צט) הביא מהגר״ש וואזנר זיע״א בכנס התעוררות שאמר: בלתי אפשרי שאם בישראל תגדל דורות, אם לא תעשה מה שמתייחס בטבע הקדושה של בת ישראל, והוא כיסוי הראש מטעמי צניעות שאמרו רז״ל שער באשה ערווה, אבל איזה זיוף הוא שמכסים את הראש בפאה נכרית כזאת שעוד מגרה את היצרים יותר מהשערות עצמן, איזה זיוף הוא זה!. עכ״ד.

ובקונטרס מי ירפא לך (עמוד יא) הביא עוד בשמו של הגר״ש וואזנר: בגמ׳ (ברכות כ.) איתא שרב אדא בר אהבה קרע כרבלתא, בגד של אשה בשוק, ופרש״י משום שהפריצות היתה שיצאה לשוק ׳בבגד חשוב׳, שאסור ללכת במלבוש חשוב ובולט ברשות הרבים בלי כיסוי עליון מעליו. ומפאת חומרת האיסור קרעו רז״ל את בגדיה וביזו אותה ברשות הרבים, ומה נאמר ומה נדבר בענין הפאות המודרניות שאין להם טעם וריח לצניעות ולא כלום, פאות אלו הם לא פחות גרועות ואסורות מן הכרבלתא אם לא יותר. ע״כ.

ושם הביא עוד בשם הגר״ש שבדרון, שגם המתירים לא התירו בפאות של ימינו, ואין היתר לזה בעולם, ומלבד שהעלו רבים רבים מהפוסקים שהפאה אסורה משום חוסר צניעות וחשש פריצות. ואני אומר שאפילו לדעת מיעוט הפוסקים שהתירו פאה זהו דוקא בפאה משער עיזים וכיוצא וכו׳, אולם כמו שהולכות היום שנראית כמו לפני הנישואין, כמו פרועת ראש, זה חציפות יוצא מן הכלל! דבר כזה לא התירו מעולם כלל וכלל!.

ועיין בספר הכתר והכבוד (עמוד רב) שהביא מעשה בכמה אברכים שנכנסו להגריש״א, לשאול בענייני טהרת הקודש וכששאלו על פאה,

נמנע, וכשהפצירו השיב להם וכי תשמעו לקולי, וכשהפצירו שוב, אמר, ״רוב הפוסקים אוסרים, ישנם שנים שלשה שמתירים, וגם הם לא מתכוונים לפאות שיש היום״. וכ״כ בספר דברי שלום (עמוד פד) בשם הגריש״א, שהשיב לו, שפאות של היום (שנראות כשער טבעי) זה איסור, מטעם ׳פריצות׳. ובשיעורו היומי אמר: פאות של היום שנראות כשער שלה זה ודאי איסור, את זה אף אחד לא התיר, הפאות של היום זה ממש ערווה, ועל זה אין שום היתר שהתירו אז. ושם (עמוד פח) הביא שהגרי״ש אלישיב מורה בתקיפות ובבהירות לכל שואליו שהפאות (כמו כל הפאות היום) שאינם כפי הכללים: א. שתהיה הפאה שלא כמראה טבעי. ב. שאין הפאה פרועה ר״ל סתורה. ג. ופאה נכרית שאינה מתפשטת לצדדים בצידי הראש או מכסה חלק מהפנים, הם פרוצות ואסורות. ע״כ. ופ״א באה אשה לבקש ברכה לפרי בטן, וכשהבחין הרב שיש לה פאה, השיב לה, יש לך פאה (אולי אמר פאה כזו) ואת רוצה ברכה?.

ובשיעורו בבית המדרש תפארת בחורים (מיום כ״ח תשרי תשס״ט) אמר הרב: אף שיש חילוקי דעות, אבל בודאי אם הולכים כמו פרוע ראש, הרי הן עוברות על איסור גמור, זה ממש כמו ערווה. וכל אלה שהולכות היום זה נראה כמו שיער לגמרי, ובודאי שזה איסור ואף אחד לא התיר את זה. ואשה עם השער של היום זה ממש ערוה. והיא עוברת על דת יהודית וצריך לגרש אותה, אם הבעל מתנהג כראוי. ע״כ. ובשיחה בביתו (מיום יב כסליו תשס״ט) אמר: ״הצרה של הפאות כבר מושרש אצל גדולים וטובים, ממש פריצות שאין כמוהו, ראשי ישיבות גדולים וצדיקים כולם נכשלים בזה. ומדוע לא מתקנים את זה?״.

ועיין להגרי״י קנייבסקי בספרו קריינא דאגרתא ח״ב (אות קכד) שהביא בשם המהרי״ל דיסקין, דבשער תלוש שרי דוקא בגוונא שניכר לכל שלא נעשה משער של עצמה, אבל בלאו הכי אסור, ובפרט לענין איסור ערוה שהוא חשש הרהור. וציין שאמנם לא ראה תשובה זו, אך אם אמת הוא שנמצא הוראה לאיסור, עצתי היא שיפרסם דברי המהרי״ל דיסקין, וכאן לא נשמע מעולם ממי שהוא שיאמר שראה פאה נכרית הנראית לבלי הכר. ע״ש. [וראה לעיל דברי המהרי״ל דיסקין במקורם]. ועיין בקונטרס והייתם לי סגולה (עמ׳ 3) מה שכתב בשם הרב קנייבסקי. ע״ש.

ובספר נזר החיים כתב, דמה שמובא בשם החזו״א שלפעמים פאה עדיף ממטפחת, זה דוקא בפאה של פעם, וכנגד מה שהנשים הלכו באירופא בגילוי הראש לגמרי, או חצי ראש מגולה, ובזה אמר שפאה עדיף, אבל לא בזמנינו, ולא בפאות של זמנינו. ע״ש.

ובספר דת משה וישראל הביא בשם הגריש״א ״שרוב הפוסקים אוסרים, יש שנים שלשה שמתירים וגם הם לא נתכוונו לפאות דזמנינו״. ור״ל לפני כעשרים שנה וכל שכן דזמנינו. [עו״ש בשם אחד הגדולים: ״ומה שהם טוענים שבדורות שבעבר הלכו בפאות נכריות, הנה הפאות ההם היו נראות כמו צמר פלדה כמו תבן וקש״. (מטרת הלבישה היתה מרוב בושה להראות כרוב הנשים שהלכו בגילוי ראש)].

בדעת הרב אור לציון - והשגה על דבריו (אחר המחילה) האם דת יהודית משתנה

ובספר דברי חכמים (עמוד 73) העיד בשם הגרב״צ אבא שאול זצ״ל, שדעתו לאסור פאה מצד פריצותא, ואפילו פאה עם כובע, וכן השיב לכמה בחורים שלדעתו יש בזה על כל פנים איסור משום פריצותא. ומ״ש באור לציון ח״א (סימן יא) הוא רק כדי ליישב דברי הרמ״א. [או ללמד זכות על המקילין].

וכ״כ בספר אל תטוש תורת אמך (עמוד מה) וז״ל: ועדותי נאמנה ששאלתי בזמנו להגרב״צ אבא שאול זצ״ל בנידון, והשיב, שבודאי לכסות שיער עם שיער אינו כיסוי כל כך טוב, רק שאינו רוצה להתבטאות בלשון איסור, ולאלו השומעות בקולו הוא מורה ובא לכסות הראש רק במטפחת ולא בפאה. וכ״כ הרה״ג רבי ברוך שרגא בדבריו לספר דבר ה׳, שהגרב״צ אמר לו שגם ללבוש פאה אסור, ומעולם לא התיר פאה. והרב זצ״ל תמיד היה מורה לאיסור, ורק באלמנה התיר. ע״כ.

ובאור לציון ח״א (חאו״ח סי׳ י״א) רמז לזה בכותרת לסימן, שכתב דין אלמנה וגרושה בכיסוי הראש, אף שתחלת הסימן ורובו דיבר בדין פאה נכרית, והוא מפני שלא רצה להתיר פאה נכרית לנשואה מטעם פריצות והחטאת הרבים, ורצונו היה שיכסו את הראש במטפחת כמנהג ישראל בכל

הדורות לפני שנפרצה הגדר.

והנה המעיין בדברי האור לציון בתשובתו הנ״ל יראה דסבר שדת יהודית משתנה, והדבר תלוי במנהג המקומות, ואם נהגו לילך בפאה נכרית גם ברשות הרבים, שוב לית בה אפילו משום דת יהודית. ע״ש. אך במחכ״ת הוא תמוה, שהרי המשנה בכתובות [הנ״ל] טרחה לבאר ואיזו היא דת יהודית וכו׳, וכן הרמב״ם הטור והשו״ע (אבן העזר סימן קט״ו ס״ד) כתבו: או שהיתה טווה בשוק וכיוצא בו כנגד פניה, על פדחתה או לחיה כדרך שעושות העכו״ם הפרוצות, או שטווה בשוק ומראת זרועותיה לבני אדם, או שהיתה משחקת עם הבחורים. עכ״ל. ואי נימא דדת יהודית משתנה כפי מנהג המקום והזמן, אטו במקום שינהגו הרוב ללכת בגילוי זרועות ולשחוק עם הבחורים עלינו להניח להם לנהוג כמנהגם, ואם כן בטלה דת יהודית, [שהרי הרמב״ם כלל את הכל בדיבור אחד]. וחלף מנהג הצניעות שנהגו תמיד בנות ישראל, יהפוך מנהג הפריצות שנהגו בנות העכו״ם לדת יהודית. אלא בעל כרחנו לומר דאף דת יהודית אין לה שום שינוי. ועוד דא״כ מה שהמשנה אמרה: יוצאה וראשה פרוע, יוצא שאינו לכל המקומות והזמנים, והוא תמוה, וחזינן דגבי חיוב הבעל לאשתו דתנן: ומנעלים ממועד למועד, טרחה הגמ׳ (כתובות סה:) להשמיענו תנא במקום הרים קאי וכו׳. ודו״ק.

ועוד הקשו על דבריו, דאם אכן ס״ל להרמב״ם דדת יהודית משתנה, למה השמיענו זאת רק בהבלעה דרך סתירה בדבריו מפרק כ״ד לפרק י״ג [לפי חידושו של האור לציון] ולא השמיענו זאת להדיא ובעיקר מקומו בפרק כ״ד דמיירי בדין דת יהודית.

ועוד קשה, דבראשונים משמע דחומרות ומנהגי מקומות (כרדיד החופה את כל הגוף כמו טלית) אינם בכלל דת יהודית, ומנין לחדש דהרמב״ם פליג עלייהו, וכבר כתב הרב דלרש״י דת יהודית אינה לפי מנהג המקום, אלא שווה חיובה בכל ישראל לדורותם. ועוד קשה מהגמ׳ (כתובות עב:) דאמר רבי יוחנן קלתה אין בה משום דת יהודית, הוי בה רבי זירא היכא, אילימא בשוק דת יהודית היא, ואלא בחצר, אם כן לא הנחת בת לאברהם אבינו שיושבת תחת בעלה וכו׳. ע״כ. ואי נימא דמתניתין היא רק במקום שנהגו בשתי כיסויים, מאי פריך אילימא בשוק דת יהודית היא, הרי לא בכל מקום אסרה מתני׳ לצאת בקלתה לרשות הרבים.

אלא שיש לעמוד בענין זה ממ״ש מרן אאמו״ר זיע״א, ביביע אומר ח״ד (חאה״ע סי׳ ג׳ אות ב׳) דלכאורה גם הוא כתב שדת יהודית יכולה להשתנות. וז״ל היביע אומר: דהא בכתובות (עב.) אמרי׳ העוברת על דת יהודית יוצאת בלי כתובה, כגון היוצאת לשוק וראשה פרוע. ופריך, הא דאורייתא היא (ואמאי לא קרי לה דת משה. רש״י.) ומשני, דאורייתא קלתה שפיר דמי. (היינו ס״ל שיש לו בית קיבול מלמטה להולמו בראש וכו׳. רש״י.) דת יהודית אפילו קלתה נמי אסור. וכ״כ הרמב״ם (פכ״ד מה׳ אישות הי״א והי״ב), שהעוברת ע״ד משה היא היוצאה בשוק ושערה גלוי, והעוברת ע״ד יהודית היא שיוצאת לשוק וראשה פרוע ואין עליה רדיד ככל הנשים, אף על פי ששערה מכוסה במטפחת. ע״ש. וכ״כ מרן הש״ע (סי׳ קטו ס״ד). והנה היום פשט המנהג שהנשים יראות ה׳ יוצאות במטפחת או בכובע בלבד בלי צעיף או רדיד, ואין פוצה פה ומצפצף. וע״כ דדוקא עצם כיסוי הראש שהוא דאורייתא הוא מחוייב המציאות לעולם, ולא ישתנה בשום זמן, אבל מנהג בנות ישראל שנהגו לצניעות, כל שהמנהג בכל העיר להקל [והוא עדיין דבר צנוע] אזלינן בתר מנהגא.

ודמי למ״ש מהר״ם אלשקר (סי׳ לה) להתיר במקום שנהגו הנשים לצאת בשערות שחוץ לצמתן. ע״ש. ואף שהצמח צדק מליבאוויטש בתשו׳ (חאה״ע סי׳ קלט), ובחי׳ הש״ס (פ״ג דברכות ד״ה ע״א) האריך לחלוק על המהר״ם אלשקר. ע״ש. מ״מ רבו האחרונים שסמכו ע״ד המהר״ם אלשקר, ובודאי שהנשים הנוהגות היתר בדבר אין מזניחין אותן ויש להן ע״מ שיסמוכו. ואכמ״ל. וה״נ במה שנהגו הנשים לצאת במטפחת או בכובע בלי שום צעיף או רדיד, כיון שהכל נהגו כן, בכה״ג אתי מנהג ומבטל מנהג.

וכן מתבאר מדברי הגאון ר׳ אליהו קלאצקין אב״ד לובלין בס׳ דברים אחדים (עמוד לב). ורק בגילוי הראש ממש הרעיש על המיקל בדבר אף במקום שנהגו היתר שהואיל ומדאו׳ הוי אין מקום להתיר כלל. עש״ב. (וכן האריך בזה הגאון ר״י בורלא ז״ל בשו״ת וישב יוסף (חיו״ד סי׳ א - ב), ודחה דברי הרה״ג ר׳ מתתיה צורמאני אב״ד דבוקרשט שעלה על דעתו להקל בזה במקום שנהגו הנשים לילך פרועות ראש, ודימה דבר זה לד׳ המהר״ם אלשקר הנ״ל, והרהמ״ח דחאו בשתי ידים בטוב טעם ודעת. והסכים עמו הגאון ר׳ רפאל יצחק ישראל, הראב״ד ירושלים. ע״ש. וברור.

והן אמת כי מגוף הגמרא (כתובות עב) דאסרינן בקלתה משום דת יהודית, אין להקשות על מנהג הנשים בזמן הזה, שהרי כתב בשו״ת תרומת הדשן (סימן י) דההיא דכתובות מיירי בקלתה שאינה קלועה יפה והיא חלולה ונקובה ושערה נראה דרך הנקבים כיעו״ש. אבל מד׳ הרמב״ם והשלחן ערוך נראה שאף במטפחת שמכסה את ראשה היטב יש משום דת יהודית. וכמ״ש ג״כ בשו״ת באר שבע (סי׳ יח). וע״ע בשו״ת חתם סופר (חלק אורח חיים סי׳ לו). ע״ש. ואף על פי כן בזמן הזה נהגו היתר בדבר, וע״כ דהיינו טעמא משום דאתי מנהג ומבטל מנהג, ואם כן אף שנהגו אז הבתולות שלא לילך פרועי ראש בשערות סתורות, לדעת המגן אברהם, כיון שאינו אלא משום צניעות בעלמא, אתי מנהג ומבטל מנהג. ולא עדיף ממה שנאמר בגמרא בהדיא בדת יהודית.

אולם שוב בינותי שאף מד׳ הרמב״ם והש״ע אין כ״כ ראיה, שי״ל דמטפחת דקאמר היינו שהיא שקופה ושערה ניכר עדיין, וכן מבואר בב״ח אה״ע (ר״ס קטו). הלא״ה יש להקל גם בלי צעיף. ושו״ר בשו״ת תשובה מאהבה ח״א (סי׳ מח) שהביא ד׳ הבאר שבע הנ״ל, וכתב שבמחכ״ת שגה בזה כי המטפחת שכ׳ הרמב״ם היא ג״כ מעשה רשת, ומטפחת וקלתה אחת הן, ששערותיהן נראות מתחתיהן. ע״ש. ולפ״ז ניחא בפשיטות מנהג הני נשי דידן שאינן עוברות ח״ו על דת יהודית. **עכ״ל היביע אומר.**

אתה הראת לדעת דאף שבתחילה מרן זצוק״ל חשב להוכיח מדברי הרמב״ם כהוכחת האול״צ שדת יהודית יכולה להשתנות, מ״מ אף איהו הדר ביה, וס״ל שאין להביא מדברי הרמב״ם ראיה ליסוד זה. וא״כ אין כל הכרח לומר שדת יהודית יכולה להשתנות. ונמצא שביבי״א הדר תבריה לגזיזיה וס״ל דדת יהודית אינה יכולה להשתנות.

ומה שטענו דהמעיין היטב ביביע אומר יראה, שאף שפקפק בראיה שהביא לחילוק זה, מ״מ לא חזר בו מעצם הדין. הנה המדקדק היטב בלשונו של מרן זצוק״ל עיניו יחזו עפעפיו יבחנו דלא משמע הכי, שהרי הוא כתב לדון מאיזה טעם נהגו הנשים בזה״ז לצאת במטפחת לבד ללא צעיף או רדיד, ובתחילה כתב ליישב את המנהג ע״פ היסוד דדת יהודית יכולה להשתנות ע״פ מנהג המקום והזמן, ושוב הדר ביה שאין כל הכרח ליסוד זה, והביאור למנהג הנשים בזה״ז הוא, דהרמב״ם איירי במטפחת נקובה ועל כן יש בזה משום דת יהודית

אם לא תכסה ראשה ברדיד, אולם בזה״ז שנשים יוצאות רק במטפחת אטומה שאינה נקובה, אין בזה משום עוברת על דת יהודית. ע״ש.

ומוכח דאדרבה, בנפול היסוד יפול הבנין, וכיון שאין כל הכרח לומר דדת יהודית יכולה להשתנות, נקטינן כעיקר הדין דדת יהודית אינה יכולה להשתנות.

ומעתה אין צריך לכל מה שטרחו לבאר מנהג הנשים בזה״ז שלא לובשות ״שאל״, שהוא מחמת שלבישת ה״שאל״ הוא מדין דת יהודית שהוא הרדיד האמור בדברי הרמב״ם, ודת יהודית יכולה להשתנות. דלפי האמור בדברי מרן זצוק״ל ביבי״א, הרדיד האמור בדברי הרמב״ם הוא כיסוי נוסף על המטפחת המחוררת, ואינו מגיע לכל גופה. וז״פ. וכן העיר לנו בכל זה הרה״ג רבי יוסף סאסי שליט״א, ה׳ ישמרהו.

דברי גדולי הדורות בחשיבות כיסוי ראש במטפחת משום צניעות

וניהדר לעיקר איסור חבישת הפאה נכרית, דהנה בספר מאיר עיני ישראל חלק ג׳ (נדפס בדברי שלום עמוד שכד) מובא, כי בעת אסיפת גדולי ישראל על הצלת וישועת הדור מפני ריבוי הצרות שהיו אז. נעמד החפץ חיים על רגליו ואמר: ״מה התועלת בכל האסיפות והמועצות האלו להצלחת עמינו ולהצלתינו בכל מקום ובכל זמן. הלא אם חלילה יראה ערוות דבר במחנינו בפריצת הצניעות, ישוב ה׳ מאחרינו. ובלי עזרתו יתברך הבל המה כל העצות והתחבולות. ובכן עלינו בתחילת הדרך להזהר ולהזהיר ולתקן את חלקי וגדרי הצניעות שנפרצו, שהם מרחקים מאיתנו את צור ישענו, וכאשר נשמר בזה ישלח לנו השי״ת את עזרתו מקודש״.

והביא שם עוד מדברי האדמו״ר הקדוש מוורקא זצ״ל שאמר באסיפת רבנים ומהם האדמו״ר בעל השפת אמת מגור, בשעה שנאספו להפרד ממנו על החלטתו לעלות לארץ הקודש. ואז אמר להם ברוח קדשו (כחמישים שנה קודם מלחמת העולם השניה) שיהדות אירופא בסכנה נוראה. ואח״כ אמר: ״בשנים האחרונות חודרת טומאת האופנה של הגרמנים והצרפתים למחנה עם הקודש, וחוטאים ומחטיאים את הרבים. גם נכנסו כבר כיסויי ראש בדמות שיער, ובשל פירצה זו יחלו ללכת גם כן בפאה, ובגלל זה יקום גוי שישחט את כל אירופה ונהרות של

דם יזרמו בה״. ע״כ.

גם בספר טהרת הקודש לאדמו״ר משומר אמונים ר׳ אהרן ראטה זיע״א, האריך הרחיב בזה ״שמיום מתן תורה היינו מוכתרים בצניעות גם במלבושים, והיה זה לשבח ולתפארת עם ישראל בכל הדורות, גודל צניעותם וקדושתם. ופתאום אחרי מלחמת העולם הראשונה, ירדה ספחת הפריצות, ויצא לך שם בגויים וגו׳ ותקחי מבגדיך ותעשי לך וגו׳ (יחזקאל טז). וברבות הימים שכחו עמך ובית אביך, ונסתמו עיניהם מלראות מה ואיך היתה צניעותם של אבותינו ודרכיהם. עד שנכנסה המספחת וקנתה לה מקום תחנותה גם במנהיגי עדר צאן קדושים, ומהם מנהלים ורבנים מפורסמים, וקצר מצע מהשתרע ונסתלקה שכינה כי אין אדם דקדושה דר עם נחש (סט״א) בכפיפה אחת. ומזה הכח של הפריצות נשתרגו ונתרבו כל הפושעים ורשעים מינים וזדים וכופרים וכו׳. ועל זה לבי דווי איך נשכח מהם במשך הזמן גדרי הצניעות של אבותינו ואמותינו. אוי לעינים שכך רואות חורבן כל הקדושה, חורבן צניעות זרע עם קדושים שעתה ירדנו לסתר המדריגה. ומזה ההרס של מידת היסוד נתרבו המורדים והפושעים וכו׳.

ומזה עלה קטרוג הגדול בעוונתינו הרבים (ר״ל בימי השואה הנוראה) עד שפעל רב החובל והרתיח והרעיד ושבר הספינה, ורוב חלקיה צללו במים אדירים, ומיתות משונות ואכזריות למליונים מזרע עם הקודש העמוסים מיני בטן. תלמידי חכמים ובעלי מעשים טובים, זקנים עם נערים בחורים עם בתולות, ועדרי צאן קדושים תשב״ר, בנים קדושים וחביבים אשר אדמו עצם מפנינים, נמסרו לידי הארור העמלקי וחיילותיו ימח זכרם, להשמיד להרוג ולאבד בכל מיני מיתות משונות ואכזריות אשר לא נראה ולא נשמע כזאת. כי כל ישראל ערבים זה לזה, ובפרט כאשר אין מוחים דת כראוי. אך באם יש צדיק מקנא על הקדושה כראוי, יכולים לבטל כל הגזירות כדאיתא בזוה״ק (פנחס דף רלח:)״. עכת״ד.

ובצוואתו הקדושה הוסיף, שמאז שהפריצות רבתה בעולם ירדו עלינו כל מיני צרות גזירות ושמדות רח״ל, וירד הדור לשאול תחתית, והחלו להתרבות נשמות הערב רב הם עזי פנים שבדור. והכל הוא בגלל החטא של בנות ישראל שאינם נוהגות בצניעות. וכל הצרות של ישראל בעוונותינו הרבים הכל באים בגלל הפריצות

של הנשים רח״ל.

וכיו״ב כתב בספר שולחן העזר (ח״ב סימן ט סס״ק יג) בשם הרה״ק מהר״ם מרימינוב ״שמקובל מפי צדיקים וקדושים שכל הגזירות והתגברות הגלות וצרות שונות וחולאים ופגעים רבים באים מזה (חוסר צניעות). וכל מאדא (אופנה) חדשה מביאה מחלה חדשה בעולם״.

ואמנם לצערינו ולדאבון לבנו גם נשים חרדיות הולכות באחרונה בפאה נכרית, ונסחפו אחר הזרם, אשר כל חלקה של הצניעות הכאיבו, וכנראה שלא ידעו חומר האיסור, וחשבו שהדבר מותר על פי ההלכה, וכמו שהעיר החסד לאברהם הנ״ל על גאוני דורו שלא מיחו בנשים שנוהגות להקל בפאה. ושהמכשלה הזו תחת ידיהם.

והנה גם עתה ישנם נשי ראשי ישיבות ואדמורי״ם שמקילות בזה, וכן מורות בבית יעקב וכדו׳, והתלמידות ובתוכן גם מבנות עדות המזרח למדו להקל ראש בפאה נכרית נגד דעת גדולי הספרדים שלאורם אנו הולכים. ומצוה להחזיר עטרה ליושנה. וילפי הני נשי מקלקלתא ולא מתקנתא. ובאמת שכולן עושות שלא ברצון חכמים. ואין להתפעל ממה שכמה אדמורי״ם ורבנים אינן מוחין בנשותיהן ההולכות בפאה, ובודאי שאינן הולכות בפאות הארוכות המצויות כיום, אלא בפאות ישנות שכל רואיהן יכירום שזו אכן פאה ולא שערה הטבעי, מפני שאין ידם תקיפה למחות בהן, וקיימו בעצמם שרים עצרו במלים וכף ישימו לפיהם. ומה יעשו גדולי הדור שאין דורם עולה יפה. ואנו אין לנו אלא דברי רוב רבותינו הראשונים אשר באורם נראה אור. ועיין עוד בזה בשו״ת מהר״ם פרובינצאל ח״א (סימן צ׳, בן דורו של מרן השלחן ערוך), ובאורך בשו״ת סבא קדישא (סימן ג׳), ובשו״ת יביע אומר ח״ה (אבן העזר סימן ה).

ובספר דברי שלום (בהסכמת הרה״ג ר׳ חזקיהו אלכסנדר ארלנגער שליט״א, עמ׳ ח), כתב, שהפאה מעוררת הרהורי עבירה, והיא נגד רצון השי״ת בהחלט, ונגד כל המכוון של מצות כיסוי הראש, והאם נשים אלו חושבות שיהיה להם בנים צדיקים ותלמידי חכמים שיזכו לכתרה של תורה ע״י הליכה בשוק בפיאה כזו, המעוררת גירוי יצה״ר באופן נורא ומבהיל, והאם חושבים הבעלים שלהם שיהיה להם סייעתא דשמיא בתורה, וכן סייעתא דשמיא להנצל הם

וצאצאיהם מיצה״ר בדור הפרוץ הזה, ע״י שמכשילים את הרבים. ואין תימה שיש כל כך הרבה בנים ובנות נושרים רח״ל, (וכל זה מחמת הפאות. ע״ש). ואין לך דבר המגרה יצר הרע כמו הפאות האלו, ומי שלקוי בזה, אין לו סמכות כלל לדון בהלכה זו, ולומר דעת תורה. ואשרי בן תורה ואשה טובה וישרה שיעזבו דרך הפגום וילבשו עוז והדר, ולא יבושו מן המלעיגים, שהם בסך הכל אנשים בעלי תאוות, ומה יש לנו להתבייש מאנשים חלשים בעלי הבל, גם אם הם לומדי תורתינו הקדושה, והעיקר הוא שיהא יראתו קודמת לחכמתו, ובדורינו עיקר היראת שמים נבחן בצניעות, וזה כל החומה המפרדת היום בינינו לבין החילוניים ! עכ״ד.

ושם בתחלת הספר הנ״ל, בהסכמת הגר״י ליברמן שליט״א, כתב, שאלו הנשים מתדמים לנכרים ונראים כמו קודם הנישואין ואף גרוע יותר, שמתירות לעצמן מה שאפילו לבתולה אין דרכה לעשות מפני הצניעות, לילך עם שער פזור. (ע׳ מגן אברהם סימן עה סק״ג ומחצה״ש שם. ובשו״ת משנת יוסף ח״ו סימן ד). וכ״ז הוכרחו בזמנם לעשות מחמת גזירות הגויים שאסרו על בנות ישראל ללבוש כיסוי ראש, ועתה יש להחזיר עטרת הצניעות ליושנה. ע״ש. ובשו״ת משנת יוסף הנז׳ האריך עוד בגנות הפאות, וכתב שאם הפאה כמראה שיער שלה, הבעל והאשה חייבים כפרה שהכשילו בני אדם בהסתכלות על הפאה, וגרמו להם הרהור כל שהוא, שהוא איסור דאורייתא כמבואר בגמ׳ (עבודה זרה כ:), וגם הנשים מצוות על לאו של לפני עוור. וצריכים הבעל והאשה לעשות: חרטה, וידוי, קבלה לעתיד, וליתן לצדקה כערך הפחות שבכבשים לחטאת. (ע׳ רמ״א ומשנה ברורה ס״ס שלד).

והנה ראיתי בספר אום אני חומה (חלק ב׳ עמוד שסח) שהביא מה שכתב לנכון בספר ברכת השיר (פרק ב אות יג) שלבנות הספרדים אסור ללבוש פאה, ועל כן פשוט שאם קנתה פאה אין לה לברך על זה שהחיינו, כיון שאסור לה ללובשה[א]. והמחבר כתב לחלוק על זה, שהרי היא סומכת על המקילין, ואין כאן אפילו משום ספק ברכות, שכיון שיש גדולים שמתירים והיא סומכת עליהם הוי ליה בתורת ודאי, ״ואדרבה במניעת הברכה נראה כאילו לא ברירא לה להקל בלבישה״. ע״כ. ובמחכ״ת דבריו תמוהים, וכמבואר. וכבר שנינו

[א] **א״ה**. ועיין בזה לקמן סימן ו.

בחגיגה (יא:) ונפסק ברמב״ם (פכ״ב מהל׳ איסורי ביאה הי״ז): אין דורשין בסתרי עריות בשלשה וכו׳, ולפי שדעתו של אדם קרובה אצל עריות אם נסתפק לו דבר ששמע מורה להקל. ודו״ק.

ועיין להגריש״א זצ״ל במכתב קריאת קודש (ע״י הרה״ג ר׳ משה מרדכי קארפ שליט״א, בחודש אדר תשנ״ו. ונדפס ג״כ בספר דברי שלום עמוד שמו. באות ב) שכתב ״נשים ספרדיות אם מנהג אבותיהם בחוץ לארץ היה ללבוש מטפחת אזי חייבות הם לילך במטפחת ולא בפאה, ועל אף שאצלם לא היה מצוי פאה ואפשר שאם היה מצוי פאה היו הולכים בה, מכל מקום כיון שבמציאות לא הלכו בפאה ובפאה מצאנו מחלוקת הפוסקים, לפיכך קיים אצלם דין אל תטוש שלא לילך בפאה״. ושם (אות א) שזה איסור מכח המנהג וגם מצד אל תיטוש. וכל זה אסור גם בפאות הישנות שאין מראיהן כמראה שיער.

עוד כתב בספר דברי שלום (בני ברק תשס״ט. עמוד פו) ששמע מהגאון רבי חיים קנייבסקי שליט״א שהספרדים שנהגו במטפחת אסור להם פאה נכרית משום אל תיטוש. ושכן הוא דעת הגר״ש וואזנר, והגר״נ קרליץ זיע״א.

גם במה שכתב שהיא סומכת על המתירין, צ״ע, שהלא בפאות של היום שכולם כמראה שיער, ונעשים על מנת יצר הרע, דעת רוב ככל הגדולים זצ״ל ושליט״א לאסור. וכל הנידון היה על פאות של הזקנות.

עוד כתב בספר הנזכר (חלק ב עמוד שסו) שלכאו׳ נראה אם הבעל סובר כרבותיו שכתבו שפאה נכרית אסורה מן הדין, ממילא האשה צריכה ללכת אחריו, שזה ענין של חציפותא כלפי הבעל, אך הרי בשו״ת אגרות משה כתב לא כן, וצריך לומר שכיון שרבים נוהגים בזה היתר ורבים מן הפוסקים מתירים, לא שייכא כלל אף לדרא דחציפות אף לדעת הבעל שמנהגו להחמיר, וברור. ואף שי״א שפאה נכרית אסורה מן הדין וכו׳, צ״ע דמי יכול להכריע בדבר שנחלקו בו גדולי דורות האחרונים. עכ״ד. ודבריו תמוהים מאד, ומי הם רבים מן הפוסקים המתירים, הלא רוב הפוסקים אסרו, ועוד שכבר כתב בשו״ת יביע אומר (חלק ה׳ חלק אבן העזר סימן ה) כמה טענות ברורות, כיעו״ש. ואמנם מיעוט גדולים התירו את הפאות הישנות, אך דעת מוסף הערוך בשם הירושלמי, שהיוצאת בקפיליטין תצא בלא כתובה, ופירש קפיליטין היינו פאה

נכרית. ולדבריו כל שמפורש בירושלמי וסתום בבבלי, ילמד סתום מן המפורש. ועוד שכל זה דיברו בפאה נכרית שבזמנם, אבל לא בפאות שבזמנינו הנעשות במראה טבעי כל כך שכל מטרתם פריצות ויצה״ר. [ועוד שאם לובשת פאה, רוצה להתאים את בגדיה ליופי הפאה, וממילא אופן הליכתה ובגדיה בהתאם. ואילו המטפחת בדרך כלל מונעת כל זה, ומורה גם על התבטלות לחכמי הדורות].

וראיתי למי שהביא משו״ת סתרי ומגיני (ח״ב סימן מד) שדעתו להתיר פאה נכרית. אך השמיט את עיקר דבריו שם, שמעשה שהיה שרב אחד בפולין דרש להם על איסור פאה נכרית, ושפך חמתו על אותן הנשים המכסין ראשן בפאה נכרית, ולא במצנפת כמו בימים הראשונים, וקרא עליהם ״ראשי חודשים לעמך נתת זמן כפרה״. וכששמעו זאת השליכו הרבה נשים מעל ראשן את הפאה נכרית, באמרם אם גם זאת לא די לנו, למה לנו להכביד את ראשינו, והולכין עכשיו בלי שום מכסה על ראשיהן. וע״ש שכתב: שבעו״ה ברוב המדינות פרקו נשים רבות מעליהן עול דת יהודית והולכות בפומבי בגילוי הראש, ולעת כזאת א״צ להחמיר עליהם וכו׳. ע״ש. ותמוה שהעתיקו דברי הרב סתרי ומגיני לסייע ביד המקילות בזמנינו בפא״נ, והעלימו את תמונת המצב, דבאשכנז היה מצב קשה שהכריח להסתמך בדוחק על היתרים. דבלא זה היו הולכות בגילוי שערות הראש לגמרי. וממילא א״א להביא ראיה ממנהג כזה. וכן העידו כמה גדולים שבאירופא נשים רבות נהגו ללכת בגילוי ראש לגמרי ברשות הרבים, כמו שכתבו בס׳ שנות חיים למהרש״ק (סימן שטז), ובערוך השלחן (או״ח סימן עה), ובשו״ת מהרש״ם (ח״ד סימן קלח), ובבן איש חי (ש״א פ׳ בא הלכה יב). וכן העיד הגאון מנחת שבת (סימן פד סק״ב) דהלואי שכל הנשים ילבשו פאה נכרית, ולא יבואו לגלות שערותיהן כמו שפשתה המספחת בעוה״ר בין הרבה נשים שבזמנינו, ״שאפילו הנשואות הולכות פרועי ראש רח״ל״.

תקנה בירושלים שלא ללכת בפאה נכרית

ובירושלים היה מנהג קדום שלא לצאת לרשות הרבים בפאה נכרית (וכמו שהבאנו בילקו״י שבת כרך א ח״א מהדו׳ תשע״ב, סימן רסט סוף הערה ו׳), ונודע כי הגר״ש סלאנט והגרי״ח זוננפלד הקפידו

מאד על כך, ופעם בא לירושלים חכ״א ששתו הלכה בפאה, ושלח לו הרב זוננפלד דע לך שבירושלים לא הולכים בפאה נכרית, אם אינך רוצה ללכת במנהג ירושלים תעבור מירושלים ואל תפרוץ גדר. וכך היה שמיחה באשתו והסירה את הפאה. והכוללים אז היו מקבלים חלוקה מפולניה, וכל אברך ששתו היה הולכת עם פאה נכרית, הוציאו אותו מהכולל בהסכמת הגרי״ח זוננפלד. והסכימו עמו רבי שמואל סלנט וחביריו, בכדי שלא יפרצו גדר, [הובא בספר מרא דארעא דישראל על הגרי״ח זוננפלד]. וראה עוד בספר דרך שיחה להרה״ג ר׳ חיים קנייבסקי (חלק ב׳ עמוד תעה) שהביא דברי אביו הקהילות יעקב שאמר, שבירושלים יש תקנה שלא ללכת בפאה נכרית.

וכבר הערנו במק״א עמ״ש בתשוה״נ (ח״א סימן תיט) שנהגו בירושלים להקדים קב״ש 40 דקות לפני השקיעה, וכשרצו להקל בזה, פירסמו גאוני ישראל שאין בכוחנו להתיר הדבר, אחר שנהגו בו ציבור בישראל לגדר וסייג, ואין לזה היתר לעולם. גם בח״ה (סימן סט) כתב, שזה מנהג וסייג, ונתקבלה תקנה זו, וח״ו להדליק אח״כ שזהו פורץ גדר. והעיר שאינו מוכרח מה שאמרו בשם הגרי״ז, שנהג שזהו זמן איסור מלאכה בעיה״ק, ובשמיעת התקיעה על כולם להפסיק מיד לעשות מלאכה, דאפשר שהתקנה היתה שזהו זמן להדליק, ורק במלאכה בפרהסיא הרי הוא מזלזל בתקנה, אבל אין בזה איסור מלאכה, ובני הבית עדיין מותרין במלאכה בצינעא במקום צורך. ע״כ.

אולם כ״ז דוחק, שאם מותר לעשות מלאכה בצינעא, אין כאן גדר וסייג. [וראה בשו״ת יבי״א ח״ב (או״ח ס״ס כא) ובח״ה (או״ח סימן כא אות ג), ובח״ט (או״ח סימן קח אות קכא) שכתב לדחות דברי המחמירים להצריך 40 דקות. וכ״כ בכף החיים (סימן רנו אות ה). ובשו״ת עמק יהושע ח״ב (ס״ס מ), ובשו״ת שמחת כהן ח״ח (חיו״ד ס״ס כב). ובשו״ת אור לציון (ח״ב בעמוד קסג). צא ולמד ממ״ש בספר תפארת בנים על הקש״ע (עמ׳ יז), שמעתי מפי הרה״ג ר׳ מנחם קליין, שהגר״ש סלאנט היה אומר שהשבת נכנסת בירושלים בשעה אחת עשרה ושלשים דקות לשעון א״י, וידוע מ״ש בכף החיים (סימן קלא ס״ק כז) שבשעה אחת עשרה וחמשים דקות הוא זמן השקיעה, נמצא ש־20 דקות לפני השקיעה הוא זמן כניסת השבת ע״י הדלקת הנרות].

ויותר יש להקפיד על המנהג שלא

לילך בפאה נכרית, שהרי מנהג זה, היה מנהג פשוט אצל כל התושבים בין ספרדים בין אשכנזים. לא כן המנהג להדליק 40 דקות שבודאי לא היה נחלת הכלל.

ושו״ר להרב שטרנבוך בתשובות והנהגות (ח״ד סימן רצד) שבמקום שהמנהג שלא ללבוש פאה נכרית אין לשנות מהמנהג. וידוע שבשעתו התנגדו לזה גדולים ממדינות שונות, וביישוב הישן בעיה״ק אצל הרבה אנשי מעשה וגם מהספרדים מקובל להחמיר כן, אבל כשיש בזה פריצות לכ״ע איכא בזה איסור חמור, והמכסה ראשה בפאה נכרית שיש בה פריצות הוי כאלו לא מכוסה כלל, ובעו״ה הפירצה מתרחבת וגורמים ר״ל להריסת חומת הצניעות ולסילוק השכינה, ונשארים ח״ו כטרף ביד אויבינו כשמסלק ח״ו שכינתו מאתנו, ויש להשתדל בכל כח להסיר התועבה של הפאות בדרך פריצות, כמו שמצוי היום פאות משערות טבעיות, או מסולסלות וכדומה, שנעשו להתבלט בשערה, שזהו היפך ממש של מצות כיסוי הראש.

וכתב עוד, שהרי מיד אחרי החופה נחשבת כנשואה, וחייבת לכסות את ראשה, ולכן נוהגים שבאה לחופה עם פאה. אבל יש להעיר על כך, שחובה שהפאה לא תהא בפריצות, כמו שער ארוך או שער טבעי וכדו׳, שהיא מתועבת ואסורה, והחתן נכשל בברכות לבטלה ובאיסור פריצות וחילול השם, שחוטא ומחטיא ותורתו לא מתקבלת. ומצוי גם שהכלה עושה כן בתמימות לאחר שרואה זאת אצל אחרות ונוהרת אחריהן ומחריבה בזאת את ביתה וכל עתידה. וכשידרוש ממנה צניעות, עושה טובה גדולה לה ולעתיד ביתם. עכ״ד.

צא ולמד שההיתר של פאה שנדחקו להתירו, גורם לפריצות גם בשאר הבגדים, ומזמן לזמן הולך ומוסיף, עד שצרו צעדינו מלכת ברחובותינו, והכל בזכות ה״פאה נכרית״.

וראה עוד בתשובות והנהגות (ח״ב סימן תיד) שהאריך בענין איסור פאה מצד תקרובת עבודה זרה, ע״ש. ובדרך הלצה אמרו, שהפאה יש בה עבודה זרה, גילוי עריות, וגם שפיכות דמים, שמכלים את ממונם להדר אותה ולחדש אותה בסכומי עתק. והכל מחמת שלא נשמעים לשורת ההלכה, ועכ״פ שאין זה רצון ה׳ ללכת כך.

ולענין הלכה, הנה מה שכתב שם שבפאה צנועה [קצרה

ומשער לא טבעי] ה״מנהג״ להקל. אינו נכון, שאין בכח מנהג לקבוע הלכות היפך הדין, וכיון שדעת רוה״פ לאסור, וגם המתירים לא הקילו בזה אלא בפאות שבזמנם, ולא בפאות שבזמנינו, ובכה״ג לא יועיל מנהג. וכבר כתב בתשוה״נ (ח״ב סימן תרצב) שכלל גדול שאין להביא ראיה ממנהג אלא כשהונהג ע״פ גדולי הדור ובהסכמתם, ולא כמו מנהגים בזמן האחרון שיסודם במדת הפקירות וכו׳.

ועוד, שכמה גדולים כתבו לאסור פאה נכרית מטעם מנהג, וכמ״ש הגאון תורת שבת (סימן שג סק״י) שא״א להתיר מנהג שנהגו וגדר שגדרו בנות ישראל משנים קדמוניות, ולכן איסור גמור הוא ללכת בפאה נכרית לבהכ״נ או לרשות הרבים, והעושה כן נגד המנהג שנהגו בנות ישראל צריך בעלה לגרשה ואין לה כתובה. ומ״מ גם בבית ובחצר קבלו עליהן נשותינו משנים קדמוניות שלא ללכת בשום דבר הנראה ודומה לשער, ופורץ גדר ישכנו נחש. גם בשו״ת חסד לאברהם תאומים (מהדו״ת חאה״ע סימן פז) כתב, שדבר זה שאבותינו נהגו בו איסור באו פריצים וחללוהו, ופרצו גדרן של ישראל, והמכשלה הזאת תחת יד חכמי הדור, והוא איסור מן התורה וכו׳, וגם הרמ״א לא רצה לסמוך להקל בזה לפרוץ גדרן של ישראל. ע״כ. וכן כתב בספר שבילי דוד (אורח חיים סימן ב סק״ב) שבודאי שבמקומותינו אלה שהמנהג היה לאסור, ואלו המקילות ראש נהגו כן שלא ברצון חכמים, מנהג כזה אותיות גהנם, ומצוה לבטלו, וכמ״ש הדברי חיים מצאנז והמהרי״ץ חיות, שהמנהג הזה נשתרבב מהאפיקורוסים ומהמתחדשים שפרצו גדרות ישראל, ושמעולם לא נשמע להקל בכל תפוצות ישראל שבמדינות פולין. ע״ש. גם בשו״ת דברי יציב (חלק יורה דעה סימן נה־נו) האריך לאסור בזה גם מצד המנהג. והביא דברי זקנו הדברי חיים (ח״ב יורה דעה סימן נט) שרוב האחרונים מסכימים לאסור פאה נכרית, ועוד יש לאסור מכמה טעמים. וראה עוד כיוצא בזה בשו״ת תשורת שי להגאון המובהק דומ״ץ דק״ק סיגעט זצ״ל (בס״ס תקע).

ומ״ש בתשובות והנהגות (חלק א׳ סימן סב) שהמחמירים בפאה יזהרו שלא יכשלו בגילוי מקצת שערות שהוא איסור תורה וכו׳, הנה בספר דברי שלום (עמוד שמו. באות ג) הביא בשם הגריש״א שאינו נכון, שגם בפאה יוצאות שערות, ועוד שאף אם בפאה לא יוצאות שערות ובמטפחת יוצאות שערות עדיף

מטפחת, דעיקר המנהג איסור שכתב החתם סופר שקבלו בשערות יוצאות חוץ לצמתן, הוא מלפנים או מאחור ולענין זה אדרבה מטפחת מכסה טפי, ומהצדדים שקשה לכסות לא דברו החתם סופר ושאר הפוסקים והמחמירין בזה הוא רק לכתחילה ולא בתורת מנהג איסור. והואיל ופאה נכרית הוא מחלוקת בפוסקים בעיקר ההלכה דכיסוי, אזי מטפחת עדיף מה שאין כן ההידור שלא יצאו מעט שערות הוא הידור במנהג על פי סוד. והאומרים שפאה נכרית המכסה את הכל עדיפא על מטפחת, הם דברים בטלים. ושם (עמוד רכה) כתב עוד בשם הגר״ש אויערבך, שהשיב כנגד טענה זו, שהרי פאה נכרית כולה שער.

ועיקר הקפדת הזוהר הקדוש הוא על מה שמתנאה בשערותיה, ולענין זה הרי מטרת הפאה היא לשם נוי והידור, וזה חמיר שבעתים. וז״ל הזוהר (פ׳ נשא דף קכה:) ״ואתתא דאפיקת משערא דרישה לבר ״לאתתקנא ביה״, גרים מסכנותא לביתא, וגרים לבנהא דלא יתחשבון בדרא, וגרים מלה אחרא דשריא בביתא, מאן גרים דא ההוא שערא דאתחזי מרישה לבר, ומה בביתא האי, כ״ש בשוקא, ״וכל שכן חציפותא אחרא״. ודו״ק.

תשובה ע״ד הגר״ש משאש זצ״ל במה שכתב שהאשה צריכה להתקשט בפאה נכרית ״בפני העולם״

ובשו״ת שמש ומגן חלק ב׳ (אבן העזר סימן טו) כתב, שהדבר ברור להלכה ולמעשה להתיר וגם ״מצוה וחובה״ על הנשים להתקשט לבעליהן ״ולכל העולם״ בהיתר, ולא להתנוול על ידי מטפחת, ויגרמו לבעליהם לתת עיניהם באחרות, וכמה חששו רז״ל והתירו הרבה איסורים שלא תתגנה האשה על בעלה. ע״כ. וע״ש שכתב שרק מעט מזעיר מהאברכים הספרדים של היום, או מחמת העוני, או מחמת ״תמימותם״ קיימו ויאמר לאוסרים ה׳ עמכם, ונמנעו מפאה נכרית, ומובטחני שעוד זמן גם הם יפקחו עיניהם ודעתם לאור הזמן, ויחזרו ללבוש פאה נכרית. ע״כ.

ואחר המחילה מכבודו זצ״ל, הנה מה שכתב שצריכה להתקשט ״לכל העולם״, יש לציין בזה דברי החפץ חיים בספרו גדר עולם (פרק ד׳) על מה שנתפרץ בזמנו לילך בפרוע ראש ״ואל יטעה אותה היצר שתינצל מן הדין מפני שהיתה

צריכה לקשט עצמה לעיני בעלה, שלא תתגנה עליו, כי באמת זוהי טעות, כי זה שייך רק בביתה לבד, ולא בשוק. ועוד, דגם בביתה היה לה עצה לילך באיזה כיסוי נאה, או בפאה נכרית על ראשה ולא לגלות שערותיה. והנה כאשר נתבונן נמצא ששתי סיבות גורמות לזה העון לבא, אחד מפני העצלות שמתעצלת לטרוח בכל יום ללבוש איזה כיסוי על שערה, ועוד מפני פיתוי היצר שמסיתה ליפות את עצמה לפני בני אדם, ולהתקשט בשערותיה, ועל שתיהן היא עתידה ליתן דין וחשבון וכו׳׳. וע״ש בהקדמה שכתב, הנה מבואר בדברי חז״ל גודל האיסור של האשה היוצאת בשוק וראשה פרוע, דהיינו ששערותיה מגולות בלי כיסוי, מה שנשי העם אשר אנחנו יושבים בקרבו ג״כ נזהרות מזה, מצד הצניעות כידוע, עד שאמרו על זה שהוא איסור מדאורייתא. ע״כ. וע״ש בפרקים ב׳ ו׳ שהזכיר עצה זו של פאה נכרית רק בביתה, ובפרק א׳ ששם דן בעיקר דין פריעת הראש ברשות הרבים שהוא מדאורייתא, לא הזכיר עצה זו. ע״ש. ועיין באוצרות ירושלים (חלק קמ״ז) מפי נכדו של החפץ חיים, ששמע מפי זקנתו שבעלה הוא החי״ח הזהיר אותה בפירוש שלא לצאת לחוץ בפאה נכרית מגולה.

והתימה על הרב שמש ומגן זיע״א, האם כדי שלא תתגנה על בעלה נתיר שתלך ברחובה של עיר בפאה ותכשיל בחורים רבים למשוך עיניהם ולהכשל באיסורים ח״ו. ובאמת, מי שבלאו הכי עיניו בחוץ ואין יראת ה׳ יוקדת בלבו, ואין בלבו פחד ומורא מאיסור הסתכלות בנשים, אף אם אשתו תתקשט בפאה נכרית, תמיד יש פתח ליצר הרע להסתכל באחרות, ומה יעזור אם אשתו לא תתגנה עליו. הרי מים גנובים ימתקו. וכבר כתבנו דמה שהשלטי גבורים השתמש בסברא זו שלא תתגנה על בעלה, הוא רק בחצר, כהבנת האחרונים הנ״ל. ואף לאותם אחרונים שהבינו בדבריו דאיירי גם ברשות הרבים, הרי רוב ככל האחרונים פליגי עליה, והחמירו מאד בדבר.

וע׳ בגמ׳ נזיר (מה:) דהנזירה אינה מתגלחת בעזרה שמא יתגרו בה פרחי כהונה. והיינו אף בעזרה שהשכינה שורה, אין לתת מקום ליצה״ר.

וכבר כתב בארחות צדיקים (שער א׳) שאשה המתקשטת לפני אנשים, בזה היא מדלקת לבם ומכנסת הרהורים בלבם, ועונשה גדול מאד שנותנות מכשול לפני רבים, הלא אסרו חכמים להסתכל

בבגדי צבעונין של נשים השטוחים בכותל אפילו כשאינה מלובשת בהן, כל שכן שיש עונש גדול לאשה המתקשטת לפני אנשים המסתכלים בה.

גם השל״ה הק׳ (אותיות ערך צניעות) כתב, ומכל שכן האשה שהיא מחוייבת להיות צנועה ביותר, שיהיה כל כבודה בת מלך פנימה, ותסתיר עצמה מכל אדם שבעולם בכל מה דאפשר, ולא יראה ולא ימצא ולא יהיה מגולה מכל גופה אפילו משהו, שלא תכשיל שום אדם להביט בה. ע״כ.

ובס׳ מעם לועז (פר׳ וישלח) כתב, ולא תתקשט אא״כ היא מצויה בתוך ביתה, ולא כשהיא הולכת למקום אחר, ואם יש אשה שתאמר שלא איכפת לה שיסתכלו עליה, תדע בבירור שהיא חוטאת.

גם בספר קב הישר (פרק פב) כתב: וצריכות הנשים להיות צנועות וכו׳, שמכשילים את רוב בני האדם ליתן בם עיניהם וכו׳. ע״כ.

גם מהר״י פלאג׳י ביפה ללב (אבן העזר סימן כא סק״א) כתב, גם האשה צריכה להתרחק מן האנשים מאד מאד.

ויש ללמוד הדבר ממ״ש הרמב״ם (פי״ג מהל׳ אישות ה״ז) שמי שהלך בעלה למדינת הים שפוסקים לה מזונות, אבל לא תכשיטים ״שהרי אין לה בעל שתתקשט״.

וכבר צווח על זה האדמו״ר מאונגוואר בס׳ בית רחל (נתיב יד) שכיום נתהפכו היוצרות שמתקשטות בחוץ ולא בבית, שכן היא דרך הרשעים. ע״ש.

ולאותם המתירים לעצמם גם בפאה נכרית של זמנינו, אין כוונתם שלא תתגנה על בעלה, שהרי בביתה לובשת מטפחת, ורק כשיוצאת לרשות הרבים הולכת בפאה. ואם אכשור דרא שב״ה רבים מחמירים בכמה ענינים, אמאי לא יחושו להחמיר בענין זה. ויש המחמירים בעניני כשרות להדר אחר כשרויות מהודרות, וכן מחמירים ב״ה בחשמל כשר בשבת, אף שאיסור הנאה ממעשה שבת הוא מדרבנן, ויש כמה סברות להקל ליהנות מחשמל המיוצר בשבת, ואף על פי כן ב״ה רבים מחמירים משום חילול ה׳. וכן מחמירים בענין ערלה ומעשרות שלא לסמוך על רובא, ומחמירים בשביעית דרבנן שלא לסמוך על היתרים שונים, אף שנוסדו בידי גדולי הדורות הקודמים, כמו רבי יצחק אלחנן ומהרי״ל דיסקין ועוד, ואם כן אמאי לא יחושו להחמיר בספק איסור ובדבר שרוב הפוסקים

אסרוהו, וגם המתירים בדורות הקודמים, ספק אם יתירו גם בפאות של זמנינו הנעשות משער טבעי המושכות את העין, ואם יהיה אחד שיכשל ח״ו בהסתכלות אסורה, הדבר תלוי בצואר בעלה שאינו משכנע אותה בזה. ועיין ברמב״ם (מצוה ל״ת מז), ובספר החינוך (מצוה שפז), ובסמ״ג (ל״ת קכו), וסמ״ק (מצוה ל). וכן הוא בבית יוסף (אבן העזר סימן כא) בשם הארחות חיים בשם רבינו יונה. ע״ש. וכבר כתב הרמב״ם (בפרק כב מהלכות איסורי ביאה הלכה י״ח) בזה הלשון: אין לך דבר בכל התורה כולה שהוא קשה לרוב העם לפרוש, אלא מן העריות וכו׳, אמרו חכמים, בשעה שנצטוו ישראל על העריות, בכו, וקיבלו מצוה זו בתרעומת ובכיה, שנאמר בוכה למשפחותיו, על עסקי משפחות. ע״כ. ומקורו ביומא (עה.). ע״ש.

ועוד כתב שם (הלכה יז): שדעתו של אדם קרובה אצל עריות, אם נסתפק לו דבר ששמע, מורה להקל. ויש שסבורים שאשה הלובשת מטפחת אינה נמנית על המחנה החרדי, וחושבים זאת למעליותא לחבוש פאה נכרית, ועליהם יאות להליץ מ״ש במסילת ישרים (פ״ג): וטעות השניה והיא קשה מן הראשונה היא שמטעה ראייתם עד שרואים הרע כאילו הוא טוב ממש, והטוב כאילו הוא רע. ומתוך כך מתחזקים ומחזיקים מעשיהם הרעים, כי אין די שחסרה מהם ראיית האמת לראות הרעה אשר נגד פניהם. אלא שנראה להם למצוא ראיות גדולות, ונסיונות מוכיחים לסברותיהם הרעות, ולדעותיהם הכוזבות, וזאת היא הרעה הגדולה המלפפתם ומביאתם אל באר שחת, והוא מה שאמר הכתוב השמן לב העם הזה ואזניו הכבד, ועיניו השע פן וגו׳ וכל זה מפני היותם תחת החושך וכבושים תחת ממשלת יצרם. ע״כ. ובעניותינו בכל דור ודור מחדשים השקפות נגד דעת ההלכה, ועד שבדורינו יש שאוחזים שיש ענין שבן תורה יתהדר בפאה גויית, ובלי זה אינו נקרא בשם בן תורה, ובית של בן תורה צריך שהאשה תהיה מקושטת ברחוב ברשות הרבים, להיות מכשול לכל עובר. ואוי לדור שכך עלתה בימיו. שמחדשים השקפות נגד כל דברי רבותינו בש״ס ובמדרשים, על חובת צניעות האשה.

וז״ל התנחומא (פרשת וישלח סימן יב) רבותינו אומרים אפילו בחול אינה צריכה לצאת לרשות הרבים, למה שהעם מסתכלין בה, שלא נתן הקדוש ברוך הוא תכשיטין לאשה, אלא שתהא מתקשטת בהן בתוך

ביתה, שאין נותנין פירצה לפני הכשר, לפיכך כתיב כל כבודה בת מלך פנימה (תהלים מה יד), ואם עשתה והצניעה עצמה וזכתה, ממשבצות זהב לבושה (שם). אמר רבי לוי זכתה שתעמיד כהנים שהם לובשים בגדי כהונה גדולה, ואין משבצות אלא בגדי כהונה, שנאמר ועשית משבצות זהב (שמות כח יג), וכבר נאמר מן הדבר הזה רמז בתורה שלא תהא אשה מהלכת בשוק הרבה, מנין, שכן כתיב ויברך אותם אלהים וגו׳ וכו׳. אבל אם הרבתה רגל והיתה יוצאה לשוק, סוף באה לידי קלקל, לידי זנות, וכך אתה מוצא בדינה בת יעקב, כל זמן שהיתה יושבת בבית לא נתקלקלה בעבירה, אבל כיון שיצאה לשוק גרמה לעצמה לבא לידי קלקלה. ע״כ. והובא ברוקח (הלכות חסידות שורש קדושת הי׳). **ובתנחומא** (פ׳ במדבר סימן ג) איתא, מכאן אמרו רבותינו כל כלה שהיא מצנעת עצמה אפילו ישראלית ראויה שתנשא לכהן ותעמיד כהנים גדולים שנאמר ממשבצות זהב לבושה.

ובים של שלמה (יבמות פ״ח סימן יט) כתב ומכאן משמע שדרך אשה חשובה להיות צנועה, ואפילו כשהיא בדרך תדחיק בכל מה שתוכל להיות פנימה ע״ש. ובטור (אה״ע סימן עג) כתב בשם המדרש שכל אשה יש לה לצאת לבית אביה לבקרם ולבית המשתה ולגמול חסד לריעותיה ולקרובותיה כדי שיבואו גם הם לה, שאינה כמי שהיא בבית הסוהר שלא תצא ולא תבא, אבל גנאי לאשה שתהא יוצאת תמיד בחוץ פעם בחוץ פעם ברחובות, ויש לבעל למנוע לאשתו מזה שלא יניחנה לצאת אלא כמו פעם בחודש או פעמים בחודש כפי הצורך שאין יופי לאשה אלא לישב בזוית ביתה שנאמר כל כבודה בת מלך פנימה, עכ״ל.

ובמדרש (ויק״ר פ״כ) וכן בגמ׳ (יומא מז.) איתא, ז׳ בנים היו לה לקמחית וכולם שמשו בכהונה גדולה, שלחו אחריה אמרו לה מה מעשים טובים יש בידך, אמרה להם מעולם לא ראו קורות ביתי שערות ראשי, ואמרת חלוקי. וזה אפילו בבית. ובתמר כתיב כי כסתה פניה בבית חמיה.

וראה בשו״ת משנה הלכות (חלק יז סימן כח) שכתב לנכון, ובהיותינו בענין שלא יתקשטו ויצאו לשוק לא אוכל להתאפק מלדבר אודות מנהג הרע שרוב הנשים כשהן בבית הולכות מנוולות כאחת הפחותות, וכשיוצאות לשוק או הולכות לבית המשתה לובשות ומקשטות את עצמם בכל מיני

קישוטים, האמנם זה היפך דעת תורה, ובגמ' (שבת סד:) איתא, בקושי התירו לה להתקשט בימי נדתה אלא כדי שלא תתגנה על בעלה. וכך נפסק באמת ברמב"ם (הל' אישות פי"ג ה"ז) ובשלחן ערוך (אה"ע סימן ע ס"ה) שהאשה שהלך בעלה למדינת הים ופסקו לה בית דין מזונות וכסות וכלי בית ושכר דירה אין נותנין לה כסף לתכשיטים, שהרי אין לה בעל שתתקשט לו. ע"כ.

דברי מרן אאמו"ר זלה"ה בחומר איסור חבישת פאה נכרית

ובספר הליכות עולם (חלק ד' עמוד ער) כתב: "אסור לאשה נשואה לצאת לרשות הרבים בפאה נכרית שעל ראשה, בין בחול בין בשבת, אלא דוקא כשראשה מכוסה במטפחת או בכובע. או שהפאה נכרית מכוסה כדת על ידי מטפחת או כובע. והעוברות על זה צריך להוכיחן עד שיחזרו בהן". ושם במקורות (אות יג), שודאי שפאה נכרית אסור לצאת בה לרשות הרבים כמ"ש גדולי האחרונים, ע"פ דברי בעל מוסף הערוך, וכ"כ הגר"א, ועוד רבים ועצומים וכו' (עש"ב). וכן תפסו גאוני ספרד וכו' (עש"ב), ואחרי הודיע ה' אותנו כל זאת מי הוא זה אשר יערב אל לבו לעשות מעשה להקל נגד כל אריוותא אלין. ודלא כמ"ש להקל בשו"ת שמש ומגן ח"ב (חאה"ע סימן טו והלאה) מפני שנעלמו ממנו דברי כל האחרונים הנ"ל. וכבר פרסמנו האיסור בכמה מקומות ותלי"ת רבות בנות הסירו הפאה מעל ראשן, ולבשו כובע או מטפחת כדת. ישמע חכם ויוסף לקח. ע"כ.

ובמכתב קול קורא (בחודש אדר א תשמ"ט) כתב מרן זיע"א: "יש לאסור בכל תוקף לצאת בפאה לרשות הרבים, ובפרט בדורות הללו שעושים את הפאות במומחיות רבה, עד שלא ניכר כלל אם האשה הולכת בשערותיה הטבעיות בגילוי ראש או בפאה נכרית, וגם השחקניות הפרוצות מתקשטות בפאות נכריות, בודאי שיש בזה פריצות להתדמות לחצופות אלו שפרצו כל גדרי המוסר. ובדברים הללו יש להחמיר בכל תוקף, והדבר פלא שיש אנשים המחפשים חומרות על גבי חומרות בשאר העניינים ובנושא חשוב כזה נהגו להקל נגד כל הפוסקים. ומצוה לפרסם חומר האיסור ושומע לנו ישכון בטח, וישא ברכה מאת ה'". עכ"ד.

ובספר מאור ישראל ח"ב (ביצה ל.)

כתב: ״והנה בספרי שו״ת יביע אומר (ח״ה חאה״ע סימן ה) הארכתי בס״ד להביא ראיות מכמה גדולים לאסור לצאת לרשות הרבים בפאה נכרית, ושכן מוכח מהירושלמי (פרק המדיר) לפירוש בעל מוסף הערוך. ורבות בנות עשו חיל ושמעו לקולי, וחזרו לנהוג כמנהג הנשים הצנועות ולחבוש לראשן כובע או מטפחת. וגם מאלה שהיו יוצאות לרשות הרבים עם פאה נכרית לראשן חזרו בתשובה, כי סבורות היו שהדבר מותר ע״פ הדין, בראותן שכן נהגו קצת מורות של בית הספר החרדי ״בית יעקב״, וכשנודע להן דברינו בתשובה הנ״ל. ובפרט ממ״ש הגאון ר׳ צבי הירש הלוי איש הורוויץ בשו״ת לחמי תודה (דף ד סע״ב ודף יט ע״ד) שכ׳ וז״ל: וראוי להודיע גודל המכשלה של המנהג הרע שנתפשט זה כמה שנים לצאת לרשות הרבים בפאה נכרית. אשר זה מכבר יצא אדוני אבי הגאון בעל ההפלאה זצ״ל, בצירוף חברי בית דינו והחרימו את הנשים הלובשות פאה נכרית לראשן ויוצאות בהן לרשות הרבים, וכל שכן היוצאות בשערות עצמן בגילוי ראש. עכת״ד. אז חזרו בהן, ובפרט הנשים הספרדיות, השומעות לקול מורים. ואין לטעון משום מוטב שיהיו שוגגים ולא מזידים, דקי״ל שאם ספק שמא יקבלו חייבים למחות בידם. ועוד דדוקא כשכולם שוגגים הלא״ה מצוה למחות בידם כדי להזהיר אחרים שלא ילמדו מהם ויבאו לידי מכשול. ומהר״ש קלוגר כתב שאם הדבר מפורסם, וכשיראו שתלמידי חכמים שותקים יאמרו ש״מ דניחא להו וילמדו לעשות כן, חייבים למחות בהם, ולבטל מנהגם. ע״ש. וכן דייק בשו״ת פני יצחק אבולעפייא ח״ה (סימן א, דף ג.) מתשו׳ הרמב״ם. ע״ש. ומהר״ם מרוטנבורג כתב, שלא אמרו מוטב שיהיו שוגגין אלא בדורותם, אבל בדורותינו שמקילים בכמה דברים ראוי לעשות סייג לתורה, ואפילו בדרבנן מחינן וקנסינן להו דלא לעברו כלל. ושכן איתא בירושלמי. ונכון. ע״כ. ומה שפקפק על זה בספר טהרת המים (דף לד ע״ג), כבר השיב עליו לנכון בשו״ת פני יצחק ח״ה (סימן א דף ד:). ע״ש. ומכל זה הדבר ברור שמצוה לפרסם ברבים האיסור של ״פאה נכרית״, אשר כמה וכמה מאשלי רברבי כתבו לאסור. והובאו ביביע אומר הנ״ל. ע״כ.

וכתב עוד: (יבי״א שם): ״וכל אשה המקבלת עליה לשמור לעשות ככל דברי רבותינו הפוסקים שאסרו הדבר בכל תוקף, ולצאת אך ורק בכובע או מטפחת המכסה את כל ראשה, תתברך בכל הברכות שבתורה, ובמזוני רויחי ובבני

סמיכי, ותזכה לראות זרע קודש בנים גדולים בתורה ויראת ה׳ טהורה, מורי הוראות בישראל״.

ובתוכן העניינים שם כתב:

״**וכל** אשה הנמנעת לצאת בפאה נכרית ולובשת כובע או מטפחת, תזכה לראות זרע קודש בנים גדולים בתורה ויראת ה׳ טהורה אשר כל רואיהם יכירום כי הם זרע ברך ה״.

וכן בהסכמה לספר דבר ה׳ על הפאה, כתב: ״וכל אשה המקבלת עליה לכסות את ראשה בכובע או במטפחת, תתברך בכל הברכות שבתורה במזוני רויחי ובבני סמיכי, ותזכה לראות זרע קודש בנים גדולים בתורה וביראת ה׳ טהורה מורי הוראות בישראל״. עכ״ל.ואכן מי שיש בה אמונת חכמים תוכל להתברך בברכת החכמים.

ובספר מעדני מלך (פרק ח כיסוי הראש) הביא מדברי מרן זיע״א בשיעורו שאמר: הנה ידוע שמגמת ההלכה להקל ע״פ ההלכה, וללכת בכוחא דהיתרא, כל שהוא על פי שורת ההלכה. אך בדין פאה נכרית אין מקום לילך לקולא, אחר שהוא דין מפורש בגמ׳ לפי פירוש [בעל מוסף] הערוך, וכל שאר הפוסקים שנהרו אחריו, והפוס׳ שהתירו בפאות הישנות, אילו ראו דברי הירושלמי היו חוזרים בהם גם בפאות הישנות, שלבשו לפני שבעים שנה, וגם על הפאות האלו כתב הדברי חיים שזה מעשה שחקניות ועוברות משום בחוקותיהם לא תלכו, וכ״כ מהר״ץ חיות והגאון יעב״ץ. וכל שכן בפאות של היום.

ללכת אחר רוב הפוסקים, וכך דרך ההוראה מהראשונים

ואחד מרבני ישיבת ״בית שמעיה״ בב״ב העוסק בהלכה כתב לנו קונטרס הערות על דברינו אלו, במה שנדפס בילקו״י חופה וקידושין, ובין היתר העיר, דאף שנראה לאסור את הפאה, וכל אשה יראת ה׳ צריכה לחוש לדעת כל הפוס׳ האוסרים, מכל מקום מדוחק השעה שמא יש לסמוך על כך שכלל בידינו, שלענין הכרעת ההלכה יש ללכת אחר מיעוט הפוסקים המפורסמים, כמו המגן אברהם והמשנה ברורה, ״ולא להסתמך על תשובות נדחות של אחרונים״. וכיון שהם התירו פאה נכרית, כך יש להורות. אלא שלספרדים נראה דלא שייך להקל, וכדעת גדולי הספרדים. ובלאו הכי אין נפקא מינה בזה, דפיאות נכריות של זמנינו לכולי עלמא אסור. ואף

שפאה היא ענין של נוי, בדורות הקודמים היתה יפוי מסוג של בגד צבעונים, אך לא היתה בגדר ערוה, מחמת המראה הטבעי ומחמת העיצוב. וכבר העירו שכל מטרתם בשביל היופי. עכ״ד.

ותמוה, מהיכן **המציא כלל זה** שיש לילך אחר מיעוט פוסקים הנז׳, ולהתעלם מדברי רוב ככל גדולי הדורות, אטו אפשר למישקל גברי בין גדולי הדורות, ומנין לו שגדולי הפוסקים המפורסמים הם רק: המגן אברהם ואליה רבה ולחם חמודות ופרי מגדים ומשנה ברורה. ומי יכול לקבוע מי הם גדולי הפוסקים, ואין זולתם. ומה בכך שבליטא ואשכנז לא היו הרבה ספרי הספרדים. ולא הכירו את החקרי לב בית דוד ופתח הדביר, ומה שהם בחרו בכמה פוסקים, אין זה מחייב את הכל להתעלם מגדולי פוסקי ספרד, כמו מהר״ם בן חביב, מחנה אפרים, מרן החיד״א, ועוד רבים רבים. ואין לנו לומר שרק הפוסקים המודפסים על הש״ע הם בלבד ש״התקבלו״, והם בלבד שהיתה עליהם ״מסורת״. [ודברים אלו לא ניתן להעלותם על הכתב, אך בעוה״ר בעני הדורות האחרונים, אלו דברים שנשמעים מפי תופסי תורה. וזו טעות, כי לא ידעו ולא יבינו את גודל תורתם גם של גאוני ספרד]. וכל זה מחמת שאין עוסקים בדברי הפוסקים, ולא זכו לשימוש חכמים בדברי תשובות הפוסקים, כמו גינת ורדים, חיים ביד, לב חיים, תעלומות לב, רב פעלים, ועוד ועוד.

וברור שיש לנו לילך אחר רוב ככל הפוסקים שבכל הדורות, וכמבואר בדברי מרן הב״י בהקדמתו, וקדם לו רבינו הרשב״א בתשובה ח״ב (סימן שכב) שכתב: ״אלא בכל מקום ובכל זמן הולכין אחר רוב חכמה ורוב מנין״. וביאר, שצריך לבטל דעתו מפני דעת הפוסקים, ושאין לחלוק עליהם מכח סברא, ואל החכמים שומעין בכל זמן, שהרי כתוב ואל השופט אשר יהיה בימים ההם. ואפילו אומרים על הימין שהוא שמאל, כלומר, אפילו על מה שיראה בעיניך שהוא ימין, והם אומרים שאינה אלא שמאל, שמע להם. ע״כ.

וכן כתב עוד הרשב״א בח״א (סימן רנג) שבמחלוקת הפוסקים הולכים אחר הרוב, ע״ש. והרי כל מח׳ הפוס׳ הוא מח׳ שלא פנים בפנים, שאין בו דין ביטול ברוב כמו דיינים.

ועוד כתב בתשובות החדשות (מכ״י. סימן קנ): ובמצות התורה

ופירושיהן ודקדוקיהן אי אפשר שלא תקבע לנו התורה עמוד אחד שנסמוך עליו, והוא מה שכתוב אחרי רבים להטות, כדי שלא ירבו מחלוקות בישראל, לפי שאין כל הדעות שוות, וכל אחד יפרש כדעתו, ונמצאו מחלוקות רבים בישראל בכל מצוה ומצוה, ויתבטלו כוונות התורה, וכדברי רשב״ג שהתנצל בזה כשעמד עליו נחשול שבים לטבעו, ואמר גלוי וידוע לפניך שלא לכבודי ולא לכבוד בית אבא עשיתי, אלא כדי שלא ירבו מחלוקות בישראל. ע״כ. ומשמע שהוא הדין בכל הדורות גבי מחלוקת הפוסקים. ועוד האריך בזה הרשב״א שם (סימן שסז) עש״ב. ובהכרח כל זה אמור על כל הדורות, שהרי מבאר הרשב״א שאי אפשר שלא תקבע לנו התורה עמוד אחד שנסמוך עליו וכו׳.

ובשו״ת התשב״ץ (חלק ג סימן לז) כתב, שלפסוק כרבים לגבי יחיד הוא מצוה מן התורה שנאמר אחרי רבים להטות. ובשו״ת מן השמים בכמה דוכתי השיבו כן לגבי מח׳ הפוס׳. (שם סימן לא. סימן נו). וכ״כ מהרי״ק (שורש ה).

גם בהקדמת ספר האגור כתב, שערך את ההלכות ״על פי רוב הדעות הנמצאים בחבורים אשר הם חשובים בעיני חכמי הדור, ומזולתם לא חשתי כי הם בטלים ברוב בנין וברוב מנין״. עכ״ל.

ומרן הבית יוסף כתב בהקדמתו לאורח חיים: ובמקום שאחד מן הג׳ העמודים הנזכרים לא גילה דעתו בדין ההוא, והשני עמודים הנשארין חולקין בדבר, הנה הרמב״ן והרשב״א והר״ן והמרדכי וסמ״ג ז״ל לפנינו, אל מקום אשר יהיה שמה הרוח רוח אלהי״ן קדישין ללכת, נלך כי אל הדעת אשר **יטו רובן כן נפסוק הלכה.** ע״כ.

וכ״כ בשו״ת הרא״ם (סימן מז) לגבי מחלוקת הפוס׳, שיש לנו יתד התקועה במקום נאמן אשר כתב משה בתורה מפי הגבורה אחרי רבים להטות.

וכתב בשו״ת מהריט״ץ החדשות (סימן צד) שאפילו אם רובא דמנכר מן הפוס׳ סוברים סברא אחת, אין לתופס לומר קים לי כמיעוט, לעבור על דברי תורה שאמרה אחרי רבים להטות.

וע״ע למהריב״ל (ח״א סימן עה) שכתב, וכיון דחזינן פלוגתא דרבוותא מערכה מול מערכה, יש ללכת אחר הכלל והמסורת אשר מסרו לנו הרבנים האחרונים, דבזמנים האלו אין איש עמנו שיוכל להכריע בין הפוסקים והגאונים

אבות העולם, ומי הוא זה ואי זה הוא אשר ערב אל לבו ולסמוך על דעתו ועל סברתו לומר קים וכו׳.

וז״ל מהר״י פראג׳י (סימן סא): יש לנו לדון על פי התורה שנאמר אחרי רבים להטות, או על פי רב המקום, שזהו דין התורה שניתנה מהר סיני. וכמו שאצלינו מעולם לא נשמע דין קים לי, אלא מעולם אנו הולכים בשיטת רבינו הגדול רבן של כל ישראל מוהר״י קארו ז״ל. ועל זה שלחנו לחכמי מצרים והסכימו כל רבני מצרים לדעת מורי ורבי זלה״ה. ואין לדון בקים לי אלא על פי התורה. ובאותן הימים נתברר לנו מפי מגידי אמת שבשנים קדמוניות, שבעיר צפת תוב״ב הסכימו כל הרבנים שהיו בתוכה, והחרימו חרם חמור שלא ידין שום דיין על פי קים לי אלא הדין יפסק על פי התורה אחרי רבים או על פי מרי דאתרא. ועתה מקרוב כמו ארבע או חמש שנים עבר עלינו חכם מא״י תוב״ב והייתי מדבר עמו, ונתגלגלו הדברים, ונזכר ענין דקים לי, ואמר לי החכם הזה, אני ראיתי בצפת הסכמה כתובה מימי רבינו יוסף קארו זלה״ה בהסכמת כל הרבנים שהיו שם וכולם חתומים בה שאין שום דיין ידין בקים לי, והחרימו על זה חרם חמור אלא הדיין יפסוק הדין על פי מארי דאתרא, ובמקום שאין להם רב יפסוק הדין על פי גזרת התורה אחרי רבים להטות. ע״כ. מבואר שהיה פשוט אצל כל גדולי עולם שזהו דין וגזירת התורה ללכת אחרי רוב פוסקים, ואף הטילו חרם על זה.

והגרח״פ בשו״ת חיים ביד (סימן א) כתב: וידוע מ״ש הרמב״ן בס׳ המצות ובפי׳ עה״ת (פ׳ שופטים), והחינוך (פ׳ משפטים ופ׳ שופטים), ורבינו בחיי, והרא״ם ז״ל, שעיקר גזרת הבורא שגזר אחרי רבים להטות הוא אפילו טעו ואינו דין אמת לאמיתו, וכמ״ש הרב הגדול מ״ז בספר חקרי לב (יורה דעה ח״א סימן פ״ד דקכ״ו.). ע״כ.

ובשו״ת חקרי לב (או״ח סימן צו) האריך בזה, שזה מן התורה, מציווי התורה של אחרי רבים להטות, וכל כללי פסקי ההלכה הכל הוא על פי כלל זה או רוב מנין או רוב חכמה שגם הוא חשוב כמו רוב. והורו רבותינו הראשונים דרוב מנין עדיף.

עוד כתב בחקרי לב (מהדו״ב יורה דעה סימן ט), שאפילו הכלל שכלל לנו מרן ללכת בתר תרי עמודי הוראה מתוך תלת נגד רוה״פ, אינו מוסכם בכמה ארצות ובפרט בעירינו אזמיר, אלא כל

הפוסקים הם רבותינו, ובאיסור והיתר אזלינן בתר רוה״פ ובממון אחר המוחזק. ע״כ. והיינו שבכמה ארצות בחוץ לארץ העדיפו רוב מנין של הפוסקים מאשר רוב בנין. [וע״ע בשו״ת מטה יוסף (יורה דעה סימן ב) שדבר שהוא מחלוקת בין הפוס׳, אין יכולים לסמוך על חכם אחד אא״כ הוא גדול בדורו או מרא דאתרא. ע״כ. והיינו שצריכים ללכת אחר רוה״פ אפילו נגד דעת רבם].

ובשו״ת ויוסף אברהם דיין (ס״ס כז) כתב, וכבר כתבתי דמרן ז״ל דקבלנו הוראותיו, לפי שהוא הולך אחר הרוב כמו שכתב בהקדמתו, והכתוב מסייעו אחרי רבים להטות כמש״כ הרדב״ז (ח״א סימן קטז) ול״ל קים לי, ולפי זה הוא הדין לגבי הוראות מרן בתשובה, דמרן לא חזר בו מדרכו לילך אחר הרוב, ומה שכתב הרב שער המים ששמע שי״א שלא קבלנו הוראות מרן בתשובה, אין טעם בדבר, כי למה יגרע מה שכתב בתשובה, כיון שהולך אחר רבים, ואת״ל וכו׳. וכמה דינים חידש מרן בבית יוסף וקיבלנו אותם. ע״כ.

וכ״כ בחוט המשולש (בשו״ת תשב״ץ חלק ד. טור ג סימן לה). שזה הוא תלמודינו, תנאים ואמוראים חולקים בכל מקום, וכן הגאונים והפוסקים ז״ל, תמיד חולקים, הללו אוסרין והללו מתירין הללו מטמאין והללו מטהרין, ותורתינו הקדושה הקדימה תקנה לזה במאמרם אחרי רבים להטות, ואמרה כי יפלא ממך דבר למשפט וכו׳, דקמי שמיא גליא שיחלקו החכמים בדעותיהם בהבנת פרטי הדינים, ומצות התורה שתהיה ההכרעה ע״פ הרוב. וע״ש להדיא שהוא הדין לגבי מחלוקת הפוסקים.

ונודע מ״ש בגט פשוט בכלליו, דדין אחרי רבים להטות מן התורה נאמר רק בדיינים הנושאים ונותנים פנים אל פנים, ולא בספרי הפוסקים. אולם ברור שכוונתו לגבי דין תורה, אבל רבותינו הנהיגו בכל הדורות לילך אחר רוב הפוסקים אף שלא נשאו פנים אל פנים.

ועוד יש להאריך בזה, אך מסורת הפסיקה ברורה היא בידינו, וע״פ מרן הבית יוסף, ועל ידי הלימוד היטב בבית יוסף זה בחינת שימוש חכמים, לראות איך מרן הבית יוסף עמו עוז ותושיה להכריע בין רבותינו, ולומד את דרך ההכרעה הנכונה. ומרן ג״כ ייסד את חיבורו בעיקר על רוב מנין ורוב בנין של הפוסקים. וידועים בזה דברי החזו״א שלא שייך בזה רוב כ״כ, ואכמ״ל.

וע״ע בחזו״א (שביעית סימן כג אות ה) שכתב, דבזמן מרן ז״ל היו

נוהגים לקבוע ההוראה ע״פ קיבוץ דעות כל החכמים, וכמו שנהג מרן הב״י ורמ״א ושאר החכמים, אך מסורת הפסיקה מסורה היא בידינו מפי רבותינו הפוסקים דור אחר דור.

ובשו״ת יביע אומר ח״ב (או״ח סימן יב אות ג) כתב, וע׳ בתשובת חקרי לב (ח״א מיו״ד סימן פב) שהאריך למעניתו בד״ז, והעלה שאף בכל מחלוקת הפוסקים אזלינן בתר רובא דרבוותא. ועש״ע (בסימן עז, דקי״ז ע״ג). ע״ש. וכעת אמ״א, וזה שלא כמו שפשוט לו להחזון איש (ערלה, ר״ס יז) שאין בזה דין רוב.

מהיכן התפשט המנהג לאשה נשואה לצאת בפאה נכרית גם לרחובה של עיר

והגאון הצדיק ר׳ בנימין רבינוביץ זצ״ל בהסכמה לספר ״דת משה וישראל״ כתב: הנה מנהג חבישת פאה נכרית ברשות הרבים חדרה ונתפשטה בתוך ישראל קדושים לפני יותר ממאה וחמישים שנה, באשמת הצאר הרוסי שגזר על ישראל לשנות לבושם ולצאת בנות ישראל פרועות ראש בשיתוף פעולה עם המשכילים מחריבי כרם בית ישראל, ולכן במצב של לית ברירה בחרו את הרע במיעוטו, גם לאחר שבטלה הגזירה נשאר המנהג מאחר שהתרגלו לזה וכך נמשך הדבר בדורות שאחריהם, עד שנשתכח המקור המשחת למנהג זה. אשר ע״כ הגיעה השעה שבנות ישראל עם קדוש ישתחררו מגזירות צוררי ועוכרי ישראל, ומצוה וחוב לעודדם ולהסביר להם כל הענין, בפרט לאור מה שנתגלה שיש אחרונים שכותבים שגם גדולי המתירים לא התירו פאה נכרית ברשות הרבים, וכמבואר בפנים הספר ביסודות מוצקים. ולאור כ״ז מצוה וחובה עלינו להסביר להם כל הנ״ל, ויחזרו עטרה ליושנה להתעטר בעטרת הצניעות, ולפום צערא אגרא, ודבר מצוה או לפרוש מדבר איסור שבא לו ע״י צער, שכרו מאה פעמים יותר ממצוה אחרת שבא לו שלא בצער (חפץ חיים כלל א, ז).

ומה נמלצו אמרי יושר של הסבא קדישא הרב אלפנדרי זצ״ל, בסוף דברי תשובתו שכתב לאסור את הפאה נכרית וז״ל: ״לכן מפני פחד ה׳ והדר גאונו דיברתי על לב כמה מיראי ה׳ ותופשי התורה לומר להם דעיקרא דמילתא בפאה נכרית שאין להתיר וכו׳, חם ליבי בקרבי

ומה אענה ומה אומר, על אודות הזמן שהגיע לידי מדה זאת, שהאנשים אשר הם צריכים לסייע על דבר כבוד השי״ת כשלו, ונפלו ואין איש שם על לב, ואפילו מי שתופס ספר יתלה עצמו באיזה סברא דחויה מהפוסקים להורות היתר לעצמו ולאחרים, ומקלו יגיד לו, גם בוש לא יבושו, ובאמת אסורה הפאה כמו שער שלה״.

סימן ב

להעדיף מטפחת על פאה אף שמגלים קצת מהשערות

והנה יש שטוענים, שאם נאסור לאשה נשואה לחבוש פאה נכרית ברחובה של עיר, היא תגלה מעט משערות ראשה כלפני פנים, ותכשל באיסור חמור יותר, שדעת החתם סופר שהוא איסור תורה. ועל פי הזוהר הקדוש יש להחמיר בזה אפילו בשערה אחת בחוץ. ואם כן מטעם זה נתיר את חבישת הפאה נכרית לאשה נשואה כדי שלא תכשל ותכשיל בהוצאת כמה שערות מראשה כלפי פנים.

ובאמת שכן טען בזמנו הרב שטרנבוך בספרו דת והלכה, והביא מה שכתבנו בילקוט יוסף לפני חמשים שנה [בשנת תשל״א] וחלק על דברינו בלשון חריפה כדרכו, והתיר לכתחלה חבישת פאה נכרית לאשה נשואה, וטען כי אותן הנשים ההולכות במטפחת נכשלות באיסור חמור יותר של שער באשה ערוה, במה שמגלות ב׳ אצבעות משערן כלפי פנים, ולדעתו הוא איסור דאורייתא, וחמור מחבישת פאה נכרית. והסתמך על החתם סופר (סימן לו) ועוד אחרונים שאסרו לגלות משערות הראש אפילו מעט. ע״כ. [אלא שבספרו תשובות והנהגות חזר בו לגמרי מכל מה שהתקיף אותנו, וכתב (ח״ז סימן רצד) דבפאה נכרית שבזמנינו אין להקל בשום אופן].

ולהמבואר הרי שרווח״פ כתבו להדיא לאסור חבישת פאה נכרית לאשה נשואה, ואי אפשר לנו בתראי דבתראי לחלוק על כל אותם גדולי עולם, שהם רווח״פ המפורסמים. ומה שטען לגבי גילוי ב׳ אצבעות לאשה נשואה הנה מנהג הספרדים מיוסד על פי דעת הערוך הרשב״א [ראה לשונו להלן], ועוד ראשונים, וכן מהר״ם אלאשקר, שכתבו להתיר בזה. וז״ל הערוך (ערך בת צידעא) פירוש, כשהאשה קולעת שערה

כולן משיירת ממנו דבר מועט בין אזניה לפדחתה כנגד צדעיה, ומביאה סיד טרוף כשהוא חבוט, וטחה אותו שער, ואינה קולעת אותו, אלא מטילה אותו כנגד פניה, זה עושה בת עניים, אבל עשירה שורקתו בבשמים בשמן טוב, שיתחברו שערות זו בזו, ולא תהיינה כאבילות, ויתייפו. ע״כ. ולשון הערוך כתבו גם הריטב״א (ברכות כד.) והמאירי שם, והשיטה מקובצת שם, והנימוקי יוסף, וההשלמה, וספר המאורות, וספר הבתים (הלכות קריאת שמע). הרי שמותר לשייר מעט מהשיער שאינו מתכסה בכיסוי ראש ולטפח אותו לנוי. וכן כתב הר״ן (תענית דף י: מדפי הרי״ף) בשם בעל העיטור. וכ״כ בצרור החיים (דרך ראשון סימן יב) ובארחות חיים (הלכות קריאת שמע). וכ״ה במגן אברהם (סימן עה סק״ד).

וז״ל הרשב״א בברכות (כד.): והא דאמר רב יצחק טפח באשה ערוה, ואוקימנא באשתו ובקריאת שמע, פירש הראב״ד ז״ל, דאפשר דוקא ממקום צנוע שבה, ועלה קאתי ר״ח למימר דשוק באשה מקום צנוע, וערוה הוא, ואפילו לגבי בעלה, אף על פי שאינו מקום צנוע באיש. אבל פניה ידיה ורגליה וקול דיבורה שאינו זמר, ושערה מחוץ לצמתה שאינו מתכסה, אין חוששין להם, מפני שהוא רגיל בהן ולא טריד, ובאשה אחרת אסור להסתכל בשום מקום, ואפילו באצבע קטנה ובשערה. ואסור לשמוע אפילו קול דיבורה וכו׳. ע״כ.

ויש לדייק מדבריו, שגם במקומו ובזמנו של הרשב״א היו נוהגות הנשים הנשואות להוציא שער מחוץ לצמתן, שהרי כתב ״ושערה מחוץ לצמתה שאינו מתכסה״, ומלשון זה משמע שאינו מתכסה כלל, אף ברשות הרבים. וכן מוכח ממה שדימה שערה שמחוץ לצמתה לפניה וידיה, והא ודאי שפניה וידיה היו מגולים אף ברשות הרבים, וה״ה מעט משערה שחוץ לצמתה, דהא בחדא מחתא מחתינהו. וה״ט שמאחר שנהגו בזה לית לן בה. ולא ניתנה תורה למלאכי השרת להקפיד שלא יצא מפדחתה שום שערה. ועיקר כוונת התורה שלא תצא לרשות הרבים בגילוי ראש. [ומ״ש הרשב״א ״רגליה״, צ״ל דהיינו כפות רגליה שהיו נוהגים ללכת בזמנם בארצות ישמעאל יחפים, כידוע. ודו״ק].

וכן מבואר עוד ממ״ש אח״כ הרשב״א ״ובאשה אחרת אסור להסתכל בשום מקום ואפילו באצבע קטנה ובשערה״. והיינו שאין להתבונן באשה אחרת אפילו

במקומות המגולים שבה כמו אצבע קטנה ושערה. ואם כל שערה היה צריך להיות מכוסה לגמרי, אם כן מאי רבותא שלא להסתכל בשערה של אשה אחרת יותר משאר מקומות המכוסים. אלא ע״כ שהיה מנהג הנשים פשוט להוציא מעט משערה החוצה אף ברשות הרבים. [ואף דאיירי לגבי אשתו ולקרוא קריאת שמע כנגדה, מכל מקום דוק בטעמא דמילתא, והרשב״א הישווה פניה ידיה ורגליה לשער שחוץ לצמתה, וכשם שפניה ידיה ורגליה בודאי שאסור בהתבוננות, אבל אין בזה משום טפח באשה ערוה, ה״ה בשער היוצא מחוץ לצמתה, שדינו כפניה ידיה ורגליה שבהתבוננות היאך יהיה מותר, אבל בראייה בעלמא דין הצמה כדין פניה וידיה. וגם הלשון שכתב, שאינו מתכסה, משמע שכך היו רגילים לגלות, שהרי לדעת הש״ס בביתה בלאו הכי מותר לה לגלות כל שערה, ומאי קא משמע לן בשער שחוץ לצמתה, ועל כרחך דשער זה ״שאינו מתכסה״ היינו גם ביוצאת לרשות הרבים].

וכן מבואר בתשובת מהר״ם אלשקר (סימן לה) בזה״ל: שאלה אם יש לחוש לאלו הנשים שנהגו לגלות שערן מחוץ לצמתן, להתנאות בו, לפי מה ששמענו מי שהורה ואמר כי שקר נחלו אמותינו הנוהגות לגלותו, כי הוא איסור גמור, ובפי׳ אמרו ז״ל שער באשה ערוה, ולכן ראוי להוכיחן ולהזהירן שלא לגלותו. תשובה, איברא דאין בית מיחוש לאותו שער כלל, כיון שנהגו לגלותו ואפילו לקריאת שמע. וההיא דשער באשה ערוה לא מיירי אלא בשער שדרך האשה לכסותו, דומיא דטפח. והכי איתא בגמרא וכו׳, כלומר דאם אשת איש היא ומתכוין ליהנות, אפילו באצבע קטנה שאין דרכו להיות מכוסה אסור להסתכל וכו׳, ומשני לא צריכא לאשתו ולקריאת שמע, פירוש, דאם טפח מגולה בה לא יקרא קריאת שמע כנגדה. ואמרינן נמי התם, שוק באשה ערוה. קול באשה ערוה. שער באשה ערוה. ואיכא מאן דמפרש דכל הני נמי לענין קריאת שמע אמרינן להו. ואיכא מאן דמפרש, דלא איירי לענין קריאת שמע אלא טפח דוקא וכו׳. ולדברי כולם אין באותו שער שום חשש איסור כלל, דמאן דמוקים להו באשת איש, אנן לאו באשת איש עסקינן, ומאן דמוקים לה באשתו לא נאסר אלא לקריאת שמע, ודבר שדרכו להיות מכוסה דמקפיד עליה ואתי לידי הרהור. אבל דבר שדרכו להיות מגולה, דלבו גס בה, מותר, ואפילו לקריאת שמע. וכן כתבו המפרשים. וכ״כ

הראבי״ה, דכל אלו שהזכרנו לערוה דוקא בדבר שאינו רגילות להגלות, אבל בתולה הרגילה בגילוי השער לא חיישינן דליכא הרהור. ע״כ. וכן הסכימו המרדכי והרא״ש, ״והכל כפי המנהגות והמקומות״. וכתב הרשב״א בחי׳ שם, והא דאמר רבי יצחק טפח באשה ערוה וכו׳, אבל פניה ידיה ורגליה וקול דיבורה שאינו זמר, ״ושערה חוץ לצמתה״ שאינו מתכסה, אין חוששין להם, מפני שהוא רגיל בהם ולא טריד, ובאשה אחרת אסור להסתכל אפילו באצבע קטנה ובשערה, ע״כ. [א.ה. והיינו בהסתכלות דוקא, אבל לא אסר בהבטה בעלמא].

וכ״כ האורחות חיים, דפניה ידיה ורגליה ושערה מחוץ לצמתה שאינו מתכסה אין חוששין להם, מפני שהוא רגיל בהן. וכן שמעתי שכתב בעל המכתם. [וכן כתבו המאירי הריטב״א והרא״ה]. ולדברי כולם אין בו צד איסור כלל, והתירוהו אפילו לקריאת שמע, והעידו שנהגו לגלותו, ובודאי כי כן היו נוהגות בנות ישראל בימי חכמי המשנה והתלמוד, ואפשר דאפילו בעודן על אדמתן בזמן שבית המקדש קיים, כדאיתא בפרק חזקת הבתים וכו׳, ופירש הערוך, כשהאשה קולעת שערה משיירת ממנו דבר מועט, בין אזניה לפדחתה כנגד צדעתה, ומביאה סיד טרוף כשהוא חבוט, וטחה אותו שער ואינה קולעת אותו, אלא מטילה כנגד פניה. זה עושה בת עניים. אבל עשירה שורקתו בבשמים ובשמן טוב כדי שיתחברו שערות זו בזו, ולא תהיה כאבלות ויתיפו, ע״כ. וזה המנהג בעצמו הוא מנהג הנשים היום, שהאשה קולעת כל שערה ומשיירת ״שער הצדעים יורד על פניה״ והוא הנקרא בלשון חכמים בת צידעא. וכל מה שתמצא בספר הזוהר מקפיד על גלוי שער האשה, אפשר דבשער שדרכה לכסותו משתעי, דבגמר׳ סתמא נמי קאמר, ואמרינן דלא איתמר אלא במה שדרכה לכסות ולקריאת שמע. ואם יש דבר אחר, אנן אתלמודא ואמנהגא סמכינן. ובואו ונצווח על אלו האוסרים אותו שער לאשה בתוך ביתה מההיא דשער באשה ערוה בבלי דעת, באי זה שער אמרו ולמאי הילכתא איתמ׳ בגמ׳, ואלא מעתה לפי דרכם שער גבות עיניה נמי היה להם לאסור וכו׳, וכל שכן פניה ידיה ורגליה דהוה להו נמי למיסרן, ומאי שנא אותו שער, ואי משום דדרכן להיות מגולין, האי נמי דרכו להיות מגולה. ואי לא איירו אלא באשת איש ובמסתכל ומתכוין ליהנות, אטו באשת איש וברשיעי עסקינן, ובבירור אמרו דאפילו באצבע קטנה אסור

להסתכל וכו׳, אלא שדברי אלו בטלין הם, דלית בהו מששא כלל. דכיון שנהגו לגלותו מימי עולם ומשנים קדמוניות, ברוב תפוצות הגולה שתחת יד ישמעאל ואין בידו למחות, איך עלה בלבו לאוסרו וכו׳. ואפילו אותן הנשים שבאו מגורשות מארצות הערלים שהיו נוהגות לכסותו כשהיו שם, אין להזהירן שלא לגלותו כיון שקבעו דירתן בכאן. וכל שכן דאפילו בארצן לא היו מכסות אותו משום איסור, אלא שלא היה מנהג ארצן לגלותו, דאפילו רוב הגויות לא היו נוהגות לגלותו וכו׳, ובכמה וכמה דברים הקילו רבותינו כדי שלא תתגנה האשה על בעלה. עכת״ד.

ומבואר יוצא מדבריו, שבדבר זה הכל תלוי במנהג, דאי אפשר לצמצם שלא יצאו מעט שערות חוץ לצמתן, ולכן אם מנהג אותו מקום לגלות שער צמתן, אין לאוסרו. ולפי המבואר להלן לאו דוקא שער היוצא חוץ לצמתן, אלא גם מעט שער היוצא כנגד הפנים, שאם מנהג המקום להקל בזה, ליכא בזה הרהור, ודמי לפניה ידיה ורגליה.

שוב ראיתי בשו״ת אגרות משה (אבן העזר ח״א סימן נח) שכתב, דכוונת הרשב״א שכנגד השערות שמחוץ לצמתה שאינה מתכסה, אין חוששין להם, מפני שהוא רגיל בהן ולא טריד, ואפשר דהוא אף ביוצאות טפח, שכן יותר משמע שם ברשב״א דקאי על טפח באשה, שמסיק דוקא ממקום צנוע, אבל פניה ידיה ורגליה וקול דיבורה ושערה מחוץ לצמתה, שאינה מתכסה, אין חוששין להם, משמע שהוא אף בטפח. והנה דין כיסוי השער נלמד מדכתיב ופרע ראש האשה וכו׳, ופשוט שאין למילף מקרא זה איסור אלא מה שצריך הכהן לפרוע בראש הסוטה וכו׳, וכיון שבדין מקומות המכוסים יש חילוק בין טפח לפחות לענין ראיה שלא בכוונה, גם בשערות יש חילוק זה, דאין מקום להחמיר בשערות יותר מגופה, כיון דכל האיסור הוא משום שנחשבו מקום מכוסה וכו׳, אבל בשער מה שהוא נחשב מקום מכוסה נעשה מזה ערוה, והוא האיסור. לכן אף שעכ״פ נחשבו כל השערות מקום המכוסה, אין להחשיב ערוה בפחות מטפח, דהא אינה ערוה ממש, ולכן אין לאסור כשרוצה לגלות. ומה שאסור לאחרים להסתכל בה בכוונה, אין להצריכה לכסות בשביל זה, דהא איסור זה יש גם על מקומות הגלויים כפניה וידיה ולא הצריכוה לכסות. ואמנם החתם סופר (או״ח סימן ל״ו) כתב, דכל שום שער בשום מקום בראש ופדחת, בנשואה,

אפילו בחדרה ערוה היא, אם לא שיש לה מטפחת בראשה, ובשוק וחצר של רבים גם כובע. ע״ש. אך לא הוכיח דינו מהגמ׳, אלא מקרא דשערך מבעד לצמתך, שהפסוק משבחה בצניעות שהשערות הם מבעד לצמתה, אבל אין ראיה משם שהשערות לא היו יוצאות משם, דאפשר יצאו משם עד טפח ויותר, אבל משבחה על שמכסה עיקר שערותיה המייפות אותה. וכוונת הרשב״א (ברכות כד.) שכנגד השערות שמחוץ לצמתה שאינה מתכסה, אין חוששין להם, מפני שהוא רגיל בהן ולא טריד, אפשר הוא אף ביוצאות טפח, שכן יותר משמע שם ברשב״א דקאי על טפח באשה, דמסיק דוקא ממקום צנוע, אבל פניה ידיה ורגליה וקול דיבורה, ושערה מחוץ לצמתה שאינה מתכסה, אין חוששין להם, משמע שהוא אף בטפח. וע״ש עוד. וסיים: ולדינא, אף שמן הראוי שיחמירו הנשים לכסות לגמרי, כדסובר החתם סופר, הואיל ויצא מפומיה דגאון גדול כמותו, והא איכא גם מעלה דצניעות דקמחית שכתב הד״מ, אבל פשוט שאלו הרוצות להקל אין להחשיבן לעוברות על דת יהודית ח״ו, ואין להמנע אפילו לתלמיד חכם וירא שמים מלישא אשה כזו, אם היא יראת שמים ומדקדקת במצות ובעלת מדות. אבל הוא רק ערך ב׳ אצבעות בגובה שהפנים הוא ערך אורך ב׳ טפחים, ויהיה בצירוף פחות מטפח ויותר אסורה. ע״ש.

הרי שהיקל לגלות מעט מהשערות אפילו עד טפח. וכפי הנראה היינו במקום שהיו רגילות בזה רוב הנשים.

וכן כתב עוד בשו״ת אגרות משה (בחלק א׳ מאבן העזר סימן קיד) לגבי אשה שמכסה את שערות ראשה אבל מניחה מקצת מהן מגולות, דלענין אמירת דבר שבקדושה כנגדן, בזמן הזה שיש טעם גדול שהשער אינו ערוה לענין קריאת שמע, אף שראוי להחמיר, ״וגם מחמת שמקצת שערות יש שמתירין לגמרי״, לכן יש להקל כשמגולה לצד פניה ערך שתי אצבעות בגובה שהוא חצי טפח. אבל יותר יש לאסור דהרי רוחב פניה הוא ערך שני טפחים ויהיה זה ביחד כשיעור טפח. ע״כ.

וראיתי שהעירו על הרב אגרות משה דהיאך שייך להתיר לגלות משער הראש עד טפח, אטו יהיה מותר לאשה לגלות פחות מטפח ממקומות המכוסים ברשות הרבים, (ועיין להגר״נ גשטטנר זצ״ל בסוף שו״ת להורות נתן ח״ה שהאריך לדחות תשובה זו). אולם יש להשיב

ע״ז, דכיון שכן היה המנהג, אין לדמותו לגמרי למקומות המכוסים שכל הנשים השומרות תורה ומצוות מקפידות על כך, מה שאין כן במעט שער כלפי הפנים.

ולכן מה שטענו שעדיף לצאת בפאה נכרית מאשר לצאת עם מטפחת בגילוי מעט שערות כלפי פנים, להמבואר אין זה נכון כלל.

והן אמת שבס׳ כנסת הגדולה (אבן העזר סימן כא הגה״ט סק״ז) הביא בשם משא המלך, שמעולם לא ראיתי נשים נשואות המכסות את ראשן ומוציאות שום שערה להתנאות. ויש מקצת נשים שלוקחות משי שחור ומשימים בפדחתם כדי להתייפות, ואפילו בזה רע עלי מעשה זה, שבני אדם רואים אותן וחושבים שהם שערות שלהן, אלא הנח להן לישראל וכו׳. ע״ש.

וגם בשו״ת מים רבים (לרבי דוד מילדולה, נדפס לפני 280 שנה) הביא דברי הכנה״ג הנ״ל. וכן בשו״ת צמח צדק (סימן קלט, וסימן שסג) פליג על ההיתר הנ״ל, וכתב, מ״ש בתשו׳ מהר״מ אלאשקר איזו קולא בענין שער באשה וכו׳, שהביא המגן אברהם (סימן ע״ה סק״ד), הנה בשו״ת מים רבים [הנ״ל] כ׳ שמעולם לא ראה מנהג זה, ואין מוציאין שום שערות להתנאות בהן. ולכן בעל תשו׳ מים רבים צווח ככרוכיא על מנהג שראה במקצת מקומות כעין ההיתר דמהר״מ אלאשקר. דודאי לא מיירי המים רבים בפרועת ראש ממש, דזה דאורייתא היא, כמו שאמרו בכתובות (עב.) אע״כ מיירי בכעין המנהג שהביא מהר״מ אלאשקר. ועל זה כתב: אצעק חמס וריב וכו׳. ובאמת יש לתמוה על מהר״מ אלאשקר שיסוד דבריו להתיר במקום שנהגו כן, בנה על דקדוק חלוש מלשון הרשב״א, מה שבאמת יש לומר שאינה ראיה כלל. ואיך אשתמיטתיה לשעה ההיא תלמוד ערוך בשבת (ס.) דסבירא ליה לרש״י בהדיא דשיער באשה ערוה אף שיער היוצא חוץ לצמתה. ע״ש בפירוש רש״י (ד״ה אוגרת בה שערה) שכתב: אוגרת בה שערה היוצא חוץ לקישוריה, כורכתו סביב המחט, ותוחבת המחט בשבכה מתחתיה, שלא יראה שערה. ע״כ.

ועוד כתב שם בד״ה ותהוי כבירית, דתנא מתניתין (שבת סג.) בירית טהורה מלטמא, ויוצאין בה, והיא כמין אצעדה שעושה לשוקיה מעל בתי שוקיה, להדקן שלא יפלו על רגלה. ע״כ. [וכשם שההידוק שעושה מעל בתי שוקיה הוא מעיקר דין צניעות, משמע דכך גם

לגבי שערה היוצא מחוץ לקישוריה. ולכן מותרת לצאת במחט זו בשבת דודאי לא שלפא המחט ומחויא משום דשיער באשה ערוה. וע״ש ברש״י ד״ה טהורה שכתב, דכיון דלצניעותא היא לא שלפה ומיחויא, והאי מחט נמי דצניעות דשער באשה ערוה, ולא מחויא. ואמאי לא תצא לכתחלה]. ע״ש. וגם מהתוס׳ (ד״ה הואיל), והרא״ש (שם סימן ז׳) מבואר כן. ועי׳ בט״ז (סימן ש״ג סק״ח) דאם אוגרת במחט גופא שערותיה, כפרש״י, שאם תסיר המחט יתגלו מיד קצת שערותיה לחוץ, מודים התוספות ג״כ דאפילו אם המחט עשויה כעין תכשיט לא חיישינן דילמא שלפא ומחויא, מטעם שפירש רש״י וכו׳. ועכ״פ משום גילוי שער לא משלפא ומחויא וכו׳, וכן מבואר ברא״ש, ורמזים ורבינו ירוחם, וראב״ן, וכו׳. וע״ש דס״ל שי״ל דבגלוי שער צנועה האשה יותר אף מבגלוי שוקה. והכל סוברים כפרש״י דגם במקצת שערה היוצא חוץ לצמתה אמרינן שער באשה ערוה. וזה ממש כדברי המורה שהביא מהר״ם אלאשקר שאסר המנהג ההוא משום דשיער באשה ערוה. ואין לדחות ולומר דהמשנה והגמ׳ דשבת מיירי במקום שנהגו כן שלא לגלות שערות כלל. דזהו דוחק גדול, דאם במנהגא תליא לא שייך לומר שיער באשה ערוה. ועוד דא״כ כדפריך הש״ס ותהוי כבירית טהורה ותשתרי. יתרץ דכיון שבמקום שנהגו לגלות אסור לילך במחט זו, גזרינן במקום שלא נהגו אטו מקום שנהגו. א״ו לא שייך בזה מנהג להקל ח״ו דכיון דשער באשה ערוה, כמו שוק באשה ערוה, ולהא״ר חמור משוק, ומנהג כזה הוא אותיות גהינם. ותדע דא״כ מדוע צווח ישעיה הנביא (סימן ג׳) יען כי גבהו בנות ציון ותלכנה וכו׳ הרי נהגו כן. וכך י״ל כאן.

אולם אחה״מ יש להשיב על זה, דמ״ש להביא ראיה מרש״י, יש לדחות דרש״י קאי על מה שנהגו בזמנם, וכיון שעושה כן לצניעות לא חיישינן דילמא שלפא ומחויא, כיון שכוונתה לצניעות. וכל זה מכח מה שנהגה לצניעות יתירה. אבל מאן יימר לן דהוא איסור מעיקר הדין. ועוד דרש״י מירי באשה שרוצה לצמצם השער שלא יצא חוץ לקישוריה, ולכן צריכה לאגור שערותיה במחט ארוכה ולתוחבה בשבכה, והשער היוצא חוץ לקישוריה שאוגרתו במחט, אינו שער מועט כמו שער היוצא חוץ לצמתה, ומש״ה יש בו משום שער באשה ערוה. [וגם יתכן שקולעת שערותיה לאו דוקא שאינה משאירה שום שער שיצא מחוץ

לכיסוי ראשה, אלא קולעת מה שהרגילות לכסות. ועל זה קאי רש״י. ובדברי רש״י לא נרמז שקולעת כל שערותיה באופן שלא יצא לחוץ אפילו שערה אחת, ואין הכרח שרש״י והתוס׳ יחלקו על דברי הערוך והרשב״א הנ״ל]. ואמנם בשוקה אסור מעיקר הדין, אך בשערה הוא מכח מה שנהגה ועיקר הדין בגמ׳ דילמא שלפא ומחויא, דזה לא שייך במה שנהגה משום צניעות. וגם בגמ׳ לא מוזכר שאפילו שערה אחת, אלא קאי על אותו שער שהוא אסור, שבזה מגלגלת אותו ומכניסתו תחת השבכה, כדי שלא ייראה, ועל זה לא חיישינן שמא תגלה, אבל לא קאי על כל השער כולו. ומה שדחה בצ״צ דא״כ אמאי לא תירצו בגמ׳ וכו׳, הנה מאן יימר לן דגזרינן גזירה אטו מקום שלא נהגו. ומ״ש רש״י לגבי שוקה, לאו למימרא דכשם שבשוקה אסור מעיקר הדין, כך לגבי שער ראשה, אלא כוונת רש״י, דכמו בתי שוקיים שמכסה מה שאסור, ולא חיישינן דילמא שלפא ומחויא, כך בשער ראשה שמכסה מה שאסור, בזה לא חיישינן דילמא שלפא ומחויא. וממילא אין שום ראיה שכל השער אסור.

ומ״ש לדחות הראיה מהרשב״א, הנה אחר שהרשב״א הישווה מקצת שער לפניה ידיה ורגליה, משמע שמקצת שער ראשה שווה לפניה ידיה ורגליה, ובזה הרי מותר גם ברשות הרבים, ולאו דוקא באשתו. ודו״ק. שוב ראיתי להרב מנוח״א שכתב, דלא קשיא מידי מהסוגיא דשבת (ס.) על הרשב״א והמאירי וסיעתייהו, שסוברים ששער היוצא חוץ לצמתה אין בו משום ערוה. וכתב כעין הדברים הנ״ל, וחיזק את יסודות ההיתר כפי מה שנהוג אצל נשות רבני הספרדים מדורי דורות. וכתב, דעיקר יסודו של הצמח צדק שהרשב״א שהתיר לקרוא קריאת שמע כנגד שער היוצא חוץ לצמתה, הוא דוקא לבעלה אבל לא לאדם אחר. אולם שם דחה הדברים, דלא משמע כן מהרשב״א, שאחר שכתב שמותר לקרוא קריאת שמע כנגד פניה ידיה ורגליה וכנגד שער היוצא חוץ לצמתה שאינו מתכסה מפני שהוא רגיל בהם ולא טריד, סיים: ובאשה אחרת אסור להסתכל בשום מקום ואפילו באצבע קטנה ובשערה. עכ״ל. ומדלא כתב ובאשה אחרת אסור לקרוא קריאת שמע כנגד שום מקום מגולה ממנה, רק כתב שאסור להסתכל בה בשום מקום, מוכח דדוקא להסתכל בה אסור, אבל לקרוא קריאת שמע כנגדה שפיר דמי. ואין להקשות דאם אסור

להסתכל בה כ״ש שאסור לקרות קריאת שמע כנגדה, שבודאי הכוונה כשמסתכל בה, הא לא קשיא שכבר כתב הב״ח (סימן עה) שלא אסרו להסתכל אפילו באצבע קטנה של אשת איש, אלא כשמתכוין לראותה ונהנה ממנה, אבל כשאינו מתכוין לראותה וליהנות ממנה, רק שרואה אותה לפי תומו, אינו אסור אלא אם כן קורא קריאת שמע, שאז כשטפח מגולה ממנה אסור, משום דמיטריד ואינו מכוין בקריאתו. ע״כ. ואם כן בפניה ידיה ורגליה ושער היוצא חוץ לצמתה, אף על פי שאסור להסתכל בהם כשמתכוין להסתכל וליהנות, מ״מ בראיה בעלמא לפי תומו שפיר דמי. ואף לקרוא קריאת שמע כנגדן שפיר דמי, דלא מיטריד בראיה בעלמא, הואיל ואין דרך לכסותן ברשות הרבים.

וכן מבואר בארחות חיים (הלכות קריאת שמע אות ל״ו) שכתב וז״ל: וכל גוף האשה ערוה ״אפילו היא אשתו״ אם רואה טפח ממנו מגולה לא יקרא כנגדה, אבל פניה ידיה רגליה ושערה מחוץ לצמתה שאינו מתכסה, אין חוששין להן, אבל אשה אחרת אסור להסתכל בהם. עכ״ל. ומשמע להדיא שאינו מחלק בין אשתו לאשה אחרת לענין קריאת שמע כנגד טפח המגולה ממנה, וכדעת הרמב״ם (פ״ג מהלכות קריאת שמע הלכה ט״ז), ואם כן מה שסיים אבל פניה ידיה ורגליה מותר לקרות, מירי גם באשה אחרת. ודוקא להסתכל באשה אחרת בכוונת הסתכלות אסור בשום מקום.

וכן משמע להדיא במאירי (ברכות כד. ד״ה צריך). ראה שם.

וא״כ קמה וגם ניצבה הראיה מדברי הרשב״א וסיעתו, שמותר לאשה נשואה לגלות ברשות הרבים שער היוצא חוץ לצמתה, דאם לא כן בודאי מיטריד ואסור לקרוא קריאת שמע כנגדה. וגם על כרחנו לפרש בדעת המאירי והריטב״א, ששער היוצא חוץ לצמתה אינו מתכסה אפילו ברשות הרבים, דאם לא כן יהיו דבריהם סותרים למ״ש בעצמם בכתובות. ודו״ק.

ועיין בשיטה מקובצת (כתובות ע״ב סוף ע״א) שהביא את דברי הריב״ש, דלא נצרכה אלא לקלתה, פירוש, ששערה מגולה בלי רדיד כדרך שאר הנשים. אבל קלתה על ראשה בהא לאו דאורייתא, אלא משום דת יהודית. ע״כ. ורש״י (במהדו״ק) כתב, קלתה, סל שמנחת את פלכה בו, ומניחתו על ראשה כשהיא פרועת ראש, אפילו קלתה נמי לא משום צניעות, דא״א שלא

יראו שערותיה בין הנסרים וכו׳. ע״כ. והוא סל העשוי כמין רשת, והפרוץ שבו מרובה על העומד, ורוב שערותיה נראות. דאף שמן התורה מותר כיון שאין שערותיה מגולות לגמרי, מ״מ מדין דת יהודית אין להקל כשרוב השער מגולה. ומבואר דכל האיסור ברוב שיער מגולה, ולא כאשר רק קצת מהשערות מגולות כלפי פנים.

ובאמת שהכל תלוי במנהג אותה מדינה, ובמקומות שלא נהגו בזה אין להקל, וכמ״ש במשא מלך [לבעל עצמות יוסף על קידושין, חקירה י׳] בזה״ל: ״מעולם לא ראיתי נשים נשואות שמגלות בפנים שער ראשן, גם אין מוציאין שום שערות להתנאות בהן״. וכן הוא בישועות יעקב (הנ״ל סימן עה) שאם השערות ארוכות ויוצאות חוץ למגבעות, יש להחמיר. ע״ש. ובשו״ת מים רבים (סימן ל) כתב, ״דמלבד האיסור על פי הפוסקים עושים גם כן פגם למעלה, כי לפי סודות הקבלה אין לאשה להראות שערה לחוץ. ע״ש. וכן מבואר בעוד אחרונים.

ומדברי המהר״מ אלאשקר ז״ל מבואר, שהדבר תלוי במנהג המקומות. ומ״מ אף במקום שנהגו איסור אינו מצד הדין הגמור, אלא מצד מנהג צניעות. ובעירו של הגאון משא מלך לא נהגו לגלות, וכמבואר בספר משא חיים (מערכת נ׳ אות ק״נ) בשם הרב משא מלך הנ״ל, שהעיד שמנהג עירו שאלוניקי שלא לגלות שער כלל. וא״כ אין ראיה מזה לדידן באר״י שאין בזה מנהג, ולכן הנוהגות להקל אין מוחין בידן, כיון שעל פי הדין הוא מותר גמור, וכידוע שבכל מקום שיש ספק במנהג, מורים כפי עיקר הדין. ומכ״ש לספרדיות שנהגו במקומותיהם להקל בזה על פי מהר״ם אלשקר, שאין למחות בידן כלל. וכל הפוסקים שהחמירו בזה אין מהם שום סתירה לדברינו, דרובם ככולם מגאוני אשכנז, ובמקומותיהם נהגו הכל להחמיר בזה, וכמ״ש בשו״ת חתם סופר (חאו״ח סימן לו). והכל תלוי במנהג. ע״ש עוד.

וכן מדוייק מלשון מהר״ח פלאג׳י בשו״ת לב חיים ח״ב (סימן ט) שכתב, וזאת ישיב אל לבו ליזהר מאד שלא לשנות מנהג אבותיו כחודה של מחט, לא יחליפנו ולא ימיר אותו, וכמה מנהגים זרים ותמוהים הוקבעו בכל תפוצות ישראל, וקיימים דור ודור, כגון וכו׳ גילוי שערות לנשואות למהר״ם אלאשקר (סימן לה), וכו׳. ע״ש. הרי שתלה הדבר במנהג המדינה.

והכי דייקא לשונו של הרב שדי

חמד (חלק ז' עמוד 296 מערכת ד' אות ב) דהנה הביא שם מ"ש בספר משא חיים [למרן החבי"ף] דמה שהמקילין להורות להקל בגילוי שער כל הראש, תלו עצמם באילן גדול הרב מוהר"ם אלשקר, הנה טח עיניהם מראות מהשכיל לבותם, ותלו בוקי סריקי באיש אלוקי"ם קדוש, דכל השקלא וטריא שלו היא במה שנשאל במקומות שנהגו מימי קדם, דור אחר דור, לגלות הנשים שער היוצא מחוץ לצמתן, אם יש בזה משום שער באשה ערוה, ומה דמות יערוך להתיר גילוי שער כל הראש לילך פרועות ראש, או אפילו רק גילוי קצת משערותיהן, "ובמקום שנהגו" משנים קדמוניות איסור בדבר, מהיכא תיתי להתיר, והרי בתשו' מוהרמ"א מבואר, דאפילו אשה ממקום שנהגו איסור בגילוי שער היוצא חוץ לצמתן, אם תלך למקום שנהגו היתר, ודעתה לחזור למקומה, אסורה לגלות, כחומרי מקום שיצאה משם. ואיך יעלה על הדעת להתיר במקום שנהגו איסור, לשנות המנהג חלילה, וכל זה בשער היוצא חוץ לצמתן, קל וחומר בן בנו של קל וחומר גילוי כל הראש ממש, או מקצתו, דפשיטא דאסור. ע"כ.

הרי שתלה הדבר במנהג המקום, ובודאי במקום שכולם נהגו איסור בדבר, אין לפרוץ גדר בכגון דא. ובשדי חמד שם העיד שבעיר הזאת נשי הספרדים נזהרות מאד מלגלות שערותיהן, כאשר ראו מאבות אבותיהן מימי קדם. ולכן התריע שם על מה שמקרוב התחילו קצת לפרוץ גדר בזה, ובפרט שגם נהגו לגלות כל שער הראש, ולכן כתב שם, והחרדתי עליהם בדרשתי ביום הדין, והודעתי להם אשר דברו רבנן קדישי מוסר השכל ע"ז, הם אמרו כי עון זה [גילוי שער כל הראש] גורם מגפה לעולם, כי מגפה ר"ת מפני גילוי פאת הנשים. מביא רעש בעולם, אותיות שער רעש, ובעלה שיש בידו למחות ביד אשתו ואינו מוחה, נקרא רשע. שער אותיות רשע. ומ"ש בשדי חמד במקום שנהגו וכו' בודאי כוונתו על גילוי מקצת השער, ולא על אותן נשים ההולכות בגילוי כל הראש, דהא על זה צעק מרה, ועיקר קפידתו היתה על מנהג חלק מהנשים בזמנו לצאת בגילוי כל הראש, ואינו תלוי במנהג, ומה שתלה במנהג על כרחך לגבי גילוי ב' אצבעות משער האשה.

ושם הביא תקנת חכמי סאלוניקי כנגד הפירצה שנשים התחילו לשנות מלבושם, וגילו כל שער הראש, או מקצתו, ועל זה יצאו כנגד מה ששינו ממנהג העיר.

וכן משמע באור לציון ח״ב (עמוד נו) שהכל תלוי במנהג המקום, ושם הביא מ״ש המהר״מ אלשקר, ששיער שלא נהגו לכסותו וכגון השיער שבצדעים ושמחוץ לצמתן, אין בו משום ערוה. ומתבאר שם שכל שיער שאין הדרך לכסותו, אין בו משום שיער באשה ערוה. וראה עוד באור לציון (תשובות ח״א חאו״ח סימן י״א). ולכן נראה שהשיער הגלוי ליד האוזנים שאינו מתכסה ע״י מטפחת ראש כשמעבירים את המטפחת מלפני הראש לאחורי האוזנים, אין בו משום שער באשה ערוה, כיון דחשיב שיער שאין הדרך לכסותו. וה״ה לשיער שאחורי הראש שאין דרכו להיות מכוסה כשקושרים את המטפחת, אין בו משום שיער באשה. ע״כ.

הרי שתפס בפשיטות שהכל תלוי אם דרך לכסות שער זה או לא. ולפי זה גם מעט שערות כלפני פנים, שנהגו הספרדים לגלותו, אין בו משום שער באשה ערוה במקומותינו. ואף שבאור לציון שם סיים: ונראה שאף מלפנים הראש היה דרך לגלות, אך אין ידוע כמה, ולכן למעשה יש להזהר אף במעט גלוי שלא לקרות קריאת שמע כנגדו. ע״כ. ואם כוונתו רק לגבי קריאת שמע, ניחא, אך אם כוונתו להחמיר בזה, הרי לפי המבואר כל שדרך לגלותו מעט שערות אלה, אין בו משום שער באשה ערוה. [ומ״ש שם שאפילו שערה אחת אסור, ראה לעיל תשובת האג״מ בזה].

ובשו״ת תשורת שי (סימן כא, ובמהדו״ב סימן לח) הוכיח מהמשנה בכלים (סוף פרק כח) דאין איסור מן הדין רק בפרוע רוב שערות הראש. מדלא בטלה סבכה מתורת בגד אם נקרעה, ומקבלת רוב שערה. ודחה מ״ש במעשה אורג דהתם איירי בבתולות. ומדינא בלא נראה רוב השערות אין איסור, רק במקומות שקיבלו עליהן איסור בזה, ונהגו להחמיר כדעת הזוהר שהביא המגן אברהם (סימן עה סק״ד). ושם כתב דאולי שיעורו בטפח דהא טפח באשה ערוה. ע״ש. וראה לעיל בשם האג״מ.

והחכם הנ״ל העיר שדברי הרשב״א הם דוקא בשער היוצא חוץ לצמתה שהוא היוצא בלי כונה. ב. וגם דברי מהר״ם אלשקר הם על שער הצדעא שאינו שער הראש. עכ״ד.

אך אין זה נכון, דמה שכתב שהרשב״א דיבר על שער היוצא בלי כוונה, הנה כן הביא המשנ״ב (עה ס״ק יד) מהחתם סופר

(או״ח סימן לו) שמלבד כובע שעל ראשה יש לה צמה, והוא בגד המצמצם השער שלא יצאו לחוץ, ואותו מעט שא״א לצמצם ויוצא מהצמת ע״ז מקיל הרשב״א, ע״כ. ובחתם סופר שם חלק על מהר״ם אלשקר, וכתב ג״כ שהנידון על שורה אחת של שער שתלוי לה בין האזן לפדחת. והעלה החתם סופר שם, שכל שום שער בשום מקום בראש ופדחת בנשואה אפילו בחדרה ערוה היא, אם לא שיש לה מטפחת בראשה ובשוק וחצר של רבים גם כובע, ואמנם בשורה שער שבין אזן לפדחת ואינה מקולעת וסד בסיד במקום שנהגו אינה ערוה, ובארצותינו המנהג ע״פ הזוהר לאסור, ויש לחוש לרבוצת האלה האמור בזוהר הנ״ל, ומי שחפץ בברכה ירחיק ממנו. ע״כ.

אולם פשט דברי הרשב״א הם על צמה ממש, וכל מה שרגיל בו נחשב כפניה וידיה כיון שהרוב מכוסה. גם בשטמ״ק שם כתב בסתם, שערה מחוץ לצמתה אין חוששין לו.

והנה דברי מהר״ם אלשקר הובאו בפרי חדש (או״ח תצו מנהגי או״ה אות טז), וכן בשו״ת מהר״י הלוי (סימן ט), ושם דן באשה שמניחה קצת סופי השערות לאחריה על כתיפה, וכתב שיתכן שאין איסור בגילוי קצת, והיינו אם כך נהגו לגלות אותו קצת מהשער כגון בכלה [ע״ש], דלית ביה חשש הרהור. וכן ראיתי בתשובות מהר״ם אלשקר שאין איסור במה שנהגו לגלות שערן חוץ לצמתן והביא ראיה לדבר. ע״ש, והוא הדין בנידון דידן. וגם כיון שלא נהגו שתלך כך אלא פעם אחת בעת הליכתן מבית אביהן כו׳, ולא נתכוונה בזה לפריצות אלא כולם נהגו כך בעת יציאתן מבית אביהן כו׳, בקצת גילוי כזה אין כאן שום איסור, וכמו שכתב הרשב״א בתשובה (חלק א׳ סימן תקעה) לגבי עוברת על דת ביוצאת וראשה פרוע, דהיינו דוקא ברגילה בכך, אבל לא בעשתה כך באקראי פעם אחת בלבד, משום דליכא איסורא אלא במתכוונת לפריצות, ולעבור על דת יהודית.

ומזה מוכח דליכא איסור ופריצות בכך. והשתא אתי שפיר הא דקתני שיצאתה בהינומא וראשה פרוע, ולא קתני להדיא או ראשה פרוע, אלא דתרתי בהדדי נהגי, שההינומא כיסתה קצת שערות ראשה וקצת הנשאר הניחה על כתיפה בעת ההיא כפי המנהג. עכ״ד. משמע שמדבר על גילוי קצת שערה, והעיקר מכוסה.

שיעור השער שמותר מן הדין לגלות מלפנים על הפדחת או הצדעיים

ולענין שיעור השער שמותר מן הדין לגלות מלפנים על הפדחת או הצדעיים, מרן אאמו״ר זיע״א מורה ובא שהוא מכסימום כשיעור ב׳ אצבעות לערך, [כ־4 ס״מ] ונכון יותר כשיעור אצבע אחד בלבד. וביארו, דכנראה טעמו של מרן אאמו״ר זיע״א הוא משום דבכה״ג לא הוי רובו של טפח, וטפח הוא כשמונה ס״מ לפי מנהגינו כידוע. וס״ל דאסור מן התורה לגלות טפח בשערה ברשות הרבים, וכמ״ש בכיו״ב ברכות (כד.). וכמ״ש בשו״ת תשורת שי ח״ב (סימן לח) לצדד כן. ע״ש. ואם רובו של טפח יש לאסור עכ״פ מדרבנן, דרובו ככולו, ממילא במיעוטו של טפח יש להתיר.

ובמכתב ממרן אאמו״ר זיע״א (תש״ל) כתב: מה שאומרים שאפילו שערה אחת משערות הראש יש בו איסור תורה, אינו נכון לדינא, ומנהג הנשים הספרדיות דור אחר דור לגלות אצבע או שתים משערות הראש כלפי פנים, ומהר״ם אלשקר שהיה גאון עולם בזמן הב״י הרי פסק להתיר בזה. וכן כתבו עוד הרבה פוסקים. וע״ע בשו״ת אגרות משה, ובשו״ת תשורת שי. ואכמ״ל. ע״כ.

ובבתי ספר לבנות של הספרדים מן הראוי והנכון שלכתחלה ילמדו שם מורות שאינן חובשות לראשן פאה נכרית, ועל ידי זה ישרישו בלב הבנות לנהוג בצניעות ולחבוש לראשן כובע או מטפחת כדת. אולם אם יש שם כבר מורות ספרדיות נשואות החובשות פאה נכרית, ומפרנסות את הבעל שהוא אברך שתורתו אומנותו, אין לפטר את אותן מורות, אלא מן הראוי לשכנען לבוא לכל הפחות למסירת השיעור בכיסוי ראש, וכן יתנו הוספה במשכורת וכדו׳, לאותן מורות הבאות למסירת שיעור בכיסוי ראש. וזו הדרך הנכונה.

ומה שכתב עוד בספרו ארחות הבית (עמוד קג) שיש אצל הספרדים היום שמקילות בפאה נכרית אף שאמותיהן לא נהגו כן, וטעמם שנהגו כן לא מפני עיקר הדין, אלא מפני שלא היה מצוי במקומם בארצות מוצאם פאות נכריות, אבל לא הכריעו שאסרו. ע״כ. הנה תמוה שעל סמך השערה שאינה נכונה כתב להתיר מה שנהגו איסור אצלינו, ובאמת אילו לא היה מצוי במקומם פאה נכרית, לא היו צריכים הפוסקים הספרדים להעלות על ספר דין זה ולהרחיב בו, ולהזהיר על הדבר, הא בלאו הכי

לא היה מצוי אצלם פאה נכרית. וגם כמה מהפוסקים שהיו בירושלים כתבו לאסור הדבר, ונמצא שגם בארצות אלה ובירושלים יכלו להשיג פאה נכרית. ורבני הספרדים אכן הכריעו לאסור את הפאה מעיקר הדין. וכבר הזכרנו לעיל שכן העלו לאסור בזה בספר בית דוד, ומהר"י אלגאזי, ומהר"א פלאג'י, ומהר"י אבולעפייא, ורבי יוסף בורלא, והשדי חמד. וכך היה מנהגן של הנשים מבני ספרד מאז ומתמיד, כמבואר באחרונים הנ"ל.

ומעתה תימה על הרב שטרנבוך בספרו דת והלכה הנ"ל, דאחר שראה לנשות בני ספרד, נשות חכמים וסופרים, ההולכות בגילוי ב' אצבעות של השער מלפנים, היה לו לשער בדעתו שעשו כן על פי הוראת גדולי הדורות, ואינו מנהג בעלי בתים גרידא, ואם כן לא היה לו לכתוב שמנהג הספרדים בזה הוא שלא כהלכה. וגם לגבי ספירת העומר ביום בלי ברכה, כתב בתשובות והנהגות שספרדים שסופרים ביום בלי ברכה, הרי הם עוברים באיסור תורה של בל תוסיף וכו'. וזה תמוה מאד, שאחר שרואה שכל גדולי הספרדים נהגו כן, היאך כותב שעוברים על איסור בלי לעיין בדבר. ואילו היה מעיין בפוסקים היה רואה שכן כתב המהרש"ל שהמקיים מצוה ב' פעמים, בלי ברכה, אין בזה שום חשש של בל תוסיף. וכ"ד האדמו"ר מסטמאר זצ"ל לספור העומר בלי ברכה גם ביום. וראה מה שהארכנו בזה בילקוט יוסף על ספירת העומר. וגם לענין בשר חלק גלאט, בשו"ת בתשובות והנהגות כרך ד (סימן קסט) כ' "בשולי מכתבו מביא שתמהו עליו שבישיבה אשכנזית נוהגין היתר בדבר שאסור לספרדים כמו סירכות, או לענין בישול עכו"ם, שהאשכנזים מתירין אם יהודי הדליק אש, והם דורשים שיהודי יניח הקדירה, ולכאורה נכשלין הספרדים בישיבות האשכנזיות במאכלות אסורות. הדברים הם הבל הבלים, ראשית בכל הישיבות אין אוכלים היום בשר עם סירכא והכל גלאט וכשר גם לספרדים לכתחילה, ומה שסיפרו לו שאצלם מוכרים רק בלי ריר, הבל בפיהם שבדרך כלל אין אפילו כעשרה אחוז בלי ריר ואי אפשר למכור מאלו דוקא, וע"כ במחילת כבודם **לא יודעים מה זה ריר ומה סירכא**, ובבישול עכו"ם העדה החרדית מקפידים מאד שרק יהודים יעבדו וכשיטת הספרדים (וזהו גם שיטת הגר"א). ודע שלפי מיטב ידיעתי בהכשרי הספרדים, אינם מקפידים על העובדים שלא יהיו מחללי שבת, וגם נמצא ביניהם

פלאשים ורוסיים שאין בירור שנתגיירו כדין, ומה עוד שרבם של הספרדים ומנהיגם הוא הפר״ח והוא אוסר ממחללי שבת ולכן פסל הקראים. ואצל העדה החרדית בודקים שיהיו יהודים גמורים כהלכה ושומרי שבת, לכן אני אומר שימשיך דרכו לאכול בישיבה ולא יחשוש, וימשיך במנהגי הספרדים בתפלה ובברכות, ויאכל בישיבה כשאר בחורי הישיבה ולא יחוש כלל ! ע״כ. ויש לדון הרבה בדבריו ובהבנתו את שי׳ הב״י. ואין כאן מקומו. רק אעיר בזה על הזלזול שנקט כלפי הספרדים, שלא יודעים מה זה ריר ומה זו סירכא וכו׳, ואלו דברים של התנשאות כלפי הספרדים, שחבל מאד שיוצאים מפי תלמיד חכם. וגם מה שכתב על בישולי גויים, הנה אדרבה **העדה החרדית** מעולם לא הקפידה על שיטת מרן הב״י שהישראל יתן את הקדרה על גבי האש, והם מסתפקים בהדלקת האש כשיטת הרמ״א, ובעוד והם מחמירים וחוששין לכל מיני שיטות, הנה אינם חוששין כלל לדעתו של מרן הב״י, ומזלזלים בדבר זה. ואח״כ נותנים מוסר לספרדים. והוא רחום יכפר עון. ומה שכתב לגבי רוסים, אדרבה שיעמוד בפרץ ויילחם כנגד אלפי הרוסים המוגדרים באופן רשמי כאינם יהודים, ואשר עובדים במסעדות ובבתי מלון, ולא ידבר רק נגד הפלאשים.

וניהדר אנפין לנידון דידן דמ״ש בספר שערי תורת הבית להרב **טשזנר** (אב״ד אופקים), שאף שהמטפחת צנועה יותר צנוע מלבישת פאה, אכן הפאה מכסה יותר טוב את השערות שלה, גם מה שבצדדים, וגם היא צמודה היטב ואינה נופלת, ולכן אשה שאין יודעת איך לקשור את המטפחת באופן שמכסה היטב את כל שערותיה, ובלי להחליק פה ושם, עדיף ללבוש פאה. שכל ענין כיסוי הראש הוא משום צניעות, שלא יראה מהשערות הטבעיות שלה החוצה. ע״כ. וכן מה שכתב **הגאון הרב מרדכי גרוס** בספר והיה מחניך קדוש, שקשה הדבר מאוד לחיזהר שלא יצאו מעט שערות דרך המטפחת, ולכן עדיף שתלך עם פאה נכרית אף בבית, וע״י זה לא יצאו שערות. ע״כ. במח״כ אינו נכון.

וחלק מהנשים האשכנזיות נהגו במקומם בארצות מוצאם לחבוש פאה נכרית, והמשיכו כן גם כאן באר״י, ומסתמכים על אותם הפוסקים האשכנזים שהקילו בזה, ונמשכו אחריהן גם חלק מנשות בני ספרד, אך לאמת רוב רבני הספרדים מאז ומתמיד הכריעו לאסור את הפאה מעיקר הדין, ולכן בודאי שעדיף לחבוש כובע או מטפחת ולגלות כ־4 ס״מ מכל צד.

סימן ג

בדין תקרובת עבודה זרה בפאות בזמנינו

בס"ד, שבט תשפ"א

נדרשתי לאשר שאלו כמה רבנים על מה שעוררנו לאחרונה בענין החשש החמור של תקרובת עבודה זרה בפאות הנכריות ששערם מגיע מחוץ לארץ.

השתלשלות סוגיית העבודה זרה בפאות בדורינו

א) הנה בשנת תשס"ד התעוררו לגבי הפאות הנכריות, שהרבה מהשיער מגיע ממקדשים בהודו שבהם מגלחים מאות מליונים של עובדי עבודה זרה (הינדו) את שער ראשם לעבודה זרה (וידוע שיש להם עשרות אלילים, כל אחד עם שמו, והמקדש הכי גדול הוא במקום הנקרא טירופטי), ובשנת תשס"ד יצאה הוראה מהגרי"ש אלישיב זצ"ל לאסור פאות נכריות משיער זה ולבערם מן העולם בשריפה. וכן הסכימו למעשה רבני העדה החרדית, וגם הגר"נ קרליץ והגר"ש וואזנר חתמו על מכתב בו קראו ש"אין להשתמש בפאות אלו מכאן ולהבא", ומיד התקבל פסקם בכל תפוצות ישראל.

אלא שאח"כ לחצו להקים איזה גוף כשרות שטען שלקח את האחריות לידיו, ומאז נשכח הענין, כיון שחשבו שיש אפשרות להשיג פאות בכשרות שאין בהם חשש עבודה זרה.

אולם הגרי"ש אלישיב התנה שההכשר יהיה צמוד משעת גזיזת השיער ועד הגיעו לידי גמר, ובלא זה אין להתיר. ולכן כמה גופי כשרות מפורסמים משכו את ידיהם. זולת הכשר בשם "חניכי הישיבות" שתוך זמן קצר העניק

הכשר לעשרות חנויות. ורבים טוענים שחקרו ובדקו אודות טיב ההכשר ההוא, ומצאו שאין לו פיקוח בשטח כלל. וכן כתב בתשוה"נ (חלק ה' סימן רס"א) שאין בהכשר זה ממש. וכן אמרו בשם הגרמ"מ קארפ שא"א במציאות לסמוך על ההכשר בזה.

וכן בתאריך כ"ט אייר תשס"ה הודפס קול קורא מאת הגר"י זילברשטיין והגר"ש אליעזר שטרן והגר"נ זוכובסקי שנתבקשו מאת הגרי"ש אלישיב להודיע אודות ההכשר שנתן איזה בית דין (שארית ישראל) עבור הפאות, שלחומר הענין יש להחמיר שלא לתת הכשר אלא אם כן תיעשה ההשגחה במקום הייצור. ואשר על כן כשרות שארית ישראל פרשה מנושא זה, אולם בכשרות חניכי הישיבות טענו שאם יעשו השגחה כדת לא יוכלו לייצר רק אחוז מועט של פאות. וכמו שעשה יהודי אחד שהיה חודש ימים בסין, ובסוף הצליחו לעשות רק 30 פאות בחודש. ולכן טענו שדי להסתמך על בדיקה מדגמית מכלל כל הפאות, ע"י סימנים שאין נראה שבאו מהודו.

וטענו שדיברו כעת עם הרב שלזינגר העומד בראש הכשרות של הגר"מ גרוס, והוא הסביר בהרחבה על מה מבוסס ההכשר, והיינו שהוא מבקר כמה פעמים בשנה במפעלים בסין ובעוד מקומות, ושם הוא בודק מקצת מן השערות ע"י חוש הריח שלו, כי לטענתו הוא יכול להבחין ע"פ חוש הריח בין שער המגיע מהודו לבין שער שאינו מגיע מהודו, וכן טוען שיודע לזהות את השיער ע"י מישוש.

ופשוט שמבחינת הלכה אין זה מועיל כלל וכלל, אלא צריך הבחנה ברורה שלא ניתנת לזיוף לברור מקור השיער, והשגחה צמודה בכל התהליך.

וכיום נודע [וכן בירורנו הענין דרך כל מיני אפשרויות] שרוב ככל השיער המשווק בעולם מגיע מעובדי העבודה זרה הנ"ל שלוקחים מהם, כיון שיש להם שיער ארוך ומגוונים אותו בשיטות מיוחדות לכמה צבעים. ולמעשה גם השיער הנקרא בשם רוסי או אירופאי או ברזילאי, ארגנטינאי וכדו', בא מהודו, ע"י סוחרים שקונים מהודו את השיער ההודי המתאים ביותר לשיער במדינות אלו ומשווקים למדינות הנ"ל.

ועוד ששיער שבאמת מגיע מכפרים נדחים ולא מהודו, מחירו יקר הרבה יותר, מלבד שזה מצריך כח אדם רב למצוא כל ק"ג של שערות,

בעוד שאין שום מחסור בשיער ממקדשי הודו, ולכן לכל הסוחרים המקומיים יש עדיפות מובהקת לסחור רק בשיער ההודי.

וכל שכן שבמציאות רוב ככל השיער ממש מגיע מעובדי העבודה זרה הנ"ל, שפעם אחת בחייהם מקפידים לגלח את כל השער לכבוד העבודה זרה, הגם שאינם מתגוררים בהודו. ולוקחים מהם, כיון שיש להם שיער ארוך ומגוון בכמה צבעים. וגם השיער הנקרא בשם רוסי או ברזילאי אירופאי, ארגנטינאי וכדו', בא מהודו, ע"י סוחרים שקונים מהודו ומשווקים למדינות הנ"ל. ואומרים שיש בסין שוק שיער שמשווק לכל העולם, ומקור השיער שם הכל מהודו. ועוד ששיער שמגיע מכפרים נדחים ולא מהודו, מחירו יקר יותר. ואחרים טענו עוד שבדקו את המציאות, ואכן גם הפאות שנקראים על שם ברזיל ואירופה וכו', מקורן בהודו.

ובין המצרים תשע"ז יצא כרוז בשם הרה"ג שמעון בעדני, הרה"ג חיים מאיר וואזנר, הרה"ג שריאל רוזנברג, הרה"ג משה מרדכי קארפ, והרה"ג יהודה סילמן שליט"א, שעדיין קיימת בעיית העבודה זרה בפאות, וכתבו שאי אפשר לסדר בשום אופן השגחה על זה, כי חייבים ע"פ הלכה שיהיה פיקוח צמוד של משגיחים יהודים יראי שמים החל משעת גזיזתו ועד הסוף, דבר שאינו אפשרי כלל, ועל כן דעתנו שכל ההכשרים שניתנו בזה אין בהם ממש ואין לסמוך עליהם, ושומר נפשו ירחק מהם עכת"ד.

ובכ"ג חשון תשע"ח כתבו בד"ץ ב"ב מכתב הבהרה, בו הם מנסים לומר שפאות במחירים מסוימים "ניתן להניח ולסמוך על רוב שאין מקורו של השיער מבתי עבודה זרה שבהודו", אולם לאחר תקופה חזרו בהם גם מהנחות אלו, ואסרו כל שיער טבעי כדלקמן. [ומה תמוה נוסח הפתיחה במכתב הנ"ל, שהקדימו לכתוב שבעיקר הנידון של הפאה נכרית, כבר הכריע החזו"א להקל, אלא רק שכעת נתגלה שיש לאסור מטעם תקרובת עבודה זרה. ובאמת שזה קשה לקבל שהחזו"א התיר בזה לכתחילה שכך ראוי לעשות. וזה ממש היפך רצון השי"ת שמצות כיסוי ראש תהיה בשביל צניעות, והופכים אותה למטרה הפוכה. ועוד שאין שום קשר בין הפאות שהיו בזמן החזו"א שהיו משער קשה, ורחוק הרבה משער טבעי, לבין הפאות המצויות כיום. וראה גם בקריינא דאגרתא (ח"ב אגרת קכד

עמוד קלב). וידוע שהגרי"ש אלישיב ביקש מבנות משפחתו להסיר את הפאה נכרית ולא שמעו בקולו. ואמר שאינו יוצא בהוראה לאסור, כיון שלא יהיו דבריו נשמעים].

ועתה בשנת תשפ"א יצא עוד מכתב מהרה"ג שריאל רוזנברג בו הוא כותב בזה הלשון: "במשך השנים נעשו מאמצים להשיג שיער שיהא ברור שהוא ממקו"א ולא מבתי העבודה זרה, אך בכל מה שנעשה לא הצליחו עדיין להשיג שיער שהוא בודאי כשר. וע"כ מי ששואל לדעתי אני מורה לו להשתמש רק בשיער סינטטי ולא בשיער אדם" והצטרפו עמו הרה"ג מנחם מנדל לובין, הרה"ג מסעוד בן שמעון, הרה"ג סיני הלברשאם, הרה"ג אליהו פוזן, הרה"ג משולם משולמי, הרה"ג חיים פסח הורביץ, הרה"ג משה מרדכי קארפ, והרה"ג יעקב אברהם כהן שליט"א.

והנה עצם הטענה של חשש עבודה זרה בפאות הנכריות, אין זו המצאה חדשה, שכבר לפני חמישים שנה, בשנת תשכ"ח, העיר בזה הגר"נ רבינוביץ בקובץ קול תורה (ניסן אייר תשכ"ח), ונדפס גם בספרו שיח נחום (סימן נא), שבהודו יש רבבות שמגדלים פרע, וליום איד ידוע הם מתגלחים ומקריבים את השיער לעבודה זרה. ומלפנים, היו שורפים את השיער המתקבץ שם לקמצים, אחרי טקס ההקרבה. אולם כאשר ראו הסוחרים בהונג־קונג שהשיער שווה כסף, השפיעו על השלטונות למנוע איבוד השיער, מאחר שהוא יכול לשמש מקור למטבע זר. מכיון שמטעם אמונתם אין השריפה בכלל עבודתם, כי הגילוח בלבד הוא עיקר, והשריפה היתה רק בשביל לפנות את המקום, לפיכך ראו השלטונות בעין יפה הצעה זו. ומאז זורמת לשוק הכללי דרך הונג־קונג כמות ענקית של שיער אדם מהודו.

והוסיף שי"א שכיום רוב השיער שעושים ממנו פיאות נכריות מוצאו מהודו. וישנן חנויות שהפאות מצויינות, "שיער מזרחי" או "שיער אירופאי", אבל הרבה יש שאין שום ציון. אמנם ישנם סוחרים שאומרים שהם בקיאים להכיר ולהבחין בין שיער הבא מארצות המערב לבין שיער מהודו. עכ"ד. [ובשיח נחום שם העלה להלכה להחמיר בזה].

ואחר כך בשנת תש"ל כתב הרב שטרנבוך בספר דת והלכה (עמודים כח, כט, ל, לו, מח) לעורר, שהמסחר של השיער עטוף כולו בסודות, ומצוי שקשה לסמוך בזה על שום סוחר אפילו חרדי. ויש בזה חשש של תקרובות עבודה זרה, וזה

איסור חמור מאד, דלהרבה פוסקים הוי אבזרייהו דעבודה זרה ביהרג ואל יעבור, עיין ביו"ד סימן קנ"ה ברמ"א וש"ך והגר"א בשם הריב"ש. ובפאות נכריות מצוי בזמנינו שנכשלין בהאי איסורא או בתערובות. שהם מגלחין השערות ומביאים אותם לכומר שמקטיר אותם לעבודה זרה, ובזמן האחרון שיש שוק גדול בעולם לשערות, שנכריות אפילו פנויות התחילו ללבוש פאות נכריות משערות אשה, והכומרים אינם מקטירים אותם או על כל פנים רק חלק מהם, והם מוסרים השערות לסוחרים רשמיים ומשיגים בכך הרבה כסף. ומספיק להביא לשוק עולמי שערות אדם דקות מטיב מצויין בעשרות מליוני דולרים כל שנה, וזהו המקור לשערות הודו שמצויים בשוק. ושמעתי מעדים נאמנים שרוב השיער מגיע בדרך הנ"ל דהיינו מתקרובות עבודה זרה, שחותכים מעיקרא להקטיר לעבודה זרה, ויש בזה איסור תקרובות כמו בשחיטה לעבודה זרה, וחמור מעבודה זרה גופא, שלעבודה זרה של גוי יש ביטול, אבל בתקרובות אין ביטול והאיסור לעולם. והנה באמונה טפילה זאת חיים בהודו יותר משלש מאות מליונים הודים (נכון לשנת תש"ל), ואלו שבכפרים מדמין שהכומר מקטיר אותן, שבלאו הכי לא היו מסכימים לגלחן, וזה הסיבה שהמוכרים או הממשלה לפעמים מכחישים שמקורם משם, אבל הדברים ברורים ואמיתיים, והעידו לפני סוחרים שנסעו להודו לקנות שערות, ובעיניהם ראו שמשיגים אותם בדרך הנ"ל, ואסורין כתקרובות עבודה זרה. ויש מהם שלאחר שעיבדו את השיער היטב, מוכרים אותן ביוקר רב כאילו באו מאירופא. וזה חמור, ובאיסור עבודה זרה לא מהני ביטול. וגם שלאחר עיבוד השיער אי אפשר לשום מומחה להכיר שיש כאן תערובות מהודו. וכבר כתב הרמב"ם (עבודה זרה פרק ז' הלכה ב): עבודה זרה ומשמשיה ותקרובת שלה וכל הנעשה בשבילה אסור בהנאה, שנאמר ולא תביא תועבה אל ביתך, וכל הנהנה באחד מכל אלו לוקה שתים אחת משום ולא תביא ואחת משום ולא ידבק בידך מאומה מן החרם. ע"כ. ומאחר שנתבאר לן שהשערות שמקורן מהודו אסורין מדאורייתא, באיסור תקרובת עבודה זרה, אין להקל בהאי איסורא שחמור מאד, ויש ליזהר מכל נדנוד חשש וספק. עכת"ד.

כמה מטענות המתירים ותשובה לדבריהם

ב) וראיתי תשובה של רב גדול אחד שפלפל להתיר בזה בסברות שאין בהם ממש. וכתב:

א. שאין דרך עבודתה של העבודה זרה בכך לגלח את השערות לשם עבודה זרה, ובאופן כזה אין הדבר ברור לאסור משום תקרובת עבודה זרה.

ב. שהמתגלח שם בהודו אינו אלא מסייע לספר שמגלח אותו, ואולי הספר מגלח בגלל הרווח הכספי שמקבל ולא בגלל העבודה זרה.

ג. שיתכן שהגילוח לא נעשה באותו בית שבו נמצאת העבודה זרה, וברמב"ם (עבודה זרה פ"ז הט"ו) מבואר שתקרובת עבודה זרה נאסרת רק אם הובאה בפני הצלם.

ד. דשמא הגדרת העבודה זרה איננה גילוח לשם העבודה זרה, אלא לבוא אל העבודה זרה מגולחים.

ה. שהרבה מהם אינן עובדים לאותה עבודה זרה, רק מנסים את מזלן, שצריכים לישועה, ומוכנים להתלות בכל דבר, ועכ"פ אינן בקיאין בעבודה זרה.

ו. ע"פ סברת הלבוש (יורה דעה סימן קכג ס"א) לגבי יין נסך בזמן הזה, שכתב, וי"א דהיינו דוקא בימיהם שהיו הגוים בקיאין בטיב עבודה זרה והיו מנסכים יינם לעבודה זרה, והיו צריכים לחוש. לכך גזרו איסור הנאה על כולם, אבל בזמן הזה שאינו שכיח שהגוים מנסכים לעבודה זרה, שאינם יודעים בטיב עבודה זרה ומשמשיה, ואין כאן איסור אלא משום בנותיהן, לא אסרו מגע גוי ביין שלנו בהנאה רק בשתייה, וכן סתם יין שלהם אינו אסור בהנאה אלא בשתייה. ע"כ. וא"כ גם כאן בנ"ד, שמא המתגלחים אינן בקיאין ממש בעבודה זרה.

וכל דבריו רחוקים, כי, מה שטען שאין דרך עבודתה של העבודה זרה בכך לגלח את השערות לשם עבודה זרה, הנה תקרובת עבודה זרה של שיער, כבר היתה ידועה בימים קדמונים בעבודה זרה של כמוש, וכמ"ש הרמב"ם בסה"מ (לאוין ו), כל שעבד איזו עבודה זרה שתהיה, באיזה מין שיהיה מן העבודות, חייב כרת, ובתנאי שיעבוד אותה כדרכה, כמו פוער לפעור, וזורק אבן למרקוליס, ומעביר שערו לכמוש. ע"כ. ולכן ודאי שיש לחוש למה שטוענים

שכך הוא דרכם כיום לעשות לשם עבודה זרה.

ובפרט שהגדרת "דרך עבודתה" תלוי בפועל איך עובדי העבודה זרה נוהגים לעבוד את העבודה זרה, ואם כן אם אנו רואים שבפועל כ30,000 אנשים מגלחים לעבודה זרה כל יום במקדש הגדול שלהם לבד מבשאר המקדשים, אין לך דרך עבודתה גדולה מזו.

ומה שטען שאולי המגלח עושה לשם ריוח כספי בלבד הנה על פי מה שנתברר גם המגלח שייך לאמונה זו, ורשמית הוא חייב להזכיר שם של עבודה זרה שלהם לפני תחילת כל משמרת שלהם בעבודה זו, ולכן ברור שהוא מתכוון גם לעבודת העבודה זרה, הגם שייתכן שעיקר מטרתו בשביל הריוח הכספי שלו, ופשוט לכל בר דעת שאין זה מחסר בשם תקרובת אם הוא מקבל על זה כסף (וכבר כתב כן הגרי"ש אלישיב זצ"ל בתשובתו וכנ"ל), וכן היה לעולמים שהכמרים הרויחו כסף מעבודת העבודה זרה, אכן יש באמת גם ספרים המגלחים בהתנדבות שרואים בזה זכות לעבוד את העבודה זרה.

ומה שטען שתקרובת עבודה זרה שלא הובאה לפני העבודה זרה אינה נאסרת, הנה ז"ל הרמב"ם (עבודה זרה פ"ז הט"ו), בשר או יין או פירות שהכינום להקריבם לעבודה זרה לא נאסרו בהנאה אף על פי שהכניסום לבית עבודה זרה עד שיקריבום לפניה, הקריבום לפניה, נעשו תקרובת ואף על פי שחזרו והוציאום הרי אלו אסורין לעולם. ע"כ. י"ל שכ"ז שייך בתקרובת שמביאים לפני העבודה זרה לשם כבוד כמו פירות ובשר, ודרכם היה שכל זמן שלא הובא בפניה ממש נחשב שעדיין לא נתקבלה התקרובת, והמביאים את התקרובת ודאי מביאים על דעת כך שיביאו את התקרובת לפני העבודה זרה ממש. לא כן בנ"ד שהעובדים לעבודה זרה מסתפקים בתגלחת עצמה לכבוד העבודה זרה, הרי שנגמרה התקרובת.

ועוד ששם אין מעשה שבירה לכבוד העבודה זרה ולכן צריך שיקריבום לפניה. לא כן בנ"ד שהעובדים לעבודה זרה מסתפקים בתגלחת עצמה לכבוד העבודה זרה, ונעשה בזה 'מעשה שבירה' לכבוד העבודה זרה הרי שבזה נגמרה התקרובת וא"צ להביאה לפני העבודה זרה. וכן מבואר ברשב"א (עבודה זרה נ.) שבצירת הענבים לצורך העבודה זרה, אם על ידי הבצירה הוא עבד לעבודה זרה, הענבים הם תקרובת עבודה זרה,

הגם שהבצירה נעשתה שלא לפני הפסל ולמרות שהענבים לא הובאו אח"כ בפניה.

ועוד מאחר ובהיכל הנמצא בתוך אולם התגלחת יש 'צלם' של העבודה זרה, ובאולמות עצמם [וכן בשאר מקומות התגלחת] יש צלמים או תמונות של האליל, והם וכמריהם אומרים שכל אולם התגלחת נחשב לפני האליל, ושהתגלחת עצמה נעשית רק בפני האליל, וכן שהאליל מקבל את השיער מיד בשעת התגלחת, אז ודאי שאין צריך להביא שוב את השיער בפני העבודה זרה.

ומה שטען דשמא הגדרת העבודה זרה איננה גילוח לשם העבודה זרה, אלא לבוא אל העבודה זרה מגולחים. אין הדבר נראה, דא"כ מדוע מגדלים את שערותיהם במשך תקופה ארוכה, וגם מקפידים לגלח שם במקום המיוחד להם, שיש בו צלם של העבודה זרה, ועל ידי ספרים שאומרים שם האליל לפני עבודתם. ובשעת צרה נודרים לגלח ולהקריב את השיער לעבודה זרה, וגם כולם שם קוראים לפעולת התגלחת קרבן או מנחה ועוד ביטויים כהנה המראים שיש כאן פעולה של מסירה לעבודה זרה.

ומה שטען, שהרבה מהם אינן עובדים לאותה עבודה זרה, רק מנסים את מזלן שצריכים לישועה. אינו מובן, שזה נקרא עבודה זרה, וכמו בכל עבודה זרה רבים מעובדי עבודה זרה יודעים או מסתפקים שאין בה ממש, רק שמאמינים שיש בה איזה כח ואולי יועיל להם.

ומה שהביא סברת הלבוש (יורה דעה סימן קכג ס"א) לגבי יין נסך בזמן הזה, הנה שם דיבר לגבי מקומות שהגויים לא מנסכים יין לעבודה זרה, אז ניתן להקל בסתם יינם בלבד. אבל מעולם לא הקילו להתיר עצם היין שבאמת ידוע שנתנסך לעבודה זרה. וכן כתב הגאון החזון איש (יורה דעה סימן ס"ב, כ"ג): "וכן הא דאמרו שבחוץ לארץ לאו עובדי עבודה זרה אלא מנהג אבותיהם בידיהם, אינו אלא רפיון ידם מעבודה זרה, אבל אין נפקותא בזה לא לענין איסור והיתר ולא לענין חיוב ופטור, ותקרובתן משום מעשה אבותיהן אסורה מן התורה ככל תקרובות" עכ"ל. מלבד זאת שכאן הם בקיאים בטיב עבודה זרה ומשמשיה, ותגלחת השיער לעבודה זרה היא מסורת אצלם שנים רבות, וכבר מצינו ברמב"ם בספר המצוות שהיתה עבודה זרה כזו מאז ומעולם לגלח את השער לכמוש.

בדין תקרובת עבודה זרה האסורה

ג) וידוע שהגרי"ש אלישיב והגר"ש וואזנר והגר"נ קרליץ ובי"ד של העדה החרדית הורו לאסור פאות שבאים מהודו.

ושו"ר שבקובץ תשובות להגרי"ש אלישיב (ח"ג סימן קיח) האריך להשיב שם על טענות חכם אחד שטעם שאין בזה חשש עבודה זרה. והעלה בקובץ תשובות שהשערות הבאים מהודו, הם בדין תקרובת עבודה זרה, ושבאמת זוהי עבודה שהיתה דרכם מאז ומעולם, כמו עבודה זרה של כמוש שנזכר ברמב"ם בספר המצוות. ועוד שבזמן התגלחת הם מזכירים שם האליל, וגם את"ל שהמגלחים עושים בשביל קבלת שכרן, מ"מ הלא הם גם כן מן הטמאים הרואים בזה פולחן לעבודה זרה, ובזה הדבר פשוט דאמרינן סתם מחשבת גוי לעבודה זרה, שהרי מטרת המגלחים היא בשביל עבודה זרה.

והגרי"ש אלישיב שם כתב, שבנדון פאות שלא נודע מקורן, גם אם אילו היתה המציאות שרוב הפאות שבעולם אינם מיובאות מהודו, אין לסמוך על הרוב, כי כל קבוע כמחצה על מחצה דמי. ועוד שלפי מה שמסרו לי בא מסמך מהשלטונות בהודו ש־70% מהשער שבהודו הם מאלו שהתגלחו בבית עבודה זרה שלהם, אך גם אם זה להפך, דין קבוע להם, כמ"ש בשו"ת דברי חיים (ח"ב סימן נג) שכאשר מבקש מהגוי שישלח מביתו כו"כ והוא שולח לו מביתו, בכה"ג הוי כלקח מן הקבוע, ולא יחלוק ע"ז זולת וכו'. עכת"ד.

וראיתי מסמך שבו גבו עדות מגוי איטלקי שאחראי על השיער שם, שמביא את השיער [׳האיטלקי׳] מהודו, שמקבל אותו מכהני דת, וכמו שיש נשים עניות שתורמות את שערן לבודהה, והשיער נמכר עבור הבודהה. ובכסף משתמשים לצרכי בית התיפלה. [ושכן סיפר סניור ג׳ובאני האיטלקי]. ושגם אחד מרבני לב לאחים ביאר שגדולי הדור הורו שבודהיזם נחשבת לעבודה זרה.

ומאידך כמה מורי הוראות בחוץ לארץ כתבו להקל בזה, שנתברר להם שאין עבודה בעצם הגזיזה, ויתכן שאין כאן עבודה זרה ממש אלא רק דורון לעבודה זרה, וגם שלדעת הרמ"א בזמן הזה יש להקל בתקרובת עבודה זרה. ושלפי כל אנשי המדע אין עבודתה של אלילם בכך.

ויש שהביאו בשם הגר"ש ואזנר,

שמצד הדין יש למצוא צדדים להקל שאין השערות בכלל תקרובת עבודה זרה, אלא שמחמת פגם עבודה זרה לכתחלה אין לקנות. ומה שקנה כבר ישתדל להחליפן. ושבנו הרב בן ציון יעקב הלוי וואזנר כתב שבירר את הדברים, ורק פאה שמקורה ודאי מטירופטי ושאר מקומות על זה אין להשתמש בה ולכן יש להשתדל בכל עוז להחליפה, אולם בשעת הדחק, או מי שאין היכולת בידה, מותרת ללובשה זמנית. ב. פאות מכל שאר עיירות ומדינות מותרות. ג. ספק מקום מוצאם, מותרות. ד. פאות בלונד מותרות, בתנאי שאין שיער עבודה זרה ניכר בהן, ואינו הרוב.

והנה קיימא לן שתקרובת עבודה זרה אינה בטילה, ואוסרת בתערובת כל שהיא, וכן מצד הכסף ששולם בעבורה, שגם הוא אוסר בכל שהוא. וגם פאה סינטטית שמעורב בה שיער אדם (וזה מצוי שנותנים פאה לפאנית שתעצב אותו, והיא משתילה בו שיער אדם), התערובת לא בטילה לעולם. וכמבואר בעבודה זרה (נא.) ובשלחן ערוך (יורה דעה סימן קלט) שעבודה זרה אסורה בהנאה, היא ותשמישה ונויה ותקרובתה, וז"ל הרמב"ם (עבודה זרה פ"ז ה"ב), תקרובת עבודה זרה אסור בהנאה, שנא' ולא תביא תועבה אל ביתך, וכל הנהנה לוקה שתיים, אחת, משום ולא תביא תועבה אל ביתך, ואחת, משום ולא ידבק בידך מאומה מן החרם. ובעבודה זרה (נ.) איתא, מנין לתקרובת עבודה זרה שאין לה בטילה עולמית, שנא' "ויצמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים", מה מת אין לו בטילה לעולם, אף תקרובת עבודה זרה אין לה בטלה עולמית.

ושם (הלכה ט) כתב, עבודה זרה ומשמשיה וכל התקרובת שלה אוסרים בכל שהן, אפילו נתערבו בכמה אלפים, ויוליך הכל לים המלח. עבר ומכר עבודה זרה או אחד ממשמשיה או תקרובת שלה, הרי הדמים אסורין בהנאה ואוסרין בכל שהן כעבודה זרה, שנאמר "והיית חרם כמוהו" - כל מה שאתה מביא מעבודה זרה ומכל משמשיה ותקרובתה הרי היא כמוה.

ובגדר תקרובת עבודה זרה, מבואר בשלחן ערוך (יורה דעה סימן קלט) תקרובת שכיו"ב קרב ע"ג מזבח, כמו כל מיני מאכל וכדו', אם הניחו לפניה לשם תקרובת, נאסר מיד. ודבר שאין מקריבין ממנו בפנים, אינו נאסר אא"כ עשה ממנו כעין זביחה או כעין זריקה המשתברת ודרך לעבדה באותו

דבר, אף שאין דרך לעבדה בזה העניין. כגון עבודה זרה שעובדים אותה שמקשקשים לפניה במקל, ושיבר מקל לפניה, נאסר, מפני ששבירת המקל דומה לזביחה.

ועפ"ז העירו, שגם חיתוך השערות הוא כעין זביחה. וע' במאירי (עבודה זרה נא.) שהחיתוך הוא תולדה דזביחה. וכאן דרך לעובדה בזה העניין, שהרי עיקר הפולחן שלהם הוא עצם מעשה התגלחת לאליל, שזהו הקרבן לעבודה זרה.

ובתשוה"נ שם (ח"ה סימן רס) כתב עוד, שכל שעושה מעשה לשם עבודה זרה, אף כשאינו מעיקר הפולחן, חשיב תקרובת עבודה זרה, כמו בצירת פרכילי ענבים להביאם על מזבח העבודה זרה, שנאסר משעת בצירה (עבודה זרה שם וברשב"א שם). וגם בשוחט או גוזז שלא בפני עבודה זרה נאסר מדין תקרובת עבודה זרה (חולין מ.) שבשחיטה דהדרך לשחוט גם שלא בפני עבודה זרה, נאסר גם בנשחט שלא בפניה. וזה שייך גם בגזיזה, שדרך עבודתה בכך, והוי מעשה גדול. וכן מבואר ברשב"א שם שגם בבצירה או לישה שלא בפני העבודה זרה נאסר מדין תקרובת עבודה זרה. וכל שכן שהם מסתפרין במקום מיוחד, שעליו מתנוסס פסל גדול, ובמרכז חדר התגלחת או בהיכל שבמרכז החדר יש צלם מיוחד של העבודה זרה עם שולחן עבור התקרובות ונרות על השולחן, ולכאורה נחשב בפניה ממש.

וכבר כתב החזו"א (א"ח סימן לח) שהנהנה מדבר שנוצר בעבירה, הוא חילול השם נורא מאוד, שמראה שאינו חס לכבוד שמים. וה"ה לנידון דידן כשמתייפה בדבר שגולח לכבוד עבודה זרה.

ובספר תשובות והנהגות (ח"ב סימן תיד) כתב, שבירר אצל הסוחרים, שגם בפאות שבאמת באים מאירופא מערבים בהם שערות מהודו כדי להשביחן, ומכריזים בשקר שהם בטהרת השערות של אירופא. והרי בעבודה זרה לא מועיל ביטול. ואחר העיבוד היטב, אינו ניכר כלל לשום מומחה.

ושם (ח"ה סימן רס) כתב, שנתברר שרוב הפאות המשווקות תחת מותג של שער אירופאי, מקורם מהודו, שגזיזתם היתה סוג פולחן לעבודה זרה, הנמכר לאחר הטקס הנ"ל ליצרני הפאות שמעבדים אותו באופן שנראה כשער אירופאי, ויש להם דין תקרובת עבודה זרה ממש. שזו עבודה זרה (הינדו) כבימי קדם, ע"י שמגלחין שערותיהם בהקרבה לאליל. ואצל ההינדים

השער הוא הנעלה של האדם, ובפרט אצל הנשים, ואינן מגלחות שערותיהן רק בדרך הקרבה לאליל, ובדרך כלל, כשרוצה לבקש בקשה מן האליל, נודר שאם תתמלא בקשתו, יבוא לטירופטי להקריב את שערו. ובאופן ממוצע, מידי יום ביומו כ־ 25.000 איש מקריבים את שערותיהם לאליל. ומשם באים סוחרי שיער עבור ייצור הפאות, ומייבאים לאירופה וארה"ב, ומושחים את השיער בשמן קוקוס, ומרוויחים מכך מליוני דולרים בשנה. וכיום נתברר שהשערות הבאים מהודו הם מטיב מיוחד, ולכן אפילו בקוריאה וסין שלא חסר להם שערות, מייבאים מהודו ומערבים ממנו, היות ומשפר את טיב הפאה, ויש מאות סוגי פאות שמעורב בהם שער מהודו. עכת"ד.

וכתב לעורר שם, שאסור להחזיק את הפאה בביתו, לפי מה שכתב הרמב"ם (שם) והחינוך, שאיסור הנאה נלמד מקרא דלא תביא תועבה אל ביתך. ומבואר ברש"י (עבודה זרה סד.) שמצות אבד תאבדון, שייכת גם על תקרובת עבודה זרה כמו יין נסך, ועיין עוד בקהלות יעקב (ב"ק סימן ג). וגם צריך ליזהר שלא לקבל עודף מהמוכר של הפאות נכריות, כיון שגם דמי התקרובת אסורים בהנאה, שתקרובת עבודה זרה תופסת דמיה (שלחן ערוך יורה דעה סימן קלג סעיף א' לגבי יין נסך). ולכן אפילו הרוכש מהם תוצרת סינטטית, יזהר לשלם בצ'יק או בדיוק כפי המחיר, שלא יכשל בקבלת העודף בחשש שנתפס עליהם איסור חליפי תקרובת עבודה זרה. ולענין ייהרג ואל יעבור באיסור הנאה בש"ע (יורה דעה קנה ס"ב) מובא מח' בזה, ודעת מרן להקל, אך דעת הגר"א שם (סקי"ד), שגם בזה יהרג ואל יעבור כדין אביזרייהו דעבודה זרה. והריב"ש (סימן רנה) כתב, שגם באיסורי הנאה של סתם יינם דרבנן, אין מתרפאין בהן כלל. וצריך להתבזות עבור זריקת הפאה, כדאיתא בברכות (יט:) שהמוצא כלאים בבגדו, פושטן אפילו בשוק, מאי טעמא, אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה'. ופלא הדבר שמחמירים בהרבה חומרות, וכאן באיסור חמור זה מחפשים סברא קלושה להקל. עכת"ד שם.

העולה מהאמור

ד) אך בודאי שראוי לעורר שעל כל בן תורה שלא זכה, ועדיין אשתו חובשת פאה נכרית, מוטל עליו לבדוק את הנושא, שהוא

בחשש עבודה זרה, בנוסף למה שהיה עד כה בגדר אביזרייהו דגילוי עריות.

וידעו נא, שגם מבלי חשש של עבודה זרה, [וכגון בפאות הישנות שהיו מחומר סינטטי], עדיף לבני הישיבות והאברכים להקל בדברים המותרים מעיקר הדין, וכגון להשתמש בחשמל רגיל, מאשר להקל בפאה נכרית. וזהו "בן תורה" אמיתי, שהולך על פי ההלכה, ולא ע"פ תחושות הלב שלו ושל סובביו. ודו"ק.

ויש שאמרו שהגר"ש וואזנר התבטא ואמר, שיש ללמוד שמעת שהתחיל החשש של עבודה זרה בפאה, הפאה הינה עכ"פ בגדר מאיס, ולכן אי אפשר להקל יותר בפאה נכרית בשום אופן. ופ"א כתב במכתב: "ומי יודע אם זה גרם להרבה מקרים גופניים ונפשיים בבתי ישראל".

וברוך ה' שרבים מישראל שנודע להם דבר שיש איזה חשש סביר של של תקרובת עבודה זרה בפאות, מיד ביערו את הפאה ועברו למטפחת צנועה, לעשות רצון אבינו שבשמים, ואשריהן ואשרי חלקן בזה ובבא, ובזכות נשים צדקניות נגאלו אבותינו ממצרים (סוטה יא:),

וכן אמרו רבותינו ז"ל (ילקוט רות סוף אות תר"ו) "ואין הדורות נגאלין אלא בשכר נשים צדקניות שיש בדור". ויזכו לברכת התורה כמ"ש מרן אאמו"ר זיע"א וחקק על ספר לדורות, בשו"ת יביע אומר חלק ה' (אבן העזר סוף סימן ה): **שכל אשה המקבלת עליה לשמור לעשות ככל דברי רבותינו הפוסקים שאסרו הדבר בכל תוקף, ולצאת אך ורק בכובע או מטפחת המכסה את כל ראשה, תתברך בכל הברכות שבתורה, ובמזוני רויחי ובבני סמיכי, ותזכה לראות זרע קודש בנים גדולים בתורה ויראת ה' טהורה, מורי הוראות בישראל.** וחזר ושנה את הדברים שם בלוח המפתחות, שזהו דרך חציפות להתדמות לאומות העולם ולשחקניות המתקשטות אף הן בפאות נכריות. **ושכל אשה הנמנעת לצאת בפאה נכרית, ולובשת כובע או מטפחת, תזכה לראות זרע קודש בנים גדולים בתורה ויראה, אשר כל רואיהם יכירום כי הם זרע ברך ה'.**

וידעתי על כמה מיקרים שזוגות היו בעת צרה, והתפללו להשי"ת בתפלתם את הברכה הנ"ל שכתב מרן אאמו"ר לאלו שנזהרים לכסות את הראש כדין מבלי פאה נכרית, וזכו לישועה.

פאה נכרית לבעלת תשובה בתחלת דרכה

ה) ולשאלתך לגבי פאה נכרית, אם יש מקום להתיר לבעלת תשובה במקום שהדבר קשה לאשה מאד מבחינה נפשית, וחבישת כיסוי ראש גורם לה לעצב ממש, וכל פעם שלובשת מטפחת אינה שלימה עם עצמה והיא בתסכול, מה ניתן לעשות. וכן יש לשאול אם יש מקום להתיר בצרפת במקום שהדבר קשה להם מאד ללכת בכיסוי ראש. או במקום שמחייבים אותה בעבודה ללכת כך. או בחתונות וימים טובים. וגם הבחורים בחוץ לארץ שואלים האם לגשת לשידוך אם הבחורה מתעקשת ללבוש פאה נכרית.

הנה אשה בתוך ביתה רשאית לילך עם פאה, כמבואר בספר ילקוט יוסף אוצר דינים לאשה ולבת, בקונטרס קדושים תהיו שבסוף הספר (בסעיף י"ב), שאשה המתעקשת ללכת במשרד בפאה נכרית, ויש חשש לשלום בית, יש להציע לה באופן זמני, שכאשר יוצאת לרשות הרבים תלבש כובע על הפאה הנכרית, וכשתגיע למקום עבודתה תסיר את הכובע ותשאר עם הפאה לבד על ראשה, עד לצאתה שוב חזרה לביתה. כי חומרת האיסור בעיקר על היוצאת לרשות הרבים בפאה נכרית, אבל בבית או במשרד אין חומרת האיסור גדולה כל כך. וגם אם ישנם אנשים זרים במשרד או בבית, אפשר להקל בשעת הדחק באופן זמני, עד שתסכים ללבוש כובע או מטפחת בתמידות בכל מקום.

וכבר כתבנו שגם ללא חשש עבודה זרה בלאו הכי רוב ככל גדולי רבותינו הספרדים והאשכנזים אוסרים ללבוש פאה נכרית ולצאת עמה לרחובה של עיר, וכל **ההיתר של השלטי גבורים רק בחצר**, ואילו ברשות הרבים הוא איסור חמור, ומכשילים את הרבים בזה, וכמה מכשולים נגרמו בצבור החרדי עקב חבישת הפאה נכרית לצעירות. וכן העלה מרן אאמו"ר שפאה נכרית היא איסור גמור מכמה טעמים. ולכן אין לסמוך על כמה ראשי ישיבות ספרדים המורים לתלמידיהם הספרדים שישימו נשותיהם פאה נכרית, ומבטלים בזלזול את מנהגי הספרדים.

וכל שכן בדורות הללו שעושים את הפאות הנכריות במומחיות רבה ושער ארוך, עד שלא ניכר כלל אם האשה הולכת בשערותיה הטבעיות בגילוי ראש, או בפאה נכרית. ומסתבר שגם אלו שהתירו פאה נכרית לא היתה כוונתם לפאות

המצויות כיום, שגם השחקניות הפרוצות [כלשון הרב שבט הלוי] מתקשטות והולכות בפאה. ובפרט בפאות הארוכות, ובוודאי שיש בזה פריצות להדמות לחצופות הללו, אשר פרצו כל גדרי המוסר מעליהן, וחלילה ללמוד ממעשיהן המקולקלין. וע' בספר ילקו"י שבת כרך א' חלק שלישי (מהדורת תשע"ב סימן רע"א סעיף ט"ז) בהערות שם במה שהארכנו בחומר איסור פאה נכרית[3], ומן הראוי שהאשה תקרא עם בעלה את כל מה שנכתב שם.

ואמנם ההתייחסות לזה צריכה להיות כדבר שהוא איסור גמור. ומקילין בו בדלית ברירה באופן זמני בלבד, להקל על בעלות תשובה בתחלת דרכן. ויש להשפיע עליה לאט לאט אחר החתונה לעבור למטפחת. וכן במקום שאין מנוס, כמו אם ברור בודאי שהדבר תלוי בסילוק ממקום העבודה, ואין לה מקום בטוח אחר, בדרכה לעבודה תלך עם כיסוי ראש, וכשתגיע למקום העבודה תלבש פאה נכרית בדלית ברירה.

בברכת התורה,

יצחק יוסף

הראשון לציון הרב הראשי לישראל

ואב בית דין בביה"ד הגדול

---

[3] א"ה. והובא לעיל סימן א.

סימן ד

מכתב חיזוק לאשה שהסירה את הפאה נכרית

בס״ד, ב׳ טבת תשפ״א

לכבוד הגברת **רחלי ר.** שתחיה

שמחתי לשמוע על הקבלה שקבלתם על עצמכם להשליך את הפאה הנוכרית ולעבור ללבוש מטפחת כמנהג אמותינו הצדקניות מדורי דורות.

וידעתי כי זוהי מסירות נפש גדולה לאישה שהורגלה לצאת בפאה נוכרית, שכן כעת ישנה התמודדות לא קלה עם בנות המשפחה והחברה, אשר לא ידעו ולא יבינו בגודל מעלת כיסוי הראש כדת של תורה וכאשר הורונו גדולי ומאורי הדורות, ובראשם כעין החשמל מרן אאמו״ר רבן של ישראל רבינו עובדיה יוסף זיע״א, שהאריך בכך בתורה שבכתב ובתורה שבעל פה, ואלמלא הוא כמעט כסדום היינו לעמורה דמינו, והוא הגבר הוקם על שנלחם בנגע זה ביתר שאת וביתר עז, ותהילות לאל כי דבריו שיצאו מלב זך וטהור נפלו על אוזניים קשובות, ורבים ושלמים יאותו לאורו. וזאת למרות שידוע ומפורסם הוא בכחא דהיתרא, מ״מ לא מצא לדבר זה פתח היתר, אלא העלה שעל פי רוב ככל הפוסקים, פאה נכרית היא איסור גמור.

וכבר כתבנו בזה באורך בילקוט יוסף שבת כרך א׳ חלק שלישי (מהדורת תשע״ג, סימן רעא, דיני הכנה לקידוש) והבאנו להקת פוסקים גדולי עולם שאסרו באיסור חמור חבישת פאה נכרית, ואשריכם ואשרי חלקיכם שהנכם עומדים בניסיון והולכים במטפחת או כובע, ומכסה את ראשה כדין, [ומותר לגלות כמה אצבעות משערות ראשה מלפנים, וכמו שכתבו הרשב״א, מהר״ם אלאשקר, תשורת שי, אגרות משה ועוד]. ובוודאי שזו היתה כוונת התורה בהצריכה את האשה לחבוש כיסוי על ראשה, כי כל מטרת התורה הקדושה

בעניין דת משה ויהודית הוא לצניעות. וכתבנו שיש כאן טעות שהשתרשה אצל רבים, הנתלים באילן גדול הגאון בעל שלטי גיבורים שכביכול התיר את הפאה נכרית. וזה היסוד של ההיתר. אולם השלטי גיבורים לא התיר אלא בחצר, ולא ברשות הרבים, כאשר הוכחנו שם.

ולכן רוב ככל גדולי רבותינו הספרדים והאשכנזים, אסרו באיסור חמור ללובשה, והתריעו שיש בכך מכשול לרבים, וכמה מכשולים נגרמו בצבור החרדי עקב חבישת הפאה נכרית לצעירות. ולא אחת הגיעו לפתחנו בעיות ותקלות חמורות שנוצרו עקב כך. וההתייחסות לכך צריכה להיות כדבר שהוא איסור גמור, ובפרט פאות של זמנינו, שהן נאות יותר משיער טבעי, שבזה גם המיעוט שהתירו, לא היו מתירים.

אשר על כן, הנני בזה לחזק אתכם על הקבלה הנפלאה והחשובה, ללבוש כיסוי ראש כראוי ולא פאה נכרית, שיש בכך קידוש שם שמים גדול, וממכם יראו וכן יעשו גם אחרים, עד יערה ה' רוח טהרה ממרום, לבער כל שיקוצים ובכללם שיקוץ הפאה הנכרית.

וידועים הם דברי חז"ל (סוטה יא:) שבזכות נשים צדקניות נגאלו אבותינו ממצרים, וכן אמרו רז"ל ילקוט (רות סוף אות תר"ז) "ואין הדורות נגאלין אלא בשכר נשים צדקניות שיש בדור".

ויהי רצון מלפני אבינו אל עליון, שזכות המסירות הגדולה למצוות הצניעות, תגן בעדכם ותזכו לראות בנים ובנות עוסקים בתורה ובמצוות, ויאירו את העולם באור תורתם, ולא תמוש התורה מפי זרעכם מעתה ועד עולם. וכברכת מרן האמו"ר זיע"א שחקק לדורות עולם בספרו שו"ת יביע אומר חלק ה' (אבן העזר ס"ס ה) וז"ל: **"שכל אשה המקבלת עליה לשמור לעשות ככל דברי רבותינו הפוסקים שאסרו הדבר בכל תוקף, ולצאת אך ורק בכובע או מטפחת המכסה את כל ראשה, תתברך בכל הברכות שבתורה, ובמזוני רויחי ובבני סמיכי, ותזכה לראות זרע קודש בנים גדולים בתורה ויראת ה' טהורה, מורי הוראות בישראל".**

וחזר ושנה את הדברים שם בחלק המפתחות, "שזהו דרך חציפות להתדמות לאומות העולם ולשחקניות המתקשטות אף הן בפאות נכריות. **ושכל אשה הנמנעת לצאת בפאה נכרית, ולובשת כובע או מטפחת, תזכה לראות זרע קודש בנים גדולים בתורה ויראת ה' טהורה, אשר כל רואיהם יכירום כי הם זרע ברך ה'".**

עכ"ל.

ושמעתי על כמה אנשים שהיו בעת צרה, והתפללו להשי"ת בתפלתם את הברכה הנ"ל שכתב מרן אאמו"ר לאלו שנזהרים לכסות את הראש כדין מבלי פאה נכרית, וזכו לישועה.

אשה שקיבלה על עצמה לכסות ראשה בכיסוי ראש, האם יכולה למכור את הפאה לסלון פאות

והנני לציין מאשר נשאלנו מאשה שקיבלה על עצמה קבלה זאת, ושאלה האם מותר למכור את הפאה לסלון פאות.

עי' בילקוט יוסף שבת כרך א' חלק ראשון מהדורת תשע"א (עמ' רט"ז), קונטרס בעניני לפני עור ומסייע בידי עוברי עבירה, ושם נתבאר שאם אפשר להשיג במקום אחר אין בו איסור "לפני עור" מן התורה, אלא איסורו מדרבנן משום מסייע בידי עוברי עבירה, [ע' תוס' שבת ג.]. וגם זה אינו מוסכם שי"א דאף איסור דרבנן ליכא, [תוס' ע"ז]. וגם י"א דבישראל מומר אפילו לעבירה אחת אף איסור מדרבנן של מסייע ליכא, [ש"ך]. ועוד שאותן הנשים הלובשות פאה נכרית אינן מודעות לחומר האיסור, ואינן חושבות שעושות עבירה, ואולי יחבשו כובע על הפאה, ויעו"ש עוד סניפים.

ומכל מקום אם ישנה אפשרות למכור הפאה לנוכרית, או למכור הפאה בחוץ לארץ על ידי שליח, ששם רובם גויים והנשים ההולכות עם פאה נכרית עושות זאת מפני חשש אנטישמים, ימכור שם, ואם לאו ימכור הפאה בעיר בני ברק, ששם רובן של הנשים שבלאו הכי לובשות פאה הן אשכנזיות, המקילים בלבישת פאה, ותע"ב.

בברכת התורה,

יצחק יוסף

הראשון לציון הרב הראשי לישראל

ואב בית דין בביה"ד הגדול

סימן ה

בענין פאה נכרית לאשה גרושה

ב״ה. כו תשרי תשע״ח

לכבוד מעלת הרב מרביץ תורה ומחבר חיבורים מחוכם,

הגאון רבי **יוסף חי סימן טוב** שליט״א

ראש ישיבת אור התורה ומח״ס כרם יוסף

ירושלים

שלום וברכה

במענה לפניית מעכת״ר לשאלת אחד משומעי לוקחו בעיר באר שבע, בענין אשה שהתגרשה מאדם חולה נפש, שהתעלל בה קשות וכו׳ רח״ל, ומצטערת לתת כיסוי על ראשה, שע״י כך נזכרת בו ומצטערת. אם אפשר להקל לה ללכת בגילוי ראש.

ראשית, צריכים להאמין שהכל מאתו יתב׳, והכל לטובה, ואנחנו לא מבינים כעת מה הטובה, ונבין זאת לאחר מאה ועשרים. לכן יש ללכת על פי ההלכה, וה׳ יעשה הטוב. ועל פי ההלכה כאשר אשה נישאת מיד חייבת בכיסוי ראש גם לאחר גירושיה.

אמנם לצורך שידוך מותר לה לצאת בפאה נכרית, עד נישואיה בשנית, ואין להתיר לה ללכת בלא כיסוי ראש כלל, גם אם היא צעירה.

וכן מבואר בשו״ת יביע אומר ח״ד (חלק אבן העזר סי׳ ג׳ אות ג׳), שיש מקום להתיר לאלמנה או גרושה לילך עם פאה נכרית ברה״ר, ואף דלגבי אשת איש בודאי שאין להקל לצאת בפאה נכרית לרה״ר, אבל באלמנה או גרושה יש הרבה סניפים להתיר לצאת בפאה נכרית במקום צורך של שידוך, או בדבר התלוי בפרנסתה. וע״ש שהאריך לבאר כל ענין זה, ועל כן מותר לה לקנות פאה נכרית ולהשתמש בה

עד שתתחתן בעזהי״ת.

וגם אם הסירה את כיסוי הראש אחר שנתגרשה, יש להורות לה שהיא חייבת ע״פ ההלכה בכיסוי ראש ובינתים תסמוך על המקילין לענין פאה נכרית.

ותקנה פאה נכרית משערות הנעשות כאן בארץ, כי רוב ככל הפאות המגיעות מחו״ל, הרי הן מגיעות מהודו, והם שער של עבודה זרה, והדברים נתבררו אצלנו, וחבל מאד שהרב גרוס התיר דבר זה, וגרם לפירצה חמורה. כי כאשר התפרסם שהשער של הפאה נכרית הוא מעבודה זרה, היו אלפים ורבבות בארץ ובחו״ל שב״ה זרקו את הפאות והניחו כיסוי לראשן. והיתה התעוררות גדולה בזה. עד שבא הרב גרוס וקירר את הקערה ופסק שלא כדין להתיר את הפאות. ובירורנו הענין וזה ברור שהשער המגיע מחו״ל, שרובו מהודו, הוא שער של עבודה זרה[3]. ומזה באים כל הצרות על הבתים החרדים.

עכ״פ כעת אפשר להקל לה ללכת עם פאה נוכרית באופן זמני, אבל ללכת בלי כיסוי ראש אסור באיסור גמור.

ואני מברכה שהקב״ה ירחם עליה ויוציא מלבה את זכרו של גרושה הרשע. והחיים עוברים, והכל יהיה בסדר בעזרת ה׳.

בברכת התורה,

יצחק יוסף

הראשון לציון הרב הראשי לישראל

ואב בית דין בביה״ד הגדול

---

[3] א״ה. ועיין בזה בהרחבה לעיל סימן ג.

סימן ו

ברכת שהחיינו על פאה נכרית חדשה

בס״ד, ז׳ שבט תשפ״א, 2-659/פ״א

לכבוד

הרב החשוב והנעלה, מזכה הרבים, מרבית תורה, כש״ת כה״ר **גד יפרח** שליט״א

אודות שאלתו לגבי מה שפורסם בשנים האחרונות לגבי הפאה הנכרית, שמלבד איסור חבישתה יש לחוש בה גם משום תקרובת עבודה זרה.

ועוד, במה שראית בספר של הרב אופיר מלכא שיש לברך שהחיינו על פאה נכרית חדשה, הנה לא די בזה שאשה זו אינה חוששת לדעת רוב ככל הפוסקים שהחמירו בזה, היא גם מברכת שהחיינו על עבירה זו, הגורמת לאחרים להסתכל עליה. תמוה מאד[ד].

וכבר כתבנו בזה באורך בילקו״י שבת כרך א׳ חלק שלישי, בדיני הכנה לקידוש[ה], והבאנו להקת פוסקים גדולי עולם שאסרו באיסור חמור חבישת פאה נכרית, ומה נעשה שבדורינו רבות בנות אינן יכולות לעמוד בנסיון זה, אך אשריה ואשרי חלקה של אשה העומדת בניסון והולכת במטפחת או כובע, ומכסה את ראשה כדין, [ומותר לגלות כמה אצבעות משערות ראשה מלפנים, וכמו שכתבו הרשב״א, מהר״ם אלאשקר, תשורת שי, אג״מ ועוד]. ובודאי זו היתה כוונת התורה במה שהצריכה את האשה לחבוש כיסוי, כי כל מטרת התורה הקדושה בענין דת משה ויהודית הוא לצניעות.

ולכן רוב ככל גדולי רבותינו הספרדים והאשכנזים, אסרו

[ד] א״ה. ועיין לעיל סימן א עמ׳ מו מש״כ בזה.

[ה] א״ה. והובא לעיל סי׳ א ו-ב.

באיסור חמור ללובשה, והתריעו שיש בכך מכשול לרבים, וכמה מכשולים נגרמו בצבור החרדי עקב חבישת הפאה נכרית לצעירות. ולא אחת הגיעו לפתחנו בעיות ותקלות חמורות שנוצרו עקב כך. ולכן אין לסמוך על כמה ראשי ישיבות ספרדיות המורים לתלמידיהם הספרדים שנשותיהם יחבשו פאה נכרית לראשם, ובכך מבטלים בזלזול את מנהגי הספרדים.

ומרן אאמו״ר רבן של ישראל זצוק״ל הידוע בכחא דהיתרא, האריך והרחיב בענין זה, ולא מצא לו פתח היתר, אלא העלה שעל פי רוב ככל הפוסקים, פאה נכרית היא איסור גמור.

ובאמת שיש כאן טעות שהשתרשה אצל רבים, הנתלים באילן גדול הגאון בעל שלטי גיבורים שכביכול התיר את הפאה נכרית. וזה היסוד של ההיתר. אולם השלטי גיבורים לא התיר אלא בחצר, ולא ברשות הרבים, כאשר הוכחנו בילקוט יוסף הנז׳, ולכן יש לחזור ולהזהיר השכם והערב שיש איסור לחבוש פאה נכרית, ויש לעמוד בניסיון הגדול של דורינו. ושומע לנו ישכון בטח.

ובמקום שאין מנוס, כגון שברור לאדם באופן ודאי שהדבר תלוי בסילוק ממקום העבודה, ואין לה מקום בטוח אחר, צריך שאלת חכם ההולך בדרך נכונה ע״פ הפוס׳ וע״פ פסקי מרן אאמו״ר, אם יש מקום להקל קצת. [אלא שבלאו הכי, יש לפקוח עין היטב בכל מקומות העבודה, אם הם ראויים ליראי שמים, כי בכמה מקומות מצוי מכשולות, ה״י. ובפרט אם תגיע לעבודה עם פאה נכרית, ויש מנהל אחראי וכו׳, ובפרט כאשר הוא מציב תנאי להעסקתה שתגיע למקום העבודה בפאה נכרית]. אבל ההתייחסות לזה צריכה להיות כדבר שהוא איסור גמור. ובפרט פאות של זמנינו, שהן נאות יותר משיער טבעי, שבזה גם המיעוט שהתירו, לא היו מתירים.

והמתחזקת ללבוש כיסוי ראש כראוי ולא פאה נכרית, יש בזה קידוש שם שמים גדול, וממנה יראו וכן יעשו גם אחרים, עד יערה ה׳ רוח טהרה ממרום, לבער כל שיקוצים ובכללם שיקוץ הפאה הנכרית.

וכאשר המשודכת לא רוצה פאה נכרית והבחור דורש ממנה, הקפיד בזה מאד מרן אאמו״ר, ואמר שזה מעשה רשעות, לדרוש ממנה לעשות איסור. ומלבד עצם האיסור שלהלכה אין זה נחשב כיסוי ראש, עוד יש בזה מכשול לרבים, שמכשילה רבים באיסור לא

תתורו ועוד.

ובפרט לפי מה שרבים מספרים, שרוב ככל הפאות המצויות בשוק כיום, יש בהן חשש גמור של תקרובת עבודה זרה שאסור בהנאה.

אך בודאי שראוי לעורר שעל כל בן תורה שלא זכה, ועדיין אשתו חובשת פאה נכרית, מוטל עליהם לבדוק את הנושא, שהוא בחשש עבודה זרה, בנוסף למה שהיה עד כה בגדר אביזרייהו דגילוי עריות, [ועל דרך מליצה אמרו, כי הפאה הנכרית יש בה ג׳ עבירות החמורות, חשש עבודה זרה, וגילוי עריות, וגם שפיכות דמים, שמכלים דמיהם וממונם ביוקר המחיר שלה].

וידעו נא, שגם מבלי חשש של ע״ז, [וכגון בפאות הישנות שהיו מחומר סינטטי], עדיף לבני הישיבות והאברכים היקרים, להקל בדברים המותרים מעיקר הדין, וכגון להשתמש בחשמל רגיל, ולאכול היתר מכירה, מאשר להקל בפאה נכרית. וזהו ״בן תורה״ אמיתי, שהולך על פי ההלכה ועל על פי תחושות הלב שלו ושל סובביו. ודו״ק.

ויש שאמרו שהגר״ש וואזנר התבטא ואמר, שיש ללמוד שמעת שהתחיל החשש של ע״ז בפאה, הפאה הינה עכ״פ בגדר מאיס, ולכן אי אפשר להקל יותר בפאה נכרית בשום אופן. ופ״א כתב במכתב: ״ומי יודע אם זה גרם להרבה מקרים גופניים ונפשיים בבתי ישראל״[1].

ושמעתי על כמה אנשים שהיו בעת צרה, והתפללו להשי״ת בתפלתם את הברכה שכתב מרן אאמו״ר לאלו שנזהרים לכסות את הראש כדין מבלי פאה נכרית, וזכו לישועה.

בברכת התורה,

יצחק יוסף

הראשון לציון הרב הראשי לישראל

ואב בית דין בביה״ד הגדול

---

[1] א״ה. וכמו שנתבאר כל דין הע״ז בפאות באורך לעיל סימן ג.